

NA KONCI 7. ROČNÍKU

Zdeněk Vojtíšek

Na konci 7. ročníku Dingiru se čtenáři dočkali nepříjemného překvapení: poslední číslo roku 2004 vychází s více než měsíčním zpožděním hluboko v roce 2005. Nezbyvá, než abych se jako šéfredaktor pokusil tuto skutečnost vysvětlit a omluvit.

Pro mne byl rok 2004 náročnější než předchozí léta. Řadu týdnů tohoto roku jsem po úraze strávil v nemocnici a pak v lánkách. Deficit v časových plánech se mi dařilo celý rok nějak vyrovnávat - až na jeho konci jsem se definitivně propadl do stavu, kdy jsem domluvené termíny už nemohl dodržet.

A druhá věc: v tématu tibetského buddhismu jsme měli mimořádnou smůlu při práci s autory. Nedodržování termínů se tak netýkalo zdaleka jenom mě samotného a o to bylo všechno horší. Zkrátka - omluvte nás, čtenáři.

Pro rok 2005 připravujeme dobrá témata (jsou uvedena na 4. straně obálky). Díky za dosavadní věrnost a podporu. ■

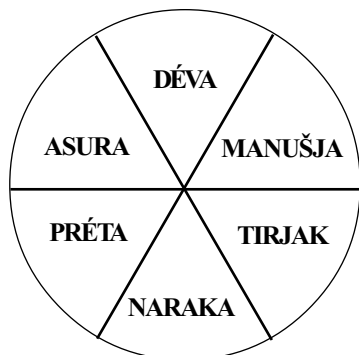

PhDr. Zdeněk Vojtíšek (*1963) je odborným asistentem na katedře psychosociálních věd Husitské teologické fakulty UK, mluvčím Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů a šéfredaktorem časopisu Dingir.

KOLO ŽIVOTA

(ke kresbě na 4. straně obálky)

Kresba představuje koloběh existencí - sipä khorlo (*srid-pa'i 'khor-lo*, skrt. bhavačakra), neboli tzv. kolo života. Zobrazeno kruhem o šesti výsečích, vyhrazených každému ze šesti stavů či světů (*gati*), do nichž se bytosti rodí (s vyobrazením blaženství a rozkoši, respektive muk a utrpení příslušných tomu kterému stavu). V horní polovině disku uprostřed svět bohů (*lha*, *déva*), vlevo pod ním svět polobohů (*lhamajin*, *asura*), vpravo pod ním svět lidí (*mi*, *manušja*); v dolní polovině disku vpravo svět zvířat (*dündo*, *tirjak*), vlevo svět

hladových duchů (*jidag*, *préta*) a zcela dole svět horkých a studených pekel (*ňalwa*, *naraka*). Tento kotouč, představující „plody“ (*däbu*, *'bras-bu*) skutků, svírá tlamou, rukama a nohama obluda v pozadí, znázorňující sílu „skutků“ - *lä* (*las*, *karma*). Celému vyobrazení se také někdy říká „skutky a plody“ - *lädang* *däbu* (*lad-dang 'bras-bu*), zkráceně *ländä* (*las-'bras*).

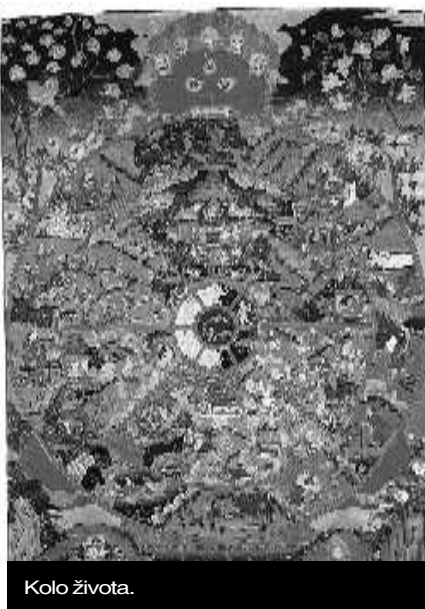
Rozměry thangky: 69 x 53 cm.

Místo a doba vzniku:

Tibet, 19. stol.

Kresba z knihy ESSEN, G.-W., THINGO, T. T., *Die Götter des Himalaya*, Prestel-Verlag, München 1989.

Text: KOLMAŠ, J., *Tibetská kniha mrtvých*, Vyšehrad, Praha 2001, str. 186.

Kolo života.

OBSAH

Sekty a právo (II.) (*Stanislav Přibyl*) 110
Co se slovem „sekta“ (*Zdeněk Vojtíšek*)..... 113

Z domova

Osvícení pro celý svět (*Zdeněk Vojtíšek*)..... 115
Buddhisté v Těnovicích (*Andrea Hudáková*).. 116

Zahraničí

Exkurze na onen svět (*Martin Kořínek*) 117

Téma

Dějiny tibetského buddhismu 119
(*Zuzana Ondomišiová*)
Tibetský buddhismus bez růžových brýlí 122
(*Lubomír Sklenka*)
Přežije duchovní dědictví Tibetu? 126
(*Zuzana Ondomišiová*)
Anagarika Govinda a jeho řád 128
(*Ivan O. Štampach*)
Tibetský buddhismus v České republice 130
(*Sandra Zálabová / Zdeněk Vojtíšek*)

Rozhovor

Kulturní amalgám (*Zdeněk Vojtíšek*) 134
rozhovor s Josefem Kolmašem
Cesta bahnem duality (*Zdeněk Vojtíšek*)..... 135
rozhovor s Janem Komrskou

Info-servis

..... 136

Recenze

..... 138

Zprávy

..... 141

Práce studentů

Náboženství v učebnicích 142
(*Ondřej Ipser*)

Dopisy

..... 144

SEKTY A PRÁVO (II.)

Stanislav Příbyl

V druhém pokračování otiskujeme studii¹ o právním postavení alternativních náboženských skupin, obecně označovaných jako sekty. V minulém čísle jsme prošli historii právních norem, platných na našem území. V této závěrečné části se článek věnuje nyní platnému zákonu 3/2002 Sb. „o církvích a náboženských společnostech“.

redakce

Zákon č. 3/2002 Sb. narozdíl od svého předchůdce obsahuje daleko podrobnější kautely,* které se pokouší postihnout činnosti, jimiž by církve či náboženské společnosti mohly porušovat právní řád České republiky a práva jednotlivců. Novým právním a institucionálním rámcem, ve kterém se tato ustanovení v zákoně objevila, je liberalizace přístupu církví a náboženských společností k získání postavení právnické osoby. Takové postavení může nyní získat církev nebo náboženská společnost, k níž se hlásí již pouze 300 zletilých osob namísto dosavadních 10 tisíc zletilých občanů České republiky.²

Kvalitativní podmínky působení církví a náboženských společností podle z. 3/2002 Sb.

Tak výrazná liberalizace je ovšem vyvážena daleko podrobnější konkretizací podmínek vzniku a působení církví a náboženských společností jako právnických osob a také minimálně desetiletou lhůtou. Během ní se nově registrované subjekty budou muset osvědčit, aby získaly oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv, tedy především k působení ve školství, armádě a vězeňství, k asistenci státem uznaných církevních sňatků a v neposlední řadě k financování z veřejných rozpočtů.³ Je zřejmé, že celý komplex těchto ustanovení se snaží předejít situaci, kdy by u nás ve veřejnoprávním prostoru působily, a byly dokonce státem dotovány církve nebo náboženské společnosti, vykazující některé prvky typické pro destruktivní kultury, nebo náboženské subjekty nerespektující právní řád či fungující pod zástěrkou právního postavení církve jiné než typicky církevní aktivity.⁴

Konkretizace podmínek vzniku a působení církví a náboženských společností podle § 5 zákona č. 3/2002 Sb. se liší od § 12 předchozího zákona, ve kterém se jednalo pouze o podmínky, které musí subjekt splnit v případě, že žádá o registraci. Nová právní úprava chce stanovit tzv. kvalitativní podmínky působení církví a náboženských společností, tedy obecné podmínky pro všechny, i neregistrované nebo o registraci neusilující náboženské subjekty vykazující rysy církve či náboženské společnosti. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „Přesto však má smysl podmínky vzniku a působení církví a náboženských společností stanovit, protože stejně jako u různých extrémistických uskupení, která vznikají a vyvíjejí svou činnost z jiných než náboženských důvodů, lze vyvozovat proti těm, kteří se na takové činnosti podílejí, individuální trestní odpovědnost“.⁵ Zákon ovšem neobsahuje žádné mechanismy, které by vzniku a působení takových uskupení již v zárodku zamezily, proto důvodová zpráva zmiňuje pouze individuální trestní odpovědnost jejich členů.

Nejvýstižnější charakteristiky nebezpečí plynoucí z působení destruktivních kultů obsahuje formulace § 5 písm. c), podle něhož nežádoucí církve nebo náboženská společnost „omezují osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám“. Takové konkretizace omezení výkonu práv byly formulovány podle důvo-

dové zprávy zákona také „na základě dostupných podkladů komisí Rady Evropy a orgánů Evropské unie, a to tak, aby se mohly stát účinným nástrojem pro zabránění registrace nebezpečných sekt, ale i jejich činnosti jako neregistrovaných subjektů“.⁶

Daleko složitější než normativní vymezení „sektářských“ praktik je ovšem aplikační stránka takového právního ustanovení, která bude mít své místo až v případě, že nový subjekt požádá o registraci, nebo později také o oprávnění k výkonu zvláštních práv: „Bude zajímavé dále sledovat, jakými právními postupy se bude zjišťovat u náboženské společnosti požadující registraci psychická destrukce jejích členů či rodinných příslušníků, nebo destrukce sociálních vazeb. Co takovou destrukcí má být? Bude též zajímavé zjistit, jak zákon zamezí takové destrukci u členů náboženských společností již registrovaných“.⁷

Takto obecně formulovaná ustanovení jsou vskutku velice ambivalentní. Na jedné straně totiž mohou vzbuzovat obavy z případného zneužití státní správou vůči některým církvím nebo náboženským společnostem, avšak příklad faktické bezbrannosti státní správy vůči postoji Svědků Jehovových k problematice krevní transfuze je naopak výstražným znamením slabin aplikace ustanovení obdobného typu. Správný je rovněž poukaz na to, že i uvnitř etablovaných a státem uznaných církví se mohou vytvářet společenství, která si v míře ovlivňování a závislosti členů v ničem nezadají s některými novými náboženskými hnutími.

To platí zejména pro největší z našich církví, katolickou církev. Její mnohovrstevnatý vnitřní organismus i stabilizovaný kanonickoprávní řád jsou sice z dlouhodobého hlediska zárukou, že se taková tendence nestane dominantní pro církev jako celek, nicméně právě v posledních letech se objevilo v katolické církvi více různých společenství, v nichž vzájemné vazby členů a jejich vedení překračovaly rámec osobní svobody, jak ji chápe demokratická společnost a jak by ji měl chránit právní řád státu i kanonické právo katolické církve. Příkladem může být náboženská skupina, na níž uvalil olomoucký arcibiskup kanonickou sankci,⁸ neboť se ukázalo, „že vůdce této skupiny zbavuje členy svobody a činí je plně závislými na sobě, svévolně zakládá ‘řeholní společenství’ a považuje se za Krista“. Arcibiskup zmiňuje „ztrátu svobody a újmu duchovní i duševní“, která postihla členy této skupiny a dodává: „musím tímto závažným krokem upozornit posti-

* kautela - preventivní opatření.

žené na vážné ohrožení, do něhož se dostali, a varovat před tímto zhoubným jevem všechny ostatní lidi“.

Z nekatolických církví je v této souvislosti pozoruhodný případ Jednoty bratrské, která prošla v posledních letech výraznou transformací, o níž lze bez nadsázky tvrdit, že kontinuita věrouky a názvu je méně významná, než skutečné směřování církve, které se výrazně orientuje na charismaticko-letniční spiritualitu a tomu odpovídající církevní uspořádání. Právě u církví této orientace, pro něž jsou charakteristické často až vybičované emocionální prožitky, je skutečné nebezpečí manipulativního zacházení především s psychicky labilními osobami. Tato skutečnost je ovšem těžko postižitelná, a proto se také doposud na rovině státní správy nezkoumalo, k jakým faktickým vnitřním změnám vlastně v Jednotě bratrské došlo: „I v Jednotě bratrské vznikala v devadesátých letech charismatická „církve

v církvi“, která nakonec (na synodu roku 1998) získala nad necharismaticky orientovanou částí této církve převahu. Pod novým vedením se dnes Jednota bratrská již fakticky stala vedle KS druhou charismatickou denominací v České republice“.⁹

Další charismaticko-letniční uskupení se naopak nechalo registrovat jako církve v roce 2002, a to již podle zákona č. 3/2002 Sb., neboť překonalo požadovaný minimální census 300 osob, hlásících se k němu. Jde o Církev Křesťanská společenství (v předchozí citaci je zmíněna pod zkratkou KS), jež dosud působila ve více samostatných občanských sdruženích, tvořících organizační podhoubí transformované do dnešní Církve Křesťanská společenství. V této sou-

Registrované církve a náboženské společnosti - současný stav a časové zařazení jejich registrace

Registrované církve a náboženské společnosti	
Církev Křesťanská společenství	2002
Obec křesťanů v České republice	2002
Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, hnutí Hare Krišna	2002
Česká hinduistická náboženská společnost	2002
Ústředí muslimských obcí	2004
Registrované církve a náboženské společnosti se zvláštními právy	
Apoštolská církev v České republice	1989
Bratrská jednota baptistů	1951
Církev adventistů sedmého dne (registrace odňata v letech 1952-1956)	1951
Církev bratrská	1951
Církev československá husitská	1920
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	1990
Církev řeckokatolická (registrace odňata v letech 1950-1968)	Rak.-Uh.
Církev římskokatolická	Rak.-Uh.
Česko-bratrská církev evangelická	Rak.-Uh.
Evangelická církev a. v. v České republice	Rak.-Uh.
Evangelická církev metodistická	1951
Federace židovských obcí v České republice	Rak.-Uh.
Jednota bratrská	Rak.-Uh.
Křesťanské sbory	1956
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	1995
Náboženská společnost českých unitářů	1930
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1993
Novoapostolská církev v České republice	1956
Pravoslavná církev v českých zemích	Rak.-Uh.
Slezská církev evangelická a. v.	Rak.-Uh.
Starokatolická církev	Rak.-Uh.

Zdroj: <http://www.mkcr.cz/categories.php?id=263>

Křesťanská společenství, je možné tato kritéria přiložit k do té doby působícím občanským sdružením, která vystupují pod názvem Křesťanská společenství v různých městech České republiky (např. Křesťanská společenství Jičín)¹⁰.

Může se také stát, že o registraci jako církev či náboženská společnost požádá subjekt, který dosud vůbec žádnou veřejně prokazatelnou náboženskou činnost nevyvíjel nebo dosud v nějaké organizované podobě neexistoval, přičemž využije výhody sníženého početního cenzu podle nového církevního zákona: „Zcela nemožné je přiložit kvalitativní kritéria k subjektu, který navrhuje svou registraci jako církve nebo náboženské společnosti, aniž by dosud vyvíjel jakoukoli veřejnou náboženskou činnost v jiném právním postavení a aniž by jeho činnost byla známa z jiných zemí (k této situaci došlo v případě registračního řízení Ekumenické církve svatého Jana Jeruzalémského, řádu rytířů Rhodosu a Malty). V takovém případě je patrně nutné takovému subjektu doporučit, aby alespoň po určitou dobu využil náboženské svobody k veřejnému působení bez registrace jako církve a náboženské společnosti“¹¹.

Opačnou možností je odstěpení od církve nebo náboženské společnosti již registrované. Například kněží Církve československé husitské, kteří přijali v roce 2001 svěcení od biskupa Portugalské episkopální apoštolské církve, tedy portugalské národní církve (zvané též „lusitánská“), vytvořili ve své domovské církvi schizmatickou skupinu, která by mohla požádat o registraci, přičemž posouzení kvalitativních podmínek jejího působení by odpovídalo transparentnosti dosavadního směřování jejích členů v Církvi československé husitské.

Nejzazší možností, jak napravit omyl či nepřesnost při posuzování splnění kvalitativních podmínek působení činnosti církve a náboženských společností, je zrušení jejich registrace, pokud „vyvíjí činnost v rozporu s právním řádem“¹². Půjde však pouze o církve již registrované, ať s příznáním oprávnění k výkonu zvláštních práv či bez něho, a nikoli o další subjekty, vyvíjející náboženskou činnost. Splnění kvalitativních podmínek působení je zde navíc chápáno dynamicky: působení církve se může vyvíjet a někdy i dosti podstatně měnit, o čemž svědčí již zmíněná proměna Jednoty bratrské, a registrující orgán by měl mít možnost v případě takových zvrátů pružně zareagovat, tedy zahájit řízení o zrušení registrace.

Registrovanou náboženskou společnost vytvořili u nás také oddaní Krišny. Ten je zpodobněn na obrázku.

Vliv nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb. na problematiku nových náboženských hnutí

Nález Ústavního soudu České republiky vyšel vstříc požadavkům maximální míry vnitřní autonomie pro církve již státem uznané. Některé z nich viděly v zákoně č. 3/2002 Sb. především pokus státu zavést nadbytečnou administrativní reglementaci a kontrolu jejich činnosti. Je to ovšem důsledek úmyslu zákonodárce pojmout církevní normativu v maximální možné šíři, shodně jak pro náboženské subjekty již etablované a uznané, tak i pro subjekty nové, jejichž činnost je do značné míry nepředvídatelná.

Nález Ústavního soudu naopak preferuje autonomii již uznaných církví, a to nejen ve sféře jejich hospodářských aktivit, nýbrž také v otázce transparentnosti jejich působení. Jestliže tedy zákonodárce uložil novým subjektům, žádajícím o oprávnění k výkonu zvláštních práv, povinnost zveřejňovat každoročně během zkušební lhůty deseti let výroční zprávy o činnosti za každý kalendářní rok,¹³ jevílo se mu symetrické uložit obdobnou povinnost také církvím, které již zvláštními právy disponují, totiž zveřejňovat výroční zprávy o způsobu jejich vykonávání.¹⁴ Ústavní soud však považoval za protiústavní ustanovení § 21 odst. 1 písm. b), které umožňuje ministerstvu zahájit řízení o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv, pokud registrovaná církev nebo náboženská společnost zmíněnou výroční zprávu každoročně nezveřejňuje: „Tato úprava podle názoru Ústavního sou-

du zjevně nerespektuje princip proporcionality, podle něhož by měla zákonná úprava důsledně zachovávat vyváženost vztahu mezi porušením práva ze strany církve a náboženské společnosti na straně jedné a mezi uplatněnou sankcí státem na straně druhé. V daném případě však zmíněná proporcionalita není zachována, jelikož za pochybení církvi a náboženských společností v oblasti výhradně informační povinnosti následuje sankce, spadající svojí povahou do náboženské činnosti“.¹⁵

Pomyslné kyvadlo, které zákonodárce vychýlil směrem k opatrnému až represivnímu přístupu především vůči novým náboženským subjektům i za cenu případného omezení některých práv vyplývajících z náboženské svobody, bylo navráceno Ústavním soudem zpět do prostoru, kde se zájmy většiny etablovaných církví shodují s požadavky maximální garance náboženské svobody. Hlavním dějištěm oprávněného zápasu o zajištění náboženské i osobní svobody těm, kteří se dostali do negativního vlivu kteréhokoli náboženského subjektu, tak zůstává především sféra aplikační. Zde se pozná, do jaké míry jsou ustanovení, která mají chránit občany před nábožensky motivovanou manipulací bezzubá, nebo naopak účinná.

Shrnutí

Znepokojivý jev nových náboženských hnutí a destruktivních kultů se stal v České republice konečně předmětem zájmu zákonodárce. Stalo se tak v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

Již dříve však muselo u nás právo pružně reagovat na ty náboženské subjekty, které vykazovaly některé neobvyklé rysy. Za Rakousko-Uherské monarchie to bylo především islámské vyznání hanefitského ritu, na které se neaplikoval obecný zákon o uznávání církví a náboženských společností (č. 68/1874 ř. z.), nýbrž byl kvůli němu vydán zvláštní samostatný zákon č. 159/1912 ř. z.

V období první československé republiky u nás vyvíjeli činnost mormoni, svědkové Jehovovi i další státem neuznané náboženské subjekty, a to bez právního rámce: například Svědkové Jehovovi byli mlčky trpěni jako tzv. volná organizace.

Zcela jinak se k jakýmkoli nekontrolovaným projevům náboženské činnosti postavil komunistický režim: buď donutil některé církve k oficiálnímu uznání, čímž pře-

staly být „sektami“, nebo je tvrdě potlačoval. Ústavní soud České republiky tak proto dodnes řeší případy svědků Jehovových, kteří v době komunistického režimu odmítali nastoupit vojenskou službu. V roce 1990 získali statut církve uznané státem mormoni - Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů a v roce 1993, na základě zákona o církvích č. 308/1991 Sb., také svědkové Jehovovi.

Nový církevní zákon, č. 3/2002 Sb. se snaží napříště zamezit oficiálnímu uznání takovýchto subjektů, zejména pak proto, že snížený cenzus pouhých 300 osob hlásících se k nové církvi či náboženské společnosti by mohl způsobit pronikání většího množství nedůvěryhodných subjektů mezi státem uznané církve. Zákon proto stanoví především tzv. kvalitativní podmínky působení církví a náboženských společností, které např. nesmějí omezovat osobní svobodu k vytvoření závislosti za použití psychického a fyzického nátlaku, nesmějí narušovat přirozené sociální vazby, svobodný rozvoj nezletilých a jejich právo na vzdělání i zdravotní péči. Z hlediska veřejné bezpečnosti a státní suverenity je také důležitý požadavek zákona, aby církve či náboženské společnosti neutajovaly svoji organizační strukturu a vazby na svoje zahraniční složky. Nebezpečí zneužití státní záruky zpovědního tajemství se zákon snaží čelit požadavkem, aby nové subjekty dokázaly, že praxe mlčenlivosti duchovních byla tradiční součástí učení církve či náboženské společnosti nejméně padesát let.

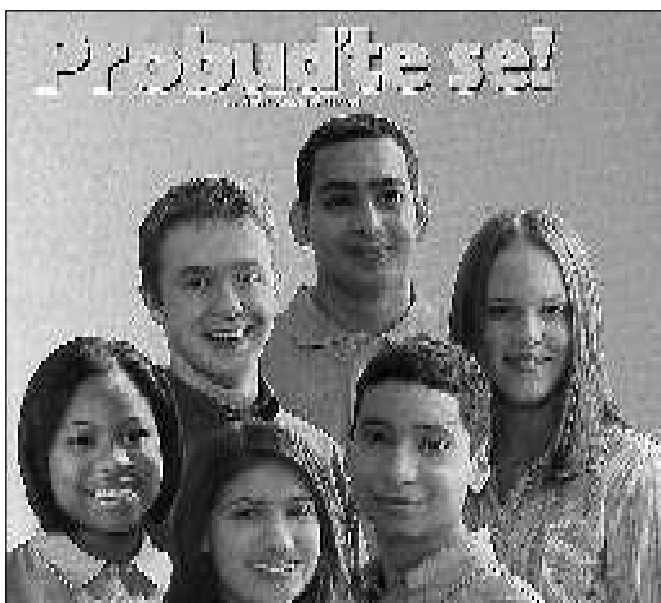
Podmínky stanovené zákonem pro nové subjekty jsou tedy dosti náročné, a proto se doposud nechaly podle nového zákona o církvích registrovat pouze čtyři církve a náboženské společnosti.¹⁶ Ty však získají oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv, tedy k působení ve veřejné sféře a k nároku na financování z veřejných rozpočtů, až po desetileté zkušební lhůtě, během níž se musí také rozrůst do přibližně desetitisícového počtu. Ústavní soud ČR však zrušil požadavek, který byl původně nastolen zákonem jako brzda komerčních aktivit, krytých pod církevní organizací: totiž aby církve získané finanční prostředky reinvestovaly pouze k naplnění svých cílů. Účinnost ustanovení zákona, která mají chránit občany před nábožensky motivovanou manipulací, se vpsledu pozná až v aplikační praxi.

1 Článek v časopise Dingir je zkrácenou a upravenou verzí studie, která vyšla pod názvem „Právní ochrana před novými náboženskými hnutími a destruktivními kulty“.

podle zákona č. 3/2002 Sb.“ v časopise Právník 2004, 143 (5), str. 502-520. V časopise Dingir je oproti časopisu Právník zcela vynechána část, nazvaná „Další právní prostředky zamezení škodlivé činnosti nových náboženských hnutí“.

- 2 Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), § 10 odst. 2, písm. c).
- 3 *ibid.*, § 7 odst. 1.
- 4 Specificky církevní působení lze odvodit z legálního vymezení pojmu církev a náboženské společnosti v § 3 písm. a) zák. č. 3/2002 Sb.: „Pro účely tohoto zákona se rozumí církví a náboženskou společností dobrovolné sdružení osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“.
- 5 *Důvodová zpráva. Zvláštní část: k § 5.*
- 6 *Důvodová zpráva. Obecná část, III C.*
- 7 ŠTAMPACH, I. O., Náboženské spektrum České republiky, in: HANUŠ, J. (ed.), *Náboženství v době společenských změn*, Brno 1999, s. 55.
- 8 Rozhodnutí z 1. září 2003, č. j. 175/03.
- 9 VOJTÍŠEK, Z., *Enfant terrible mezi českými církvemi. Charismatické hnutí u nás*, in: *Dingir* 3/1999, s. 25.
- 10 VOJTÍŠEK, Z., *Nový český konfesní zákon a právní postavení nových náboženských hnutí v České republice*, in: *Theologická revue. Čtvrtletník Univerzity Karlovy v Praze - husitské teologické fakulty* 2/2003, s. 203-204.
- 11 *ibid.*, s. 204. (Ministerstvo kultury zamítlo návrh na registraci zmiňovaného subjektu 23. 10. 2002).
- 12 § 22 odst. 1, písm. c) zák. č. 3/2002 Sb.
- 13 § 11 odst. 1, písm. b) zák. č. 3/2002 Sb.
- 14 § 7 odst. 3 zák. č. 3/2002 Sb.
- 15 Nález Ústavního soudu ČR č. 4/2003 Sb., VII. 5.
- 16 Roku 2002 byly registrovány čtyři subjekty: (1) Církev Křesťanská společenství, (2) Obec křesťanů v České republice, (3) Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, hnutí Hare Krišna, a (4) Česká hinduistická náboženská společnost. Roku 2004 (v době po napsání tohoto příspěvku) pak bylo registrováno (5) Ústředí muslimských obcí. - Poznámka redakce.

JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., (*1966) je soudce Interdiecézního církevního soudu v Praze a vyučuje konfesní právo na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Je katolickým knězem a působí ve farnosti Praha - Lhotka.

Pokud se u nás řekne „sekta“, vybaví se mnoha lidem svědkové Jehovovi. - O čem tato skutečnost vypovídá? O svědcích Jehovových, anebo spíše o české společnosti?

Slovo, které je odborným pojmem i nadávkou

CO SE SLOVEM „SEKTA“?

Zdeněk Vojtíšek

Téma pojmu „sekta“ se na stránkách Dingiru objevuje už po několikáté. Je to přirozené: diskuse na toto téma patří k evergreenům sociologie náboženství i religionistiky a „časopis o současné náboženské scéně“ se mu nemůže vyhnout. Úvodní článek tohoto čísla má ostatně slovo „sekty“ ve svém názvu.

Rádi bychom v tomto článku velmi zhuštěně a zjednodušeně problematiku slova „sekta“ shrnuli a pokusili se „odvěkou“ debatu posunout dál.

V čem je problém

Pojem „sekta“ je jedním ze základních pojmů sociologie náboženství. Do oboru ho uvedl již jeho zakladatel Max Weber (1864-1920) a protiklad mezi „církevní“ a „sektářskou“ orientací náboženské skupiny podrobně zpracoval jeho žák, německý profesor teologie a filozofie Ernst Troeltsch (1865-1923).¹ Po Troeltschovi se k otázce typů náboženských skupin podle jejich vztahu k větší nové společnosti vyjadřovala řada předních sociologů náboženství (pokud ne všichni) až do současnosti. Diskuse o typologii, která rozlišuje různá postavení náboženských skupin v rámci společnosti (tzv. teorie „církev-sekta“), se během let rozkošatěla do plodného stromu.

Mimo odborné diskuse má ovšem pojem „sekta“ výrazně negativní konotace a nabývá až charakter nadávky. Pro každého navíc znamená něco trochu jiného. Ivan Štampach a Vít Profant² na stránkách Dingiru před časem několik těchto významů shrnuli: mezi křesťany je slovo „sekta“ často negativním označením různých křesťanských nepravověrných skupin, sekulární veřejnost spojuje sektu s tzv. „vymýváním mozku“ apod. Negativnost označení

„sekta“ výrazně zesílila po listopadu roku 1978. Po hromadné sebevraždě a vraždě 913 příslušníků náboženského hnutí Svatyně lidu a po mediálním ohlase této události nabylo slovo „sekta“ smyslu extrémního zneužívání a manipulace s jejími příslušníky.

Mezi hodnotově neutrálním pojmem „sekta“ v jazyce sociologů a religionistů a tímtož pojmem, který je mimo rámec odborných diskusí silně negativně zatížen, dochází ke konfliktu a ke zmatení. Jak uvedli již výše zmínění Ivan Štampach s Vitem Profantem³ a jak v podobném smyslu upozornil teolog Ctírad V. Pospíšil,⁴ tyto zmatky⁵ mohou mít velmi vážné důsledky pro kteroukoli náboženskou skupinu. Odborné přiřazení některé skupiny do sociologického typu „sekta“ může totiž v očích veřejnosti znamenat její poškození a skandalizaci, nařčení z „vymývání mozku“ apod.; v některých případech mohou být důsledky takového označení dokonce i právní.

Možnosti řešení

V zásadě je možné rozeznat dva přístupy k problémovému pojmu „sekta“. Jedna skupina sociologů náboženství a religionistů se pokouší nalézt co nejvhodnější definici pojmu „sekta“ a pomocí této hodnotově neutrální, popisné definice se distancovat od běžného, negativního používání tohoto pojmu. Ve světě je tato snaha běžná, u nás se k tomuto řešení v první polovině 90. let přikláněli např. Dušan Lužný⁶ nebo Ivan Štampach.⁷ K předchozí snaze o toto řešení se ostatně přiznává i autor těchto řádků.⁸

Druhá skupina pak navrhuje tento pojem zcela opustit a nahradit ho některým neutrálním pojmem. Proti pojmu 'sekta' (angl. 'cult') tak vystupuje ze známých osobností např. James Richardson,⁹ který dochází k závěru, že „vědci by měli opustit pojem 'sekta' ve prospěch termínů, které nejsou zatíženy

populárním negativním používáním“. V anglicky mluvící oblasti tak byl navržen např. pojem „vznikající náboženství“¹⁰ nebo „charismatická skupina“.¹¹ Skutečnou naději na široké akceptování má ale pravděpodobně jen náhradní termín „nové náboženské hnutí“.¹² Používá ho ve své novější práci z roku 1997 Dušan Lužný.¹³ V citovaném článku se k němu (a k alternativě „nová religiozita“) přiklonili i Ivan Štampach a Vít Profant a slovu „sekta“ považují za „nejrozumnější se ... úplně vyhnout“.¹⁴

Na tomto místě je třeba ještě připomenout, že slovo „sekta“ další část religionistů a (zejména) psychologů náboženství ve světě i u nás jako problémové nepociťuje. Pojem definují z hlediska sociální psychologie nejčastěji jako totalitní náboženskou skupinu (u nás tak činí např. psychiatr Prokop Remes¹⁵) nebo totalitním způsobem organizovanou skupinu s pevnou ideologií (psycholožka Marie Vágnerová¹⁶). Podobně pracuje s pojmem „sekta“ i teolog a religionista Tomáš Novotný.¹⁷

Nevýhody řešení

Obáváme se, že každé z těchto řešení má své podstatné nevýhody. Popisných definic pojmu „sekta“ bylo za několik desetiletí diskusí nabídnuto množství, k alespoň rámcové shodě ale nevedly. Na stromě teorie „církve-sekta“ vytvořily těžko proniknutelné houští a pojmový zmatek dále zvyšují spíše, než by ho redukovaly. Tento pojmový zmatek je samozřejmě exportován i na veřejnost.

Problémem je podle našeho názoru chybný předpoklad, že jazyk je možné ovládnout a přimět ho, aby pracoval podle přání sociologů a religionistů. Slovo „sekta“ se ale každému pokusu o ovládnutí brání – prostě proto, že není pojmem deskriptivním (jak bude připomenuto ještě níže), a žádným popisem ho proto nelze plně uchopit.

Podobným jazykovým inženýrstvím je ovšem také snaha odsunout slovo „sekta“ mimo vědecký, a dokonce i mimo „politicky korektní“ slovník, jak to navrhuje u nás Štampach a Profantem, Pospíšil a snad i další. I kdyby se to ale podařilo, jazyková potřeba, která byla doposud uspokojována slovem „sekta“, tímto odsunem nezanikne. Část intelektuálů se sice bude v zájmu korektnosti pojmu „sekta“ vyhýbat, naprostá většina mluvčích pojem ovšem neopustí (a i kdyby ano, pak si najde jiný, který bude stejně pejorativní). Každopádně bude konfuze pokračovat a spíše vzrůstat.

Ani útek před výše nastíněným problémem pomocí psychologické definice ale -

obáváme se - nikam nevede. Jak definovat totalitu? Která ideologie je pevná a co vlastně vypovídá o skupině, která ji sdílí? Otázek nad psychologickými definicemi bývá více než odpovědí.

Ještě jiná možnost

Doufáme, že existuje ještě jiná možnost, jak s pojmem „sekta“ naložit. „Zakopaný pes“ je v poznání, že slovo „sekta“ není (jak už bylo naznačeno výše) pojmem deskriptivním, ale relačním. Nepopisuje vlastnosti, ale vyjadřuje vztah. Jak říká německý teolog a znalec současných náboženství Reinhart Hummel, „sekta“ patří mezi pojmy, které „definují vztah nynějšího většinového náboženství, popř. většinové kultury k odštěpené organizované menšině.“¹⁸

Tato vztahovost je pro pojem „sekta“ základní; všechny charakteristiky, které se tak košatě rozrůstají v deskriptivních definicích, jsou od tohoto vztahu pouze odvozené - někdy jsou příčinami, někdy důsledky negativního vztahu většiny k náboženské skupině. V minulosti se jednalo spíše o vztah většinového náboženství k náboženským menšinám, a proto byl pojem „sekta“ po staletí definován teologicky. Dnes má na Západě tento negativní vztah k některé náboženské menšině sekularizovaná společnost - nikoli kvůli teologii, ale třeba kvůli onomu údajnému „vymývání mozků“. Ale ať je společenské prostředí jakékoli, jazykové vyjádření vztahu k tomu, co je považováno za nábožensky deviantní, zůstává. Tímto vyjádřením je slovo „sekta“.

Sekta je tedy vyjádřením nikoli toho, *co* je nebo *jaká* je nějaká náboženská skupina, ale *jaký vztah* k ní má většina dané společnosti. Nejčastěji, ale nikoli výhradně, je tímto negativním vztahem postiženo nějaké nové náboženské hnutí. Zdaleka ne každé náboženské hnutí, které je ve společnosti nové, je automaticky vnímáno jako sekta. Pojem „nové náboženské hnutí“ má tedy smysl v sociologii a religionistice jako vyjádření míry začlenění náboženské skupiny do společnosti. Pojem „sekta“ ale přirozeně vyjadřuje něco jiného: negativní vztah.

Je tedy lehce možné bez jakéhokoli „korektního“ násilí na jazyku učinit dvojí:

1. V souladu s odborníky ve světě zařadit deskriptivní pojem „nové náboženské hnutí“ do teorie „církve-sekta“, tedy do typologie náboženských skupin podle míry jejich začlenění do společnosti;
2. relační pojem „sekta“ ponechat v sociologii náboženství a religionistice v jeho při-

rozeném smyslu - jako výraz negativního vztahu většiny k náboženské menšině.

Takto uchopený pojem „sekta“ má v sociologii náboženství, v psychologii náboženství i v religionistice bohatou budoucnost. Je totiž třeba ptát se a zkoumat, proč má ta která společnost k té které menšině negativní vztah: Má s ní špatné zkušenosti? Chce před ní varovat? Jaký má k tomuto varování důvod? Anebo nemá valný důvod a je jenom netolerantní a xenofobní? To jsou otázky, které má smysl klást zvláště dnes, kdy mají problémy náboženské tolerance prioritu. Proto slovo „sekta“ zajisté v religionistice zůstane a zůstane pravděpodobně i na stránkách časopisu Dingir.

Poznámky

- 1 TROELTSCH, E., *Die Sociallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*, J. C. B. Mohr, Tübingen 1912.
- 2 ŠTAMPACH, I. O., PROFANT, V., Co je a co není sekta, *Dingir*, 2000, 3 (4), str. 5-6.
- 3 Tamtéž.
- 4 Pospíšil popsal situaci z roku 2001, kdy „parlamentní komise ve Francii a Belgii hledaly kritéria, podle nichž by se dalo jasně rozlišovat mezi neškodnými formami náboženství a potenciálně rizikovými náboženskými uskupeními. Obě komise ... vypracovaly seznamy potenciálně nebezpečných sekt a kultů, mezi nimiž bohužel figurují také některá křesťanská a katolická hnutí a sdružení, některá z nich dokonce oficiálně uznávaná Vatikánem.“ - POSPÍŠIL, C. V., Můžeme používat slovo „sekta“, *Perspektivy*, červen 2002.
- 5 A to jsou v tomto článku pominuta zmatení, způsobená tím, že v anglickém úzu se stal pojem „sekta“ synonymním s pojmem „kult“ (což je zase jiný odborný - sociologický, antropologický ad. - pojem, bohužel i v odborném používání poněkud rozostřený). Slovo „kult“ se pak v tomto smyslu uchytilo i v češtině, patrně hlavně zásluhou překladu knihy: HASSAN, S., *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*, Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1994. Výrazy „sekta“ a „kult“, resp. „destrukтивní kult“ se tak staly synonymní i v češtině.
- 6 LUŽNÝ, D., Nové formy religiozity (metodologické poznámky), *Religio*, 2 (2), 1994, str. 85-87.
- 7 ŠTAMPACH, I. O., *Sekty a nová náboženská hnutí. Naděje a rizika*. Oliva, Praha 1994, str. 4-5.
- 8 VOJTÍŠEK, Z., *Netradiční náboženství u nás*, Dingir, Praha 1998, str. 19-25.
- 9 RICHARDSON, J. T., Definitions of Cult: From Sociological-Technical to Popular-Negative. *Review of Religious Research* 34, 1993, str. 348-356.
- 10 Tamtéž.
- 11 GALANTER, M., *Cults, Faith, Healing, and Coercion*, Oxford University Press, New York, Oxford 1989; GALANTER, M., *Cults and Charismatic Groups Psychology*, in: SHAFRANSKE, E. P. (ed.), *Religion and the Clinical Practice of Psychology*, American Psychological Association, Washington 1996, str. 270, i jinde.
- 12 Angl. „new religious movements“.
- 13 LUŽNÝ, D., *Nová náboženská hnutí*, Masarykova univerzita, Brno 1997.
- 14 ŠTAMPACH, I. O., PROFANT, V., Co je a co není sekta... str. 6.
- 15 REMES, P., Problémy s explikací, *Dingir*, 2001, 4 (2), str. 33.
- 16 VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál, Praha 1999, str. 378.
- 17 NOVOTNÝ, T., *O sektách a guruismu*, Studie a texty Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, Praha 1999, str. 3.
- 18 HUMMEL, R., Sekty, nová náboženská hnutí? K objasnění pojmů a obsahů, in: *Sekty z pohledu církve v Evropě*, sborník přednášek ze semináře Rady evropských biskupských konferencí 4. - 8. 3. 1998, Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha 1998, str. 37.

Zlatý věk Kalkiho je kolem roku 2012 očekáván i u nás

OSVÍCENÍ PRO CELÝ SVĚT

Zdeněk Vojtíšek

Na satsang v hale pražského hotelu Green Garden¹ dorazila Švédka Anette Carlström s mírným zpožděním. Atmosféra v sále byla ale výborná: všude úsměvy, dlouhá objetí, procítěné rozhovory. Ačkoli je jasné, že si Anette své vystoupení nepřipravovala, díky příznivě naladěným účastníkům a díky její přirozenosti a veselosti počáteční rozpaky brzy zmizely. Zeptala se, kolik přítomných Čechů již navštívilo Indii a setkala se se Šrí Kalki Bhagavánem nebo jeho nejbližšími spolupracovníky. Počet více než deseti zvednutých rukou ji viditelně mile překvapil: učení mukti již v České republice pevně zakořenilo.

V příjemném hotelovém salónku pod obrazy Kalkiho a jeho manželky Ammy začíná Anette vyprávět o své cestě k osvícení. O otázky ze strany asi čtyřiceti přítomných není nouze a Anette dokáže posluchače zaujmout.

Kalki a Amma

Indický manželský pár² Kalki (*1949) a Amma (*1954) působí jako du-

chovní učitelé od osmdesátých let minulého století. V roce 1991 založili Nadaci Zlatého věku (Golden Age Foundation) a začali pracovat na své vizi osvícení celého lidstva. Jak říká český leták, síla Kalkiho a Ammy „je tak mocná, že jsou schopni pomoci nejen pouze hrstce dobře připravených žáků, ale i všem seriózním hledajícím, a těch mohou být tisíce a tisíce.“³ Do Kalkiho a do Ammy se vtělilo nejvyšší Vědomí (do Kalkiho jako do Otce, do Ammy jako do Matky).⁴ Pouhá přítomnost vtěleného božského Vědomí způsobí, že lidstvo bude docela snadno osvobozeno, duchovně transformováno a osvíceno.⁵ Tak mají být všechny problémy na naší planetě vyřešeny.⁶

V současnosti je cestou k osvícení série kurzů *mukti*, které pro lidstvo připravil Kalki, zvaný také Šrí Muktišvára Bhagaván, a Amma. První kurz pomocí meditací učí, „jak řešit nebo rozpustit mnohé ze svých problémů. Pokud někdo potřebuje, bude mu nabídnut healing (kosmické léčení).“⁷ Záměrem druhého, tří denního kurzu je připravit adepta „k duchovní transformaci, probudit

Kalki. Obě fotografie: <http://livingjoy.aktualne.cz>

lásku ... a navodit hluboký kontakt s tím božským“.⁸ Po sedmidenním kurzu Mukti 3⁹ odjíždějí „muktisáci“¹⁰ k osobnímu zsvěcení od Kalkiho nebo od jeho spolupracovníků a nastupují dlouhodobé programy Mukti 4, které „by měly vést k dosažení plného a přetrvávajícího stavu osvícení (Budhova a Kristova vědomí)“.¹¹

Fenomén sté opice

Konečné kosmické osvícení po absolvování Mukti 4 je možné dosáhnout jenom v nově otvíraném ášramu Golden City (Zlaté město), asi sto kilometrů od Madrásu.¹² Po dokončení by se tato velká stavba měla stát centrem budou-

Amma.

cího osvícení lidstva. Kalki počítá s tím, že před rokem 2007 bude osvíceno aspoň 60 milionů lidí (jedno procento lidstva). Tento počet by měl stačit k tomu, aby se osvícení rozšířilo na všechny lidi podle tzv. fenoménu sté opice.¹³

Příliv světla, přicházející díky Kalkimu, by měl být stále silnější a silnější. „Ze světa ovládaného temnotou se vyklube nový svět, v kterém bude panovat Světlo.“¹⁴ Tento proces zrodu Zlatého věku by měl být ukončen asi v roce 2012.¹⁵ Nový věk, nebo také Věk Vodnáře, který je s nadějí očekáván v některých duchovních směrech Západu,¹⁶ Kalki považuje za počátek, malý díl Zlatého věku.¹⁷

Poznámky

- 1 Setkání se konalo 20. 12. 2004.
- 2 Následující informace jsou dostupné na <http://livingjoy.aktualne.cz>.
- 3 Leták *Mukti. Nauka o Osvícení 2003*.
- 4 Podle letáku *Moola Mantra*.
- 5 Podle: NIELSEN, F., *Cesta mukti*, Fontána, Olomouc 2003, str. 53.
- 6 <http://livingjoy.aktualne.cz/Golden%20age%20nadace/OKalkimaAmme.htm>
- 7 Leták *Mukti. Nauka o Osvícení 2003*.
- 8 Tamtéž.
- 9 Podle článku Mukti 3 byla v lednu 2004 cena tohoto kurzu 6000 euro: http://home.tiscali.cz/mukti/terminy_kurzu.htm, download: 22. 10. 2003. Dokument již není dostupný.
- 10 Výraz pochází z článku The Experience Festival a zahájení The World University stojí přede dveřmi: http://home.tiscali.cz/mukti/cesta_do_Indie/Cil_festivalu.htm, download: 22. 10. 2003. Dokument již není dostupný.
- 11 Leták *Mukti...*
- 12 NIELSEN, F., *Cesta mukti ...* str. 75.
- 13 Teorii „sté opice“ zpopularizoval v duchovním prostředí Rupert Sheldrake; jako „moderní pseudovědecký mýtus“ ho kritizuje např. HEWITT, G. C., Zneužívání biologie v souvislosti s paranormálními jevy, in: *Okultismus a věda*, Nakladatelství Stanislav Libovický, Praha 1994, str. 67-69.
- 14 NIELSEN, F., *Cesta mukti...* str. 83.
- 15 Tamtéž, str. 83 a 128.
- 16 K tomu viz např. téma časopisu Dingir 2003, 6 (2).
- 17 NIELSEN, F., *Cesta ...*, str. 123.

„Božská inkarnace

se stala skutečností a sestoupila, aby dala celému lidstvu totální transformaci. Dřívější pokusy o sjednocení s tím Božským byly téměř bezúspěšné, ale teď je mezi námi Kalki a proměny mohou dosáhnout všichni, kteří si to přejí. Kalki může transformovat miliardy lidí najednou. ...

Vůbec se nejedná o nové náboženství, nevyučuje se žádná zbytečná teorie. Spíše jde o duchovní školu, ve které se tě nikdo neptá, jakého jsi vyznání nebo jestli snad nejsi ateista. Intenzivně zde můžeš prožít přítomnost toho Božského a spojení s Ním. Nikoho nezajímá, jak Ho nazýváš, nebo jaké máš o Ném teorie. Kalki sestoupil na naši Zem, aby splnil všechny sliby a proroctví, které dal božský Zdroj různým národům všech dob. Kalki je zde, aby všem do jednoho umožnil objevit ve svém srdci Království Nebeské.“

Nielsen, F., *Cesta mukti*, Fontána, Olomouc 2003, str. 22 a 24.

Reportáž z centra tibetského buddhismu na Plzeňsku

BUDDHISTÉ V TĚNOVICÍCH

Andrea Hudáková

Těnovice jsou malá klidná obec u Plzně. Není tam škola a autobus tam jezdí jen párkrát za den. V gotickém kostele Nanebevzetí Panny Marie je jednou za dva týdny sloužena mše svatá, bývalá fara je přestavěna na rekreační dům pro rodiny s dětmi. Když se poslední dobou mluví o Těnovicích, je to stále častěji ve zcela novém kontextu. Louku na kopci za touto vesničkou vybral buddhistický lama Ole Nydahl jako místo pro vybudování evropského meditačního centra.

Ptát se v malé české vesničce na cestu k buddhistickému meditačnímu centru byl pro mne docela nový zážitek, stejně jako to, že někdo naprosto suverénně odpoví. „Jedte na konec vesnice a pak do kopce nahoru, nemůžete se splést,“ řekli nám. Místní si už asi zvykli na to, že do jejich obce jezdí stále víc „turistů“. Polní cesta, dlouhá asi půl kilometru, byla zablácená, protože zrovna přšelo, a nic nenasvědčovalo tomu, že bychom po ní mohli dojet k místu, o němž se již před dvěma lety psalo, že „je jedním z evropských center buddhismu Diamantové cesty...“¹ Když jsme po ní dojeli k nevelkému skromnému domku s podkrovím, jen vlaječky vyvěšené na sloupu napovídaly, že jsme tam správně.

Společnost Diamantové cesty má u nás asi čtyřicet center,² která slouží k běžné denní praxi, ale pořádá i větší meditační kurzy a přednášky. „Právě za tímto účelem

vznikají tzv. retreatová centra, místa stranou velkých aglomerací, kde je možné takové akce pro hodně lidí organizovat a kam mohou lidé přijíždět i kdykoliv během roku a v klidu intenzivně meditovat či studovat učení bez rušení okolním městem,“ vysvětluje Bc. Michal Popovič, člen

rady Občanského sdružení Společnost diamantové cesty. Projekt meditačního centra v Těnovicích počítá s tím, že budova se svou kapacitou 20–40 míst má fungovat jako zázemí pro pořádání velkých akcí, na kterých účastníci přespávají ve stanech na rozlehlém pozemku.

Budova má půdorys ve tvaru písmene U, v přízemí je několika okny prosvětlená meditační místnost (gompa), jejíž vybavení tvoří jen dřevěná podlaha a oltář. Na druhé straně společenská místnost s kuchyní a jídelnou

a kromě prostorné chodby už jen sociální zařízení a místnost pro kancelář. Podkroví, ve kterém má být ubytovací prostor, není zatím dostavěné. Výhledově se plánuje postavit v okolí budovy i domek pro lamu a malé meditační chatky pro praxi v „od osobnění“.

„Když jsem toto místo poprvé uviděl, věděl jsem, že je musíme získat,“³ komentoval prý krásný výhled z těnovické louky lama Ole Nydahl. Jeho žákům se to podařilo. Realizace projektu začala v roce 1997, kdy se od vlastníků postupně odkupovaly jednotlivé pozemky, které mají v současné době celkovou rozlohu asi 12 hektarů. Stavět se začalo v létě 2002, ale první kurz se na pozemku v Těnovicích konal již v roce 1999, kdy se v podstatě na holé louce sešlo jedenáct set lidí.⁴

Stanové městečko na kurzu v Těnovicích 2004.

Foto: Klára Kazelleová.

Oběd pod širým nebem na kurzu v Těnovicích 2004.

Foto: Klára Kazelleová.

Vlastníkem pozemků a budovy v Těnovicích není Společnost Diamantové cesty, ale Nadační fond Nydahl, který byl v roce 1996 založen účelově právě pro správu majetku. Pravomoci má osmičlenná mezinárodní správní rada, v jejímž čele stojí Ole Nydahl, jednateli jsou dva čeští členové rady. „Fond se jmenuje podle našeho lamy proto, že lama Ole je náš učitel a právě díky jeho aktivitě vzniklo po světě do současné chvíle na 450 hlavních center buddhismu diamantové cesty. Ole je často v těchto organizacích členem rady, předsedou nebo revizorem, a to proto, že k Olemu máme důvěru a i když sám nevykonává žádné funkce spojené s řízením jakékoliv organizace, má velké zkušenosti a dokáže se na věci dívat velmi neosobním a pragmatickým způsobem“, odpovídá na mé rozpaky nad názvem nadačního fondu Michal Popovič a dodává, že „dnes bychom tuto

⇒ Dokončení v rámečku.

Spiritisté dokreslují moonistickou věrouku

EXKURZE NA ONEN SVĚT

Martin Kořínek

Od poslední skutečně hromadné svatby a kontroverzního sňatku římskokatolického biskupa Milinga uplynuly přibližně tři roky a po moonistech jakoby se - alespoň mediálně - slehla zem. Následovníci čtyřiaosmdesátiletého Sun Myung Moona, který za sebe nemůže mít rovnocenného nástupce, jsou nuceni korigovat svou víru, že se mesiáš stane celosvětovým vládcem. Přípravují se na chvíli, kdy jejich Pravý otec odejde kralovat do duchovního světa.

Alespoň u některých českých moonistů má tato nejistota ne jeden pozitivní efekt. Ještě před několika lety vystupovali se svou vírou velice sebevědomě a elitářsky, dnes připouštějí pochybnosti a při rozhovoru překvapí svou otevřeností. Dříve bylo např. téměř nemožné, aby popřáli sluchu kritickým slovům o jejich hnutí a především Pravá rodina byla nedotknutelná. Nyní jsou již vesměs obeznámeni s problémy a prohřešky Pravých dětí a jsou dokonce ochotni číst i odpadlickou literaturu.¹

Posledním tabuizovaným dogmatem tak zůstává osoba mesiáše Moona (popřípadě Práví rodiče, tedy i Moonova žena Hak Ja Han). Moonisté se dostávají do potíží, pokud mají vysvětlit, proč se Pravý otec nestará o své děti, a raději se věnuje rybaření (mesiášův koníček) nebo zda a kdy bude celosvětovým jazykem korejština, jak je předpovězeno v Moonově Božím Principu.

Je však stále zřetelnější, že Moonův význam pro jeho následovníky tkví především v jeho zcela výlučném postavení na onom

organizaci asi nejspíš nazvali 'Nadační fond Buddhismu Diamantové cesty' nebo nějak podobně." Nadační fond Nydahl v současnosti vlastní kromě retreatového centra v Těnovicích i meditační centrum

v Brně a retreatové centrum Vyhličky v Českých Budějovic.

Buddhistické meditační centrum v Těnovicích se prezentuje jako jedno z evropských center Buddhismu Diamantové cesty, ale po návštěvě na místě mám spíš dojem, že je to jen docela vzdálená vize. Na tomto projektu mne ale zaskočila ještě jedna věc. Společnost Diamantové cesty si pro své meditační centrum zaregistrovala doménu www.tenovice.cz. Taková registrace sice není nezákonná, ale zdá se mi být vůči obci nefér. Nejenže Těnovice, které zatím stránky neprovozují, by si pro ně musely volit jiný název, ale rovnítko mezi Těnovicemi a buddhistickým meditačním centrem samotnou historickou obec v podstatě ignoruje.

Poznámky

- 1 <http://www.tenovice.cz>
- 2 Výčet na <http://www.bde.cz>
- 3 <http://www.tenovice.cz>
- 4 <http://www.tenovice.cz>

Mgr. **Andrea Hudáková**, DiS (*1976), je doktorandkou na katedře religionistiky Evangelické teologické fakulty UK v Praze.

světě. Věrouku Hnutí sjednocení (moonistů) v poslední době potvrzují také bádání dr. Sang Hun Lee, bývalého prezidenta moonistické organizace „Unification Thought Research Institute“. Po své smrti roku 1997 Lee údajně procestoval duchovní svět a prostřednictvím média, paní Young Soon Kim z Moonovy univerzity v Jižní Koreji referoval o svých zážitcích.²

Od Sang Hun Leea se dozvídáme, že přes vnější podobnost nelze viditelný svět srovnávat s duchovním světem. „Např. auto v duchovním světě může měnit svůj tvar a směr jeho jízdy je neomezený. Pohybuje se na základě řídicových myšlenek a může dokonce projet horou. Ač se zdá, že auta jezdí bez řádu, nemají žádné nehody, neboť dodržují duchovní zákony. Lidé na zemi se ráno probouzejí a v noci spí. V duchovním světě je to stejné, avšak noc a den se střídají podle toho, jak člověk přemýšlí. Když si například pomyslím: „Jaké maso budu dnes jíst nebo co bych chtěl jíst?“, hned se přede mnou objeví velká hostina. Nebo když se zamyslím: „Kam bych chtěl jít a koho bych chtěl vidět?“ už jsem tam. Jestliže mě napadne: „Co když ten člověk nebude oblečený?“ a stane se, že je úplně nahý, dobře se spolu zasmějeme.“

Během prvních měsíců v duchovním světě Dr. Lee „objezdil“ nejvýznamnější náboženské i politické osobnosti historie. Všechny svým specifickým způsobem dokončovaly, co nestihly na Zemi, napravovaly své chyby a topily se ve svých starých omylech a problémech. „Ježíš se cítí nesmírně osamělý, ač je obklopen mnoha křesťany, kteří mu slouží a naplňují tak nejvyšší cíl svého pozemského života. Co je toho příčinou? Ježíš se stále modlí a neustále se snaží o naplnění Boží vůle na zemi. Protože mu většina křesťanů nerozumí, cítí se osaměle. Měli bychom s ním soucítit.“

Marie, Ježíšova matka, „žije s provinilým svědomím - vůči Ježíšovi nenaplnila na zemi veškerou svou zodpovědnost. Přestože nebyla jeptiškou, žije nyní jako jeptiška. Vztah mezi Ježíšem a jeho matkou není jednoduchý. Neobviňují se ale navzájem a chovají se k sobě velmi ohleduplně.“

Podobně jsou líčeny i osudy dalších postav historie Adama a Evy, Jidáše, Budhy, Sokrata, Muhammada a dalších. Lee neopomněl navštívit ani komunistické vůdce Marxe, Lenina nebo Stalina. Stále žili v zajetí svých pomýlených idejí obklopeni bodyguardy i nohsledy. Setkal se i s Hitlerem, který právě visel na stromě a byl lynčován davem rozvášněných židů.

Meditační sezení.

Foto: Klára Kazelleová.

Zesnulými Moonovými stoupenci je na onom světě hlásán mesiáš a jeho Boží princip. Sám Lee svědčí: „V dějinách Boží prozřetelnosti není významnějšího a slavnějšího člověka, než jsou Praví rodiče. Vy vidíte Pravé rodiče jen fyzickyma očima, ale když vidíme reverenda Moona v duchovním světě, vnímáme, jak se celé stvoření v jeho přítomnosti chvěje vzrušením. Při každém jeho pohybu září do všech stran oslnivé světlo. Když se pohnou vrásky v jeho tváři, zazáří mezi nimi kapičky krve. Jeho krev se v ničem neliší od krve Ježíše na kříži. Ve světle, jež reverend Moon vyzá-

Sun Myung Moon 4. července 2004.

Foto: Won Ju McDevitt, <http://www.tparents.org>.

ruje, když s rodičovskou láskou objímá lidstvo, není vždy snadné rozeznat tváře lidí okolo. Když si reverend Moon povzdechne, lidé na zemi většinou ani nezaslechnou zvuk jeho dechu, ale v duchovním světě to často zní jako bouře. Ten zvuk vyjadřuje všechnu jeho úzkost, žal a starost o lidstvo. Kdykoli se reverend Moon někam vydá nebo když se chystá promluvit k lidem, rozprostírá kolem něho Bůh třpytivé polštáře světla, neboť se obává, že by Jeho syn mohl být zraněn.“

Během pěti let od příchodu Sang Hun Lee došlo na onom světě díky misijním aktivitám k převratným změnám. Jednou z nich byl seminář pro 120 osobností, které nejvíce ovlivnili světové křesťanstvo. Cílem setkání bylo „zbourání bariér mezi náboženstvími v duchovním světě, aby byla vydlážděna cesta pro mír a harmonii ve světě.“ Závěry semináře vedeného Leem přijímala prostřednictvím channelingu* opět paní Kim. Tentokrát se všechny významné starozákonní i novozákonní postavy vyjadřovaly jasně: Moon je mesiáš a Boží Princip je nové evangelium.

Stejné názory proklamovali např. i Augustin, Origenes, František z Assisi, Tomáš

Akvinský, Johanka z Arku, Martin Luther, John Wesley, Karl Barth, Jan XXIII, ale i zakladatelka Křesťanské vědy Mary Baker Eddyová, mormonští proroci Joseph Smith a Brigham Young nebo Charles Taze Russell, zakladatel společnosti svědků Jehovových. Materiál z tohoto semináře vyšel na čtyřiařiceti stranách inzertní přílohy deníku „The Washington Times“ v prosinci 2001.

Během jiných setkání vyzvali zakladatelé světových náboženství, aby jejich věřící následovali učení Moona a ve stejném smyslu se vyjádřili i všichni zesnulí američtí prezidenti. V dubnu a květnu 2002 uspořádal Sang Hun Lee v duchovním světě seminář pro 120 komunistů. Dříve zarytí ateisté Marx, Engels, Lenin, Stalin, Chruščov a další svorně vyznali své pomýlení, uznali existenci Boží a vyzvali komunisty k následování Moona.

Za všechny citujeme jedno charakteristické poselství: „Soudruzi v komunistických zemích, já jsem Stalin, prosím přijměte absolutně vůli reverenda Moona, otevřete svoji mysl a postavte kostely, kde budete uctívat Boha. Přestože je reverend Moon člověkem, je Božím obrazem a intenzivně se snaží zachránit komunistické země. Musíte okamžitě přijmout jeho ideologii míru. Já, diktátor, který popíral Boha, volám všechny komunistické země. Prosím, věřte v Boha a hleďteje Ho.“

Dejme prostor i nosným myšlenkám československých delegátů: „Já, Alexander Dubček, se omlouvám Bohu za svůj špatný život. Stojím zde za přítomností Pravých rodičů, abych oznámil své rozhodnutí odhodit falešnou ideologii komunismu a sloužit Bohu skrze godismus (Boží učení). Reverend Moon je Pravým rodičem a Zachráncem lidstva.“

Klement Gottwald: „Komunismus je zavádějící, chybná filosofie. Lidstvo musí žít jako bratři a sestry sloužící Bohu. Reverende Moone, Praví rodiče, děkuji Vám mnohokrát.“

Antonín Novotný: „Komunismus zanikne, musí být proměněn Filosofii sjednocení a Božím Principem reverenda Moona na godismus.“

Gustáv Husák: „Jsem zahanben! Prosím Boha: Odpusť mi! Hnal jsem se za pozem-

Sun Myung Moon a jeho manželka Hak Ja Han 6. července tohoto roku. Foto: Won Ju McDevitt, <http://www.tparents.org>.

skou mocí a poctami. Reverende Moone, chci se podrobit vašemu přímému vedení. Prosím, odpusťte mou nevěru. Hluboce lituji svých zlých činů, chci začít žít nový život.“

Závěrem ve stručnosti zmíníme alespoň hlavní myšlenky z dopisu od Boha,

který Praví rodiče obdrželi prostřednictvím channelingu: „Protože Vy, Praví rodiče, jste již ve všem uspěli a pozvedli jste vše na správnou úroveň, jste Spasitelem, Mesiášem a Králemkrálů celého lidstva! Zakladatelé a představitelé náboženství přijali 25. prosince 2001 písemné prohlášení, v němž se bez výjimek rozhodli následovat Pravé rodiče a účastnit se mírového sjednocení kosmu. Je správné a náležité, že jsou Praví rodiče vyzvednuti do pozice Pravých rodičů lidstva. Já, Bůh všech lidí, po tom toužím a chci, aby se tak stalo. Spolu se mnou jste, Praví rodiče, prošli bezpočtem těžkostí, proto Vám chci nyní dát najevo nejhlubší vděčnost, nadšení, vzrušení a radost, které prožívám. Chci, abyste zdědili vše, co je mé. Já, Bůh všech lidí, mám víru - věřím v Pravé rodiče. Jsem díky Vám tak šťastný. Opravdu, děkuji Vám za Vaše nesmírné úsilí. Moji milovaní Praví rodiče, ať žijete! Ať žije Spasitel lidstva! Ať žije Král králů, Praví rodiče!“

Změny postojů v duchovním světě jsou pro následovníky Sun Myung Moona naplněním prorockví z Božího principu: všechny náboženství budou nahrazena Filosofii

sjednocení nového mesiáše, komunismus bude potřen a zavládne godismus. Víra moonistů je připravena přežít Moonovu smrt.

Praví rodiče na rybách na Aljašce.

Foto: Won Ju McDevitt, <http://www.tparents.org>.

Poznámky

- 1 Např.: Hong, Nansook, *In the shadow of the Moon*, Little, Brown and Company, 1998. Recenze otištěna v *Dingiru* 2001, 4 (2), str. 28-29.
- 2 Vyprávění, které je součástí Moonovy knihy „Věk naplněného zákona a ideální království“, je možno vyhledat i na internetu: <http://www.tparents.org> a <http://www.rodiny.org>.

Martin Kořínek (*1971) je publicista.

Stručný přehled vzniku a rozvíjení osobité náboženské tradice

DĚJINY TIBETSKÉHO BUDDHISMU

Zuzana Ondomišiová

Divocí a válečně zdatní obyvatelé Tibetské náhorní planiny, vyznačící místní „odrůdy“ asijského šamanismu označovaného v Tibetu termínem *bön*, se s buddhismem setkávali možná už od 3.-4. stol. n. l. zejména díky bohaté kulturní výměně proudící všemi směry po starých asijských obchodních stezkách (hedvábná stezka, karavanní cesty mezi Indií, Persií, Nepálem, Tibetem a Čínou). Dnes už není jasné, co to ten „původní“ *bön* byl, odkud se vzal a zda šlo o jednotné náboženství či různorodé tradice, než se vedle rozvíjejícího se tibetského buddhismu začal (de)formovat do současné, buddhismem ovlivněné podoby.

Ngadar, čili

První období šíření buddhismu v Tibetu

Pevné zakotvení buddhismu v Tibetu je spojováno s vládou některých králů tzv. Jarlungské dynastie (7.-9. stol.). Tři z nich jsou nazýváni *dharmarádžové* (tib. *čhögjal*) čili „králové Buddhovy nauky“. Sjednotitel tibetské říše **Songcän Gampo** (vládl asi 617-649/50) začíná doslova psát tibetské dějiny. Jeho ministr Thönmi Sambhóta vytvořil na základě studia sanskrtu a indického písma tibetskou abecedu. Od 7. stol. začíná psaná historie Tibetu.

Přestože se buddhismu nakloněný král Songcän Gampo v rámci dynastické sňatkové politiky v 7. stol. oženil se dvěma buddhistkami - nepálskou princeznou Bhrkutí Déví a čínskou princeznou Wen-čcheng - a přestože nechal vystavět řadu buddhistických chrámů včetně nejposvátnějšího Džókhangu ve Lhase, za hlavního iniciátora první vlny šíření buddhismu v Tibetu je tradičně považován druhý z *dharmarádžů*, král **Thisong Decän** (vl. 755-797). Král pozval z Indie učence (*panditu*) Šántarakšitu a tantrického mistra Padmasambhavu, aby v Tibetu šířili Buddhovo učení. Při břehu Brahmaputry byl vybudován první buddhistický klášter Samjä v symbolické podobě trojrozměrné mandaly zrcadlící strukturu vesmíru podle buddhistické kosmologie. Stal se centrem zprostředkování a výměny buddhistické nauky a kultury. Čínští a indiští buddhističtí učenci a mniši tu se svými tibetskými žáky pracovali na překladech buddhistických textů do tibetštiny. Padmasambhava, nazývaný v Tibetu **Guru Rinpoče** (Velezvácný učitel), mistr tantrických praktik a magických věd, který dokázal bönistické duchy země integrovat

do buddhistického panteonu, je dodnes jednou z nejoblíbenějších a stále živých postav tibetského buddhismu.

Buddhistické učení se rozvíjelo i za vlády Thisong Decänových následníků a zejména pak za vlády třetího *dharmarádži* **Ralpačána** (vládl 815-838). Podpora a rozkvět buddhismu v Tibetu byly násilně přerušeny až krutovládou Ralpačanova bratra **Langdarmy** (vládl 838-842), který využil vnitřní nejednotnosti královského dvora a nechal Ralpačána zavraždit. Jako přívrženec bönismu rozmetl buddhistická klášterní střediska v centrálním Tibetu, zničil svatyně, spálil texty a rozpráší mnichy. Sám byl nakonec také zavražděn a s jeho osobou zaniká i mocná centralizovaná říše Jarlungské dynastie. Linie moci se postupně štěpí na několik center a jedna z významných větví zapouští kořeny v západním Tibetu.

Termínem *Ňingma* (Stará škola) či Ňingmapa (přívrženci Staré školy) byla později označena synkretická směsice různých nauk, doktrín, praktik a technik, které pronikly do Tibetu v souvislosti s první vlnou šíření buddhismu, spjatou s působením Padmasambhavy a dalších indických učitelů. Učení Ňingmapy je tradičně předáváno ve třech liniích:

1. V linii historické, což je klasické předávání nauk z mistra na žáka.
2. V linii „ukrytých pokladů“ zvaných *terma*. Guru Rinpoče, ale i jiní učitelé ukryli v dávných dobách na různých místech v Tibetu řadu textů i např. rituálních předmětů, aby mohli být „objeveny“ v pozdějších obdobích, kdy pro ně nastane vhodná doba. K „ukrytým pokladům“ nebolit *termám* patří i známý text *Bardo thödol* (*Tibetská kniha mrtvých*), připisovaný Padmasambhavovi.

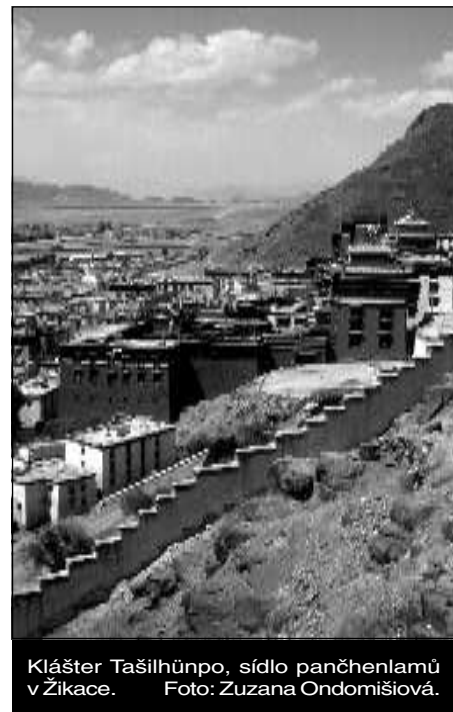
3. V linii vizionářské. To znamená, že žák může prostřednictvím zvláštních vidění, zjevení či snů přicházet do kontaktu s mistry minulých dob i např. s bytostmi z jiných dimenzí.

Hlavní naukou školy Ňingma je učení *dzogčhen* (Velká dokonalost), považované za nejranější poučky Buddha Šákjamuniho. Hlavními kláštery v centrálním Tibetu jsou vedle dnes spíše ekumenického Samjä zejména Dordžedag a Mindolling, ve východním Tibetu Kathog, Dzogčhen či Paljul.

Čhidar, čili

Druhé období šíření buddhismu v Tibetu

Vlivem Langdarmových perzekucí bylo přežívání buddhismu vytěsněno na okraje tibetské kulturní oblasti, do východního

Klášter Tašilhünpo, sídlo pančhenlamů v Žikace. Foto: Zuzana Ondomišiová.

a západního Tibetu. Později se obnovuje právě odsud. Ze severovýchodní provincie Amdo přicházejí v 10. stol. zpět do centra mniši, kteří složili odpovídající mnišské sliby a získali zasvěcení, aby mohli sami přijímat sliby noviců, vyučovat a obnovovat vnitřní i vnější řádové struktury. V západním Tibetu zůstal v 10.-11. stol. buddhismus zachován v poněkud degenerované podobě. Nesprávný výklad učení a degenerované praktiky si žádaly vyjasnění tradice.

Král Cänpo Khorre, pokračovatel linie, která v polovině 9. stol. přesunula centrum své moci do západního Tibetu, se vzdal trůnu a pod mnišským jménem **Ješe Ō** se zasloužil o výstavbu prvního buddhistického kláštera v západním Tibetu. Klášter Thoding (resp. Tholing) na břehu Satladže se stal centrem obrození Buddhovy nauky. Ze skupiny mladíků, vyslaných studovat sanskrit a buddhismus do Kašmíru, se dva stali věhlasnými překladateli. **Rinčhen Zangpo** (958-1055) a **Legpā Šerab**. V roce 978, který je považován za skutečný začátek renesance buddhismu v Tibetu, se vrátili v doprovodu indických učenců - *panditů*.

Mýtický Garuda - výzdoba chrámu Dzöbhang ve Lhasě.

Foto: Zuzana Ondomišiová.

Další buddhismu oddaný mnich v královské rodové linii, **Čangčhub Ō** pozval do Tibetu významného indického učence **Atíšu Dípankarašídžňánu** (982 - 1054), jenž se v Tibetu od roku 1042 věnoval korigování a revidování tibetských překladů buddhistických textů. Po třech letech se na pozvání svého žáka **Domtöna** přesunul do centrálního Tibetu, kde docházelo ke konfliktům mezi přívrženci buddhismu a bö-

nismu. Atíša, jenž se mimo jiné zasloužil i o rozšíření kultu uctívání ochránčyně a vykupitelky Dolmy v Tibetu, se usadil v Ňethangu u Lhasy a působil tam až do své smrti v roce 1054.

Atíšovo učení vyvolalo v Tibetu silné reformační hnutí, které vedlo ke vzniku řady nových škol tibetského buddhismu. Aby se následovníci nových - reformovaných - škol odlišili od předreformních následovníků Padmasambhavy, označili tento starší směr Ňingma (Stará škola) a její přívržence Ňingmapa. Pro všechny směry tibetského buddhismu, které se rozvinuly po Atíšově působení v Tibetu, se vžilo společné označení **Sarma** (Nová škola) a pro jejich příslušníky Sarmapa.

Nové školy tibetského buddhismu

Pod vlivem Atíšovy reformy buddhismu v Tibetu sílí zájem o posílení přímých kontaktů mezi Tibetany a duchovními mistry z Buddhovy vlasti. Řada Tibetanů odchází studovat do Indie, Nepálu a Kašmíru, v Tibetu naopak působí mnozí indiští a nepálští učitelé. Jedenácté a dvanácté století bylo obdobím duchovního kvasu a čilých vzájemných kontaktů. Tantrická cvičení v různých podobách se stávají součástí náboženského vnímání Tibetanů. Na bázi zvláštních technik a kolem jednotlivých mistrů-učitelů se etablují základní školy tibetského buddhismu, jejich podškoly a odnože. Z kroužků žáků shromážděných kolem učitele či jeho odkazu vyrůstají záhy velké kláštery, jejichž rostoucí vliv je podporován jak jejich duchovním věhlasem, tak bohatstvím a prestiží příslušníků předních aristokratických rodin, kteří vstupují do řádů. Jednotlivé šlechtické rody podporují „své“ kláštery a pak je politicky využívají.

Zásluhou Atíšova blízkého žáka a pokračovatele **Domtöna** (Domtön Gjalwä Džungnä, 1004-1064), vznikla z Atíšova odkazu škola **Kadampa** (Škola ústních instrukcí), zdůrazňující správný výklad posvátných textů. Klášter Radeng, který Domtön založil (1057), se stal hlavním sídlem školy. V rámci školy se rozvinuly tři linie - *Kadam lamrimpa* (linie postupné cesty), *Kadam mǎnnagpa* (linie ústního učení) a *Kadam žingpawa* (linie textových výkladů). Kadampa kladla důraz na praktické uskutečňování ideálu bódhisattvy v každodenním životě (altruismus, místo vlastního odchodu do nirvány pracovat ve prospěch ostatních bytostí a pomáhat jim na cestě k osvobození) a rozvinula meditační praxi *lodžong* (přeměna mysli), založenou na

pročišťování mysli a přeměně negativních okolností a překážek na podmínky vhodné pro duchovní praxi. Kadampa si na rozdíl od ostatních škol, které postupně rozšiřovaly i své mocensko-politické ambice, nevytvořila pevnou centrální organizaci. Zanikla sice jako samostatná škola, avšak Atíšovo učení a linie předání byly udržovány v jiných školách. Na přelomu 14. a 15. století na ni přímo navázala nejmladší škola tibetského buddhismu Gelugpa.

Khönčhog Gjalpo (1034-1102) z rodu Khön, nositel tradice vadžrajánového učení *lamdä* (cesta a plod), které do Tibetu přinesli žáci indických jóginů, založil v roce 1073 jihozápadně od Žikace klášter Sakja. Vlivný klášter, jehož zakladatel patří mezi tzv. pěti patriarchů školy **Sakjapa** (*Sačhen gongma nga*), rozvíjel učení, provedl systematizaci tantrických nauk a brzy se stal nejenom hlavním sídlem celé školy, ale ve 13. století s podporou mongolských chánů i centrem vlády nad sjednoceným Tibetem.

Dalšího z patriarchů, **Sakjapanditu** (vl. jm. Kunga Gjalčchän Pal Zangpo, 1182-1251) pozval ke svému dvoru Čingischánův vnuk Godan. Došlo k prvnímu setkání Mongolů s buddhismem. Godan sám na buddhismus přestoupil a Tibetu nabídl zvláštní vzájemný vztah: Godan jakožto patron (tib. *jön* či *jöndag*) měl chránit Tibet proti cizím vpádům a sakjapovští lamové se za to měli stát duchovními učiteli mongolských chánů a zasvětit se náboženským potřebám (tib. *čhö*) svých patronů. Vztah, založený na uznání a sdílení stejných náboženských idejí, se označuje *jön-čhö*, patron-lama. Sakjapanditovi, který se domů již nevrátil, Godan svěřil světskou moc nad centrálním Tibetem. Svou duchovní moc lama předal, tak jak je to v řádu Sakja zvykem, svému synovci Phagpovi.

Když Sakjapandita i Godan v roce 1251 zemřeli, dohoda o vztahu patron-lama přešla na chána Chubilaje, jehož oblíbencem se stal další z pěti patriarchů, Sakjapanditův synovec **Phagpa** (vl. jm. Lodö Gjalčchän). Jako chánův duchovní rádce strávil u jeho dvora celkem 12 let. Chán mu vedle moci duchovní svěřil i světskou moc nad Tibetem. S pádem mongolské dynastie Jüan na čínském císařském trůně nastává i úpadek světského vlivu Sakjapy, avšak její hluboký náboženský vliv v Tibetu přetrvává. Současný nejvyšší lama - držitel trůnu Sakji (*Sakja thidzin*) - Ngawang Kunga (* 1945) sídlí v indickém exilu.

Jiný Tibetan, **Marpa Čhökji Lodö** (1012-1097), který sám během tří pobytů strávil

Potala, sídlo dalajlamů ve Lhase.

Foto: Zuzana Ondomišiová.

v Indii celkem 17 let, je pokládán za zakladatele školy **Kagjüpa** (škola ústní tradice). Od svého učitele Nárópy získal zasvěcení do tzv. *šesti jóg* - jógy vnitřního tepla *tummo*, jógy iluzorního světla *gjuma*, jógy snu *milam*, jógy jasného světla *ösal*, jógy mezistavu mezi smrtí a znovuzrozením *bardo* a jógy přenosu vědomí *phowa*. Dále studoval sútry, tantry a učení *mahámudry* (Velká pečeť). Věnoval se i *mantrajáně* a od tantrických básníků v Bengálsku převzal znalost mystických písní zvaných *dóhá*. Jeho učení a překlady textů do tibetštiny vybudovaly základ pro druhé šíření buddhismu v Tibetu. Jako jeden z největších tibetských překladatelů přeložil do tibetštiny množství textů tantrického buddhismu, proto je zvaný Marpa *Locáwa* (Překladatel).

Po návratu do Tibetu žil životem obyčejného hospodáře s manželkou, která byla zároveň jeho duchovní družkou. Marpa měl mezi nespočtem svých žáků čtyři hlavní, kteří založili vlastní podškoly řádu Kagjüpa.

Marpův žák **Milaräpa Žäpa Dordže** (1140-1123), velký tibetský básník, asketa, jógin a mystik se proslavil svou vytrvalostí v úsilí dosáhnout duchovního naplnění.

Duchovní praxe škol Kagjüpy integruje praktiky vycházející ze suter i tanter. Významné místo v ní zaujímá učení a praxe *kálačakry* (nauka o Kole času - božstvo Kálačakra je spojováno s mýtem o bájně Šambhale, bohatý pramen pro studium buddhistické kosmologie, astrologie, astronomie, energetických systémů v těle, vztah myslí a těla apod.) a *šest jóg Nárópy*. Všechny tradice Kagjüpy kladou důraz na přímé předávání učení z mistra na žáka.

Milaräpovi žáci zformovali dva hlavní směry tradice Kagjü: jógin **Khjungpo Naldžorpa** (asi 990-1138) větev **Šangpa-kagjü** a lékař **Gampopa Sönam Rinčhen** (1079-1153) větev **Dagpo-kagjü**. Gampopa svým působením podnítil vznik dalších podškol své linie - **Karma-kagjü**, **Cchal-kagjü**, **Baram-kagjü** a **Phagmo-kagjü** s jejich dalšími osmi směry. Tyto školy vesměs odvozují své názvy od míst, kde stojí či stály jejich vůdčí kláštery. Některé z nich, zejména školy Karma-kagjü a Phagmo-kagjü sehrály později své role nejen v duchovních, ale i v politických dějinách Tibetu.

V linii Karma-kagjü (ústní tradice karmapů), kterou založil Gampopův žák, první karmapa **Düsum Khjenpa** (1110-1193), se poprvé v tibetském buddhismu objevila tradice vyhledávání převtělců (*tulku*) v následnické linii hlavních nositelů učení. Tuto tradici postupně převzaly všechny školy tibetského buddhismu. Hlavním sídlem se stal klášter Cchurphu v centrálním Tibetu (zal. 1189). Po roce 1959 přenesl 16. karmapa v exilu své sídlo do kláštera Rumtek v Sikkimu. Sedmnáctý karmapa Urgjän Thinlä Dordže (*1985), který byl v roce 1992 vyhledán v severovýchodním Tibetu a dosazen na trůn v Cchurphu, uprchnul na začátku roku 2000 z Tibetu do exilu v Indii.

O vznik poslední školy tibetského buddhismu **Gelugpa** (Škola ctnostných tradic) se zasloužil na přelomu 14. a 15. stol. **Congkhapa** (vl. jm. Lozang Daga, 1357-1419). Přišel do centrálního Tibetu studovat u řady mistrů učení škol Kagjü, Sakja i Kadam. Byl ale znechucen úpadkem duchovní stránky a mravů v klášterních komunitách a jejich přílišným zájmem o politiku, moc

a prospěch. Zreorganizoval proto Atišovu reformovanou školu Kadam a formuloval pravidla nového řádu. Striktním požadavkem se stal absolutní celibát a dodržování klášterní disciplíny. Důraz byl kladen na studium všech „pěti vědních oborů“: 1. gramatika, 2. umění a matematika, 3. medicína, 4. logika a 5. filosofie *madhjamaky* (střední cesty) a meditační praxi zaměřenou k dosažení *bódhičitty* (mysli osvícení) a nahlížení všech jevů jako prázdnoty (*šúnjata*).

Aby se odlišila od starších tradic, používá tato škola obřadní žluté čepice - proto též Škola žlutých čepic (tib. *žaser*). Hlavními kláštery v centrálním Tibetu se staly tzv. „tři pilíře učenosti“ - Sera, Däpung a Gandän, dále sídlo pančhenlamů Tašilhünpo v Žikace, kláštery Kumbum a Labrang v Amdu. Převzali tradici vyhledávání převtělců (*tulku*).

Nositelem tradice Gelug je sice opat - držitel trůnu kláštera Gandän *gandänthipa*, převtělenec v Congkhapově linii, avšak nejvýznamnějšími představiteli se staly linie převtělců Congkhapových „duchovních synů“ - *dalajlamů* a *pančhenlamů*.

Titul dalajlama (mong. tale = oceán, oceán moudrosti) získal v roce 1578 Gendün Gjamccho (stal se 3. dalajlamou, 1543-1588) od mongolského vůdce Altana. Došlo k obnovení svazku patron-lama, čímž začíná posun řádu Gelugpa k vládnoucí teokracii, která byla dovršena v době „Velkého Pátého“ dalajlamy Ngawang Lozang Gjamccha (1617-1682), jenž se s pomocí mongolského vůdce Gušri chana a následně i mandžuského dvora v Pekingu chopil v roce 1642 též světské moci v Tibetu. Pátý dalajlama udělil titul *pančhenlama* (velký učenec) svému staršímu učiteli a nechal vystavět Potalu ve Lhase.

V době 3., 4. a 5. dalajlamy (16.-17. stol.) byla upevněna konverze Mongolů k buddhismu. Přes Mongolsko se tibetský buddhismus později šíří dále do Burjatska a až ke Kalmykům na Volze.

Současný 14. dalajlama Tändzin Gjamccho (* 1935) pobývá od roku 1959 v exilu v Dharamsale v severní Indii a pod vlivem politicko-historických okolností se ocitl v roli nejvyššího duchovního i politického představitele Tibeťanů. Po smrti 10. pančhenlamy Čhökji Gjalčhänä (1938-1989), který do exilu neodešel, byl vyhledán jeho 11. převtělenec Gendün Čhökji Nima (* 1989), jenž byl ovšem čínskou politickou

⇒ *Dokončení na další straně dole v rámečku.*

Tibeťané a jejich náboženství jsou ve vězení západních romantických představ

TIBETSKÝ BUDDHISMUS BEZ RŮŽOVÝCH BRÝLÍ

Lubomír Sklenka

Popularita Tibetu a tibetského buddhismu na Západě dosáhla v posledních letech stavu, kdy mnoho „praktikujících“ buddhistů a příznivců Tibetu a tibetského buddhismu přijalo představu ideálního, vysněného Tibetu. Desetitisíce turistů se každý rok vydávají na zájezd do Tibetu, na který je pod záminkou expedice do tajemné země lákají velké i malé cestovní kanceláře. V tajemné Šangri-la, magické zemi na střeše světa, hledáme to, co nechceme nebo neumíme hledat doma. To, že je buddhismus a jeho tibetská forma jednou z možností, jak naplnit náš duchovní život, je logické a normální. Tibet a tibetský buddhismus bychom však měli vidět takový, jaký je, se všemi jeho klady i zápory. To nejlepší, co můžeme udělat, je odložit růžové brýle idealismu a snů a podívat se na tibetský svět v plné jeho barevnosti. - Následující text se snaží ukázat některé méně známé a částečně kontroverzní události v nedávné tibetské historii. Jeho cílem není někoho od Tibetu a tibetského buddhismu odradit, ale spíše pomoci při odkládání oněch růžových brýlí...

Spojení světské a duchovní moci, které je známé prakticky po celém světě, se nevyhnulo ani Tibetu. Již od prvního příchodu buddhismu do Tibetu tibetští králové a jejich pozdější následovníci využívali buddhismus k získávání, upevňování nebo rozšiřování své moci. Dvanáct století tibetské historie spojené s buddhismem je obdobím soupeření místních světských vládců podporovaných nebo podporujících různé buddhistické školy, obdobím plným násil-

ných i nenásilných střetů nejen mezi vládci, ale i mezi příslušníky a přívrženci jednotlivých buddhistických škol. Těchto střetů se účastnily všechny hlavní tibetské buddhistické školy i příslušníci původního tibetského náboženství - bönu.

Od 8. století Tibetu dominovala škola Ňingma až do doby, kdy v zemi vznikly a získaly na významu další školy založené v průběhu druhého šíření buddhismu. Od poloviny 13. století dominovala Tibetu škola

pravděpodobně i bude zneužíván vládnoucími nebo vládyčtivými jednotlivci a skupinami. Jménem buddhismu bylo vedeno mnoho krvavých bojů po celé Asii. Toto zneužití buddhismu (stejně jako křesťanství či islám) mnozí buddhisté a příznivci buddhismu neradi přiznávají a raději přejímají nepravdivé tvrzení, že ve jménu „mírúmilovného buddhismu nikdy nebyly vedeny žádné války“.

Boj o pravého karmapu

V moderní tibetské historii najdeme mnoho příkladů, kdy politika, politikaření, mocenské ambice a prestiž sehrály klíčovou roli v oblasti výsostně duchovní. Z pohledu Západu se snad nejvýrazněji projeví v událostech kolem vyhledání 17. karmapy, které kromě jiného ukázaly na rozpory v tibetské exilové komunitě v Indii a Nepálu. Situace, kdy byli na významnou duchovní pozici vybráni dva i tři kandidáti, v historii Tibetu není ničím novým: došlo k ní již několikrát. Smrt 16. karmapy Rangčung Rigpā Dordžeho v roce 1981 postavila Tibeťany před obtížný úkol najít nové vtělení jednoho z nejvýše postavených lamů v situaci, kdy přibližně 98 % Tibeťanů (asi 5 - 6 mil.) žije v Čínou okupovaném Tibetu a jen asi 2 % (100 - 200 tis.) žijí v exilu. Ale prakticky všichni hlavní a významní představitelé všech buddhistických škol a všichni buddhističtí učenci žijí v exilu.

Čtyři nejbližší žáci 16. karmapy - regenti Tai Situ rinpoče, Gjalčhab rinpoče, Žamar rinpoče a Džamgön Kongthul rinpoče - začali v souladu s tisíciletou

Sakja, v 15. - 17. století vládly v Tibetu světské dynastie za podpory školy Kagjü, zejména Karma Kagjü. V 17. století převzala dominantní roli škola Gelug. Stalo se to v době 5. dalajlamy, kdy se Tibet změnil v teokratický stát a kdy propojení světské a duchovní moci v osobě dalajlamů dosáhlo vrcholu. Tento stav se zachoval až do čínské okupace v polovině 20. století. Od této doby Tibetu dominuje krutý nacionalistický a komunistický režim novodobých vládců z Pekingu.

Tibetská historie i historie dalších buddhistických zemí v Asii ukazuje, že stejně jako křesťanství, islám nebo hinduismus, tak i buddhismus byl, je

⇒ *Dokončení z předchozích stran.*

garniturou záhy odstraněn do domácího vězení a nahrazen prorežimním vyvolencem Gjalčchän Norbuen (* 1990).

S odchodem vysokých lamů i prostých mnichů do exilu po roce 1959 se zachování a udržování tradic přesouvá do zemí exilu, kde od 60. let 20. století nastupuje fenomén šíření tibetského buddhis-

mu v západních (Evropa, Amerika Austrálie) i ve východních (Indie, Nepál, Tchajwan) zemích. Jsou zakládána buddhistická centra jednotlivých linií a tradic, zvětšují se exilové komunity, lamové předávají učení narůstajícímu počtu západních žáků, pracují na univerzitách, vyučuje se tibetština, buddhismus, překládají se a publikují texty, Západané přijímají mnišské sliby. Postupně od 80. let, kdy v Číně i Tibetu skončilo období nejužších protináboženských represí, prožívá Buddhovo učení renesanci v mezích možnosti i v samotném Tibetu. ■

PhDr. **Zuzana Ondomišiová** (*1962) je etnografka, tibetoložka. Zabývá se kulturou a dějinami Tibetu, přednáší na Institutu Dálného východu FF UK v Praze. Je předsedkyní Nadačního fondu Potala.

Foto: Zuzana Ondomišiová.

tradicí hledat nového karmapu a čínské úřady do procesu vyhledávání nijak nezasahovaly. Na jaře 1992 zahynul při automobilové nehodě Džamgön Kongthul rinpoče, a tak konečné rozhodnutí o novém karmapovi zůstalo na zbylých třech regentech. Tai Situ rinpoče a Gjalchhab rinpoče označili za sedmnáctého karmapu Orgjān Thinlā Dordžeho (*1985). Ten byl v létě 1992 po uznání dalajlamou (dalajlama karmapu nepotvrzuje protože patří do jiné školy) intronizován v tradičním sídle karmapů v klášteře Cchurphu, asi 70 km západně od Lhasy. Třetí z regentů Žamar rinpoče přišel s jiným kandidátem. V roce 1993 byl tímto regentem v indickém Dillí intronizován sedmnáctým karmapou Thajā Dordže (*1983), který nebyl dalajlamou uznán.

Dnes, po několika letech, se situace kolem obou karmapů uklidnila, opadly vášně a všichni Tibeťané v Tibetu a naprostá většina tibetských exulantů uznává karmapu Orgjān Thinlā Dordžeho. Thajā Dordže, sídlící v Dillí, je uznáván malou skupinou Tibeťanů soustředěných kolem Žamar rinpoče. V Evropě a USA je však situace jiná, především díky velkému množství buddhistických center vedených dánským lamou Ole Nydahlm, jenž patří do linie Žamar rinpoče. Počty příznivců jednoho i druhého karmapy na Západě jsou přibližně vyrovnané, možná s malou převahou stoupenců Thajā Dordžeho.

Čínské úřady rády využily rozkolu v tibetské exilové komunitě a rychle přispěchaly s „oficiálním potvrzením“ Orgjān Thinlā Dordžeho a zároveň předpokládali, že si mladého karmapu „na svém území“ v Tibetu „vychovejí“ podle svých představ.

Karmapa obklopený nepřátelským prostředím policie a falešných mnichů, nasazených do kláštera čínskými úřady, bojoval o zachování své identity a osobnosti více než sedm let. Pomáhala mu v tom

pouze hrstka nejbližších. Ve svých deseti letech odmítl uznat pančhenlamu,* jehož vybraly čínské úřady na trůn dalajlamovi, a podpořil dalajlamou uznaného Gendün Čhökji Nímu.

Čína mnohokrát zneužila karmapova pobytu v Tibetu k propagandistické kampani o údajné náboženské svobodě v Tibetu. Nakonec karmapa na začátku ledna 2000 za dramatických okolností

uprchnul do indického exilu.

Dalajlama versus čínské vedení

Krátce po vyhledání 17. karmapy si Tibeťané našli i nového pančhenlamu, který je všeobecně považován, hned po dalajlamovi, za druhou nejvýznamnější postavu tradiční tibetské společnosti. Dalo by se tedy očekávat, že vyhledání jedenácté inkarnace pančhenlamy budou provázet i podobné problémy jako v případě vyhledání 17. karmapy. Situace se však vyvinula úplně jinak: tibetská exilová komunita i Tibeťané v okupovaném Tibetu jednoznačně přijali jediného kandidáta, čínské úřady však proti tomuto kandidátovi tvrdě zasáhly, okamžitě jej uvěznilly a přišly s vlastním kandidátem. Proč najednou taková změna, když od intronizace karmapy neuplynuly ani tři roky?

Poté, co tibetské historii dominovala v posledních 400 letech škola Gelug, jsou i dnes naprostou většinou tibetské společnosti, v Tibetu i exilu, vnímáni dalajlama a pančhenlama nejen jako významní duchovní učitelé, ale i jako světtí vůdci. Oba byli v době obsazení Tibetu v 50. letech 20. století ustaveni nejen do svých duchovních, ale i světských a politických funkcí. Jejich životní osudy se po necelých deseti letech rozešly. Čtrnáctý dalajlama Tändzin Gjamccho (*1935) uprchnul do indického exilu a stal se osobností, kterou zná celý svět jako neúnavného bojovníka za nenásilné řešení „tibetského problému“.

Desátý pančhenlama Čhökji Gjalchhän (1938 - 1989) z Tibetu neutekl a strávil mnoho let v čínských věznicích, při nedobrovolném pobytu v Číně však i ve významných politických funkcích. Po svém návratu do Tibetu za zatím nevyjasněných okolností

* pančhenlama - po dalajlamovi druhý nejvyšší představitel školy Gelug.

zemřel. Na jeho osobu jsou dodnes rozporuplné názory: jedni ho považují za kolaboranta, druzí za hrdinskou oběť čínských represí. Seriozní zhodnocení jeho úlohy v tibetských dějinách bude provedeno pravděpodobně až s odstupem několika let.

Na rozdíl od dalajlamy a pančhenlamy je karmapa Tibeťany, čínskými úřady i okolním světem vnímán pouze jako duchovní vůdce a hlavní představitel Karma-kagjü, jednoho z pěti směrů školy Kagjü. Vyhledání 17. karmapy byla sice událost významná, avšak přímo se dotkla pouze relativně malého počtu Tibeťanů, kteří se hlásí ke směru Karma-kagjü. Autorita současného 14. dalajlamy je mezi Tibeťany, bez ohledu na to, kde žijí, tak velká, že jeho rozhodnutí jsou jednoznačně přijímána. Proto poté, co v roce 1989 zemřel 10. pančhenlama, inicioval dalajlama proces tradičního vyhledávání nového vtělení. Po šesti letech v květnu 1995 dalajlama oficiálně potvrdil jako jedenáctého tibetského pančhenlamu (dalajlama pančhenlamu potvrzuje - patří do stejné školy Gelug) Gendün Čhökji Nímu.

V procesu vyhledání nového pančhenlamy tedy hrál jednu z hlavních rolí dalajlama, hlavní ideologický protivník čínského komunistického vedení. Již k činnosti předcházejícího desátého pančhenlamy čínské úřady nemlčely, a tak rozhodně vstoupily do procesu, v němž měl dalajlama jednoznačně navrch. Po několika dnech vyčkávání byl Gendün Čhökji Níma i s rodiči zadržen a uvězněn na neznámém místě. Současně s ním čínská policie zatkla také Čhadel Rinpoče, představeného sídelního kláštera pančhenlamů Tašilhünpo, který vedl skupinu vyhledávající nového pančhenlamu. Dodnes jsou oba zadržováni.

Po půl roce přišly čínské úřady s vlastním kandidátem na pančhenlamu. Gjalchhän Norbu byl ve zinscenovaném obřadu v chrámě Džókhang ve Lhasě intronizován jako jedenáctý pančhenlama. Nikdo z Tibeťanů v Tibetu ani v exilu ve světě ho však neuznal.

Mocný blesk

a budoucnost tibetského exilu

V posledních letech řešila i samotná tibetská exilová komunita závažný problém, který pošramotil pověst Tibeťanů a tibetského buddhismu na Západě. Jedním z hlavních aktérů „problému Dordže Šudgän“ byl sám 14. dalajlama Tändzin Gjamccho, který pro „mnoho západních příznivců buddhismu ztratil auru neochvějného náboženského

vůdce a jeho vlastní škola Gelug se dramaticky rozdělila na dva tábory“ (Brechtová).

Koncem 70. let 20. století se dalajlama veřejně zřekl jednoho z ochránců školy Gelug, který má svůj původ v 17. století. Dordže Šugdäna (v překladu „Mocný blesk“) označil za „jednoho z nejnebezpečnějších démonů, který byl kdy podroben a přinucen k ochraně buddhismu a který krutě trestá všechny, kteří ho zradí“ (Brechtová). I přesto, že Dordže Šugdän plní roli ochránce školy Gelug, dalajlama jako nejvyšší představitel této školy vyzval Tibeťany, aby se Mocného blesku vzdali. To vyvolalo velkou roztržku v Gelugpě, kde uctívání Dordže Šugdäna mělo hlubokou tradici. Důvodů, proč dalajlama odmítl uctívání Dordže Šugdäna, je více. Kromě doktrinárních buddhistických důvodů plynoucích z „nebezpečnosti mocného božstva“ to byly i důvody sociální a politické.

Mezi nejdůležitější úkoly Dordže Šugdäna patří chránit školu Gelug jako vládnoucí školu v Tibetu a chránit čistotu gelugpovského učení před vlivy dalších škol, zejména před Níngmou. Tato koncepce byla v Tibetu přijatelná v minulých stoletích, ale v době rychle se měnícího života na kon-

ci 20. století musela být opuštěna. Nejistá budoucnost tibetské exilové komunity a postupující věk dalajlamy, zatím jediného jednotícího prvku tibetského exilu i Tibeťanů v okupovaném Tibetu, vede hlavní politické i duchovní exilové autority stále k větší spolupráci, k překonávání ideologických a dogmatických rozdílů mezi jednotlivými buddhistickými školami i nebuddhistickým bönem, který je dnes spíše další buddhistickou školou. Stále důležitější roli hrají různá ekumenická setkání a přebírání praxí z jiných škol. Na druhé straně je vidět snahu po doktrinární čistotě, konzervativní dodržování staletých tradic a zachovávání výlučnosti „vládnoucí“ školy Gelug, kterou reprezentují příznivci Dordže Šugdäna.

Dalajlamovy snahy o potlačení významu Mocného blesku a jeho přívrženců zesílily v roce 1996. Tehdy již bylo zřejmé, že jedním

Foto: Zuzana Ondomišiová.

z vážných kandidátů na budoucího duchovního vůdce Tibeťanů je 17. karmapa Orgjän Thinklä Dordže - příslušník školy Kagjü. Stoupenci Dordže Šugdäna se sdružili do několika umírněných i velmi radikálních organizací. O sporu se dozvěděl celý svět.

Vězni Šangri-la

Nedílnou součástí tibetské duchovní tradice jsou nejen vysoce postavení mniši a mnišky - lamové a tulkuové, kteří dosáhli hlubokého

Dalajlama mezi pravdou a tolerancí

Britský autor indického původu Gavin D'Costa se ve své práci *The Meeting of Religions and the Trinity* (New York, Orbis, 2000) zabývá populárním názorem, že všechna náboženství jsou si v zásadě rovna. Všimá si nejvýznamnějších představitelů tohoto pojetí (obvykle nazývaného pluralismus), kteří silně ovlivňují současné intelektuální klima. Vedle západních myslitelů (J. Hick, P. Knitter, D. Cohn-Sherbok) se zaměřuje také na představitele východní moudrosti. Jeho kritické pozornosti nešel ani na Západě velmi populární dalajlama, o němž se obecně soudí, že je hlasatelem pluralistické teze o rovnosti všech náboženství.

V kapitole věnované dalajlamovi podrobuje D'Costa kritickému rozboru publikované texty, vyjadřující dalajlamovy myšlenky. Ve své práci s prameny rozlišuje dalajlamovy promluvy v angličtině, určené nejširšímu západnímu publiku, dále promluvy v tibetštině, překládané do angličtiny, a určené smíšenému publiku, a dále promluvy v tibetštině, určené výhradně tibetským buddhistům (str. 74).

Z pečlivého rozboru dalajlamových promluv vyplývá celá řada skutečností, které vrhají jasnější světlo na tohoto východního mudrce, považovaného obecně za symbol náboženské tolerance a vstřícnosti. Dalajlamovo pojetí jednotlivých náboženství je skutečně velmi vstřícné: je proti všem snahám o misionářství a získávání konvertitů, podle něj mají všechna náboženství stejný cíl, jímž je láska resp. soucit (str. 76). Dalajlama má za to, že každý člověk by měl hledat tu duchovní cestu, která nejlépe odpovídá jeho duchovním potřebám, přirovnává volbu náboženství k volbě jídel podle chuti či podle vkusu (str. 77). Pro někoho je vhodnou cestou buddhismus, pro jiného je ale mnohem vhodnější křesťanství. Dalajlama nechce, aby všichni byli buddhisté, a právě tak nechce jedno všezahrnující světové náboženství (str. 78).

Dalajlama ovšem nikterak nezastírá, že toto jeho přesvědčení vychází z buddhistického pohledu na svět. V jeho promluvách se opakovaně objevují dva základní předpoklady (str. 75 a 78), typické pro buddhistickou moudrost: 1. přednost spirituální praxe před doktrinární věroukou (jedna ze základních tezí školy Gelug tibetského

buddhismu, jejímž je dalajlama představitelem), 2. volba „vhodných prostředků“ (*upajakaušalja*) při sdělování duchovní pravdy, tj. prostředků odpovídajících duchovní zralosti posluchačů. Volba „vhodných prostředků“ podle stupně duchovního vývoje posluchače je jednou z klíčových doktrín mahajánového buddhismu.

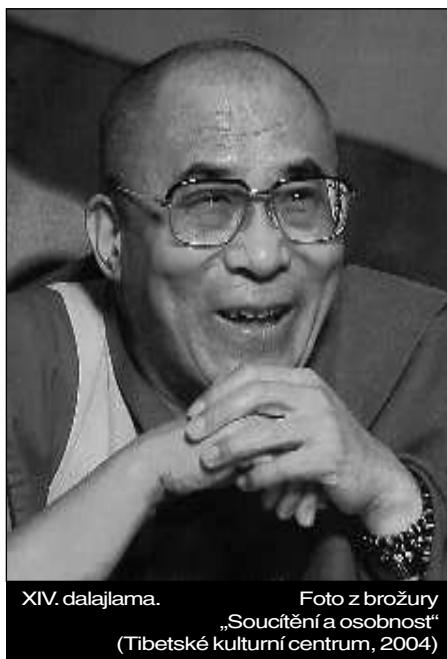
Tyto dva předpoklady ovšem vycházejí ze specificky buddhistického pojetí skutečnosti. Praxe má proto přednost před teorií, že teorie, vyjádřená ve slovech, patří do dimenze konvenční, tj. předposlední pravdy. Absolutní, resp. poslední pravda, jak ukázal veliký buddhistický myslitel Nágadžžuna, přesahuje možnosti lidské řeči a je totožná s nahlédnutím univerzální prázdnoty (*sunjata*). Věřoučné výpovědi, vyjádřené v rovině konvenční pravdy, nemají poslední důležitost, mají směřovat člověka k duchovní praxi, k lásce, resp. soucitu (*karuna*). Ovšem duchovně praktikující člověk postupně dozrává k vědomému následování univerzálního zákona (*dharma*). Postupně získává stále příznivější karmické dispozice. Postupně v koloběhu reinkarnací (*samsára*) dospívá

duchovního vhledu a jsou schopni předávat svým žákům nejvyšší učení, ale i potulní mniši, poustevníci, věštcí, astrologové, šamani, zaklánači a znalci magických formulí. Všichni patří do každodenního duchovního světa Tibeťanů, který zahrnuje nejen tibetský buddhismus, ale i bön a původní tibetské náboženské představy v tzv. kultu horských božstev.

Do exilu odešli hlavně představitelé „mnišského buddhismu“, zatímco nositelé lidového buddhismu zůstali převážně v Tibetu. A tak se k nám dostala jen ta „část tibetské duchovní tradice, kterou reprezentují lamové a tulkuové.“ (Bishop) „Lidová stránka tibetského náboženství byla zanechána v okupovaném Tibetu, což je také jednou z příčin toho, že tibetský buddhismus je na Západě vnímán jako systematičtější, než jakým ve skutečnosti je či alespoň dříve byl. Temné a poněkud chaotické stránky tibetského buddhismu byly zanechány za hřebeny hor na okupovaném území a tibetský buddhismus se na Západě zjevil znovuzrozený a jaksi očištěný.“ (Rozehnalová)

Toto nové vnímání „očištěného“ tibetského buddhismu na Západě někteří tibetští i západní učenci dokonce označují

za novou, tzv. „západní formu tibetského buddhismu“. Nepochopení rozdílů mezi naším „západním tibetským buddhismem“ a skutečnými duchovními představami Tibeťanů v Tibetu, umocněné našimi představami a sny při čtení knih Lobsang Rampy, Jamese Hiltona nebo Alexandry David-Néelové pravděpodobně vedou k tomu, že si vytváříme o Tibetu mýty, které jsou realitě velmi vzdálené. To, že by samotní Tibeťané mohli tyto naše představy a mýty uvést na pravou míru, je zatím nereálné. „Tibeťané totiž hledají na Západě oporu a pomoc a za takové situace jistě není vhodné bořit mýty, které právě tuto potřebnou pozornost Západu přitahují.“ (Rozehnalová)

XIV. dalajlama. Foto z brožury „Součtění a osobnost“ (Tibetské kulturní centrum, 2004)

k pravému poznání, tj. k poznání prázdnoty. Na různých stupních tohoto duchovního vývoje je člověk oslovitelný různými věroukami, v jisté fázi je proto pro něj vhodný křesťanský teismus, jindy zase Šankarova *advaita vedanta* atd. Z tohoto důvodu může mít dalajlama velmi pragmatické pojetí věrouky. Nezáleží na ní, protože spirituální praxe směřuje člověka k buddhovství nezávisle na věrouce, věrouka začne být důležitá až v nejpokročilejším stadiu duchovního vývoje (str. 83).

Přesto ale důležitá je. Dalajlama připouští, že buddhovství nelze dosáhnout bez poznání pravé nauky. Škola Gelug, jejímž je představitelem, je ostatně známa svými polemickými spisy, argumentujícími proti jiným školám buddhismu. Dalajlama připouští, že argumentace má svůj smysl, že i v rámci buddhismu existuje hierarchie pravd (str. 79). V jedné ze svých promluv v tibetštině například předkládá pět argumentů proti existenci osobního Boha (str. 87). Škola Gelug vystupuje s nárokem, že v ní a jenom v ní je obsažena plnost buddhismu, integruje totiž hinajanový, mahajanový i tantrický buddhismus, zatímco ostatním formám buddhismu vždy něco

podstatného chybí. Analogicky lze samozřejmě vztáhnout polemické argumenty školy Gelug na nebuddhistická náboženství. Velkorysost vůči nim, typická pro mnohé (ač ne všechny) představitele buddhismu, je podmíněná dvěma zmíněnými předpoklady: přednost praxe vzhledem k teorii a volba „vhodných prostředků“ komunikace.

Princip přednosti praxe vůči teorii a z něho plynoucí relativizaci vší věrouky ovšem dalajlama neaplikuje rovnoměrně: učení o prázdnotě (*sunjata*) považuje za objektivně platné. Toto učení představuje ontologický rámec jeho velkorysé teorie mezináboženských vztahů (str. 82). Dalším důvodem velkorysosti je učení o převtělování: není třeba spěchat, duchovní vývoj k poznání dharmy a k realizaci buddhovství má k dispozici bezpočet životů.

Významný americký znalec tibetského buddhismu Donald Lopez trefně pojmenoval stav, ve kterém se dnes Tibet nachází, slovy „Tibeťané jsou dnes vězni mýtu o Šangri-la“. A co s tím můžeme udělat my? Pokusme se sami v sobě zlomit mýtus Šangri-la a vypustit Tibeťany z jejich vězení...

Literatura

- Bishop, Peter: *Dreams of Power, Tibetan Buddhism and the Western Imagination*, London, The Athlone Press, 1993.
- Brechtová, Eva: *Spor o Dordže Šugdāna*, Tibetské listy č. 21, podzim 2003, s. 11-13.
- Dreyfus, Georges: *The Shuk-den affair; Origin of a controversy*, William College, Fall 1999.
- Lenior, Frédéric: *Setkávání buddhismu se Západem*, Praha, Völvöx Globátor, 2002.
- Lopez, Donald: *Prisoners of Shangri-la*, London & Chicago, The University of Chicago Press, 1998.
- Rozehnalová, Jana: „Hollywoodský“ buddhismus - nové podoby starého náboženství, Tibetské listy č. 25, podzim 2004, s. 13-16.
- Sklenka, Lubomír: *První tři roky 21. století - Rozvoj nebo destrukce Tibetu?*, Tibetské listy č. 24, léto 2004, s. 7-9.
- Sklenka, Lubomír: *Útěk karmapy do Indie - naděje pro Tibeťany?*, Tibetské listy č. 7, jaro 2000, s. 7-10.
- The Worship of Shugden, Documents related to a Tibetan Controversy*, Department of Religion and Culture, Central Tibetan Administration, Dharamsala, nedatováno.

Lubomír Sklenka (*1961) je šéfredaktorem časopisu Tibetské listy a předsedou Občanského sdružení Lungta.

Definujeme-li tedy pluralismus jako přesvědčení, že všechna náboženství jsou si rovna, pak dalajlama rozhodně není pluralista. Definujeme-li naopak exkluzivismus jako názor, že mé náboženství je nejlepším, resp. nejadekvátnejším vyjádřením poslední pravdy, nebo jinými slovy, že jen mé náboženství zvěstuje pravou duchovní cestu, kterou nakonec musí nebo by měli projít všichni, pak je dalajlama dobrým příkladem exkluzivisty, což je také závěr D'Costovy analýzy (str. 93).

Nemíní ovšem tento závěr jako kritickou výtku, spíše se snaží rozptýlit jedno velmi rozšířené nedorozumění, a také odhalit jeden oblíbený mýtus. Rozhodně nepodezírá dalajlamu z neupřímnosti. Ničemně upozorňuje na skutečnost, že se dalajlama a jeho obec věřících musí vyrovnávat s důsledky agrese Číny vůči Tibetu a jí způsobeného vyhnanství. V této situaci jsou do jisté míry odkázáni na pomoc a podporu západních křesťanů. Dalajlamovo veřejné vystupování a jeho pojetí mezináboženských vztahů je třeba vidět i v těchto souvislostech (str. 74).

Pavel Hošek

Patinu kulturního bohatství Tibetu stírají západní turisté, čínští byrokraté i místní konzum

PŘEŽIJE DUCHOVNÍ DĚDICTVÍ TIBETU?

Zuzana Ondomišiová

Není pochyb, že zájem Tibeťanů o duchovní stránku lidského života vyjádřenou v Tibetu zejména prostřednictvím množství tradičních škol, podškol a linií tibetského buddhismu, ale i pozůstatků dávného šamanistického *bönu*, nebyl dosud udolán narůstajícím atakem „moderního“ konzumního života a pozápádně civilizace, které do Tibetu v menší míře přinášejí nároky turistů, avšak ve větší míře je zde plánovitě „buduje“ pekingská vláda.

Lhasa i jiná místa se mění v chaotické dopravní uzly, přečpané výpravami západních i čínských turistů s nabroušenými objektivy, jejichž honbu za autentičností má uspokojit výprodej instantních turistických klišé. Vedle tohoto „kupčení penězoměnců v chrámu“ se odehrává paralelní život tibetské společnosti.

Starý chrám Džókhang uprostřed lhaského poutního okruhu Barkor, hojně navštěvovaný poutníky i turisty, je stále v obležení davů. Ačkoli poutníci přicházejí do chrámu

vždy s myšlenkou na dar klášteru a obětují drobné peníze podle svých možností u jednotlivých soch či oltářů, ve Lhasě nastavuje svou přerozdělovací dlaň i stát. Turista zaplatí desetinásobně více než místní poutník. Ještě před rokem to byly v přepočtu asi čtyři americké dolary, teď už je to téměř deset. Za budkou, v níž mniši prodávají vstupenky, jsou návštěvníci navedeni do postranního vchodu, kde lístky kontroluje uniformovaný příslušník policie.

Z plochých střech je dobrý výhled na Lhasu, i když výškových budov přibývá a zvolna začínají svírat dříve nedotknutelnou majestátnost nedaleké Potaly. Ze střechy je vidět i uměle vytvořené náměstí, které v 80. letech 20. století uvolnilo kamerám nové policejní stanice výhled na hlavní vchod do chrámu. Za ním se vypíná kopec Čagpori, kde místo zbořeného proslulého klášterní lékařské koleje trčí k nebi kovová konstrukce vysílače. Ulička, kterou se kolem něj ještě nedávno dalo projít ke skále Tisíce

Občanské sdružení Lungta

Občanské sdružení Lungta je nevládní neziskové sdružení občanů, kteří se zajímají o Tibet, tibetskou kulturu nebo tibetský buddhismus. Základním cílem sdružení je získávat a zveřejňovat pravdivé informace o unikátní tibetské kultuře, tibetském buddhismu a situaci v Tibetu, a tím působit na českou společnost, zejména mládež, vést ji nejen k respektování tibetské kultury, ale i k účtě k občanským a lidským právům obecně, k toleranci a snaze pochopit odlišné kultury a způsoby života.

Klášterní škola v Ladaku.

Foto: Miroslav Pošta, Lungta.

Hlavní aktivity v České republice

- vydávání časopisu Tibetské listy a provozování Informačního systému o Tibetu TIBINFO;
- pořádání přednášek, výstav, koncertů;
- koordinace kampaně Vlajka pro Tibet - vztyčování tibetských vlajek na radnicích měst a obcí ČR, kampaně na záchranu politických vězňů apod.;
- vydávání materiálů o Tibetu, např. knihy, videokazety apod.

Hlavní vzdělávací aktivity v zahraničí

- finanční podpora školy pro nevidomé ve Lhasě;
- výuka a materiální podpora klášterních škol v indickém Ladaku;
- finanční podpora tibetského Časopisu exilové mládeže v indickém Dharamsale.

Občanské sdružení Lungta,

Dlouhá 33, 110 00 Praha 1,
tel. 604 614 577,
e-mail: lungta@centrum.cz,
web: <http://www.lungta.cz>; <http://www.tibinfo.cz>

Informace o veřejné sbírce na straně 133.

buddhů s malbami a rytinami postav a symbolů tibetského panteonu, je už také zakázaná. Vojenská stanice hlídá vysílač a jeho okolí i před poutníky.

Během minulých zhruba tří let byly povinně unifikovány všechny stánky trhovců na Barkoru, část tibetských tváří postupně vystřídali čínští prodejci. Sílí tlak zakázat zvyk zapalovat v chrámu obětní máslové lampičky, proto byl před vchodem vybudován betonový domek, kam se hořící lampičky mohou umísťovat. Na Barkoru vyrostly secesně košaté stožáry s naddimenzovaným množstvím obřích skleněných koulí, které v noci nikdy nesvítí všechny a často nesvítí vůbec.

Nad jednou z plochých střech chrámu Džókhang je vztyčena plátěná zástěna a pod ní je pult se suvenýry a nápoji, aby se turisté znavení vyšplháním do druhého patra v nadmořské výšce 3 760 metrů mohli občerstvit. Tři mniši se usilovně snaží vyhovět překřikování čínských turistek a západních dobrodruhů. Hlavní plošina, odkud se dají pořídit žádané klasické záběry, je uzavřena. Natřásá se na ní obtloustlý Číňan navlečený

do čínské představy o tibetském kroji a s týmem sebejistých asistentek a ostře se tvářících kameramanů za zvuku čínského popu společně vyrábějí reklamní klip na Tibet.

Jen někteří turisté dorazí do Džókhangu také na pravidelný večerní obřad. Dav poutníků na Barkoru s nadcházejícím podvečerním houstne a jakmile se otevrou vrata chrámu, přelije se proud do vnitřního ochozu a pokračuje v obcházení chrámové budovy ve směru hodinových ručiček. Ruce poutníků cestou roztáčí stovky modlitebních mlýnků, zasazených v dřevěných konstrukcích, ústa odříkávají modlitby a mantry. Nic neruší soustředění, vše se zvolna propadá do měkké tmy, jen odlesky roztočených měděných válců a jiskřivá bělma očí. Dav poutníků vcucne do úzké nálevky spojovací chodby. Na zemi nepravidelné ploché kameny, leštěné tisíce těl už téměř půl druhého tisíce let.

Uprostřed chrámu je dřevěný plůtek ohraničující prostranství, kde v řadách proti sobě sedí možná padesát mnichů v tmavě červených vlněných rouchách. Akord hlasů sborově odříkává modlitby, chvílemi se

přidá řinčení rituálních nástrojů - ječivé trumpety, bubínky, zvonky a hřmotné činely. Poutníci i při obřadu procházejí stále ve směru hodinových ručiček a vstupují do řady svatyní po obvodu hlavní chrámové síně. Neustávají v modlitbách, občas provádějí rituální poklony celým tělem na zem, dolévají jačí máslo do hořících lampiček, k sochám věší khatagy a zastrkují drobné bankovky. Největší fronta vzniká na vstup do svatyně se sochou Buddha zvaného Džowo, jedné z nejposvátnějších soch v celém Tibetu.

Mezi účastníky večerního rituálu není jen dozívající generace pamětníků jiných časů. Lidé středního věku, mladé rodiny, babičky s vnoučaty, příslušníci různých sociálních vrstev, Lhasané i poutníci ze všech končin Tibetu.

Přestože se Lhasa a s ní celý Tibet mění čím dále rychlejším tempem, srdce a myslí většiny Tibetanů se stále obracejí ke stejným buddhům a ochráncům jako jejich předkové a doufají, že jejich národ nezmizí z pestré mozaiky světa a jejich kultura nebude zapomenuta. ■

Nadační fond Potala

je nevládní nezisková organizace založená v roce 1998. Naším cílem je chránit jedinečnou tibetskou kulturu a její příslušníky a pomáhat jejímu zachování v podmínkách rychle se měnícího a globalizujícího se světa. Tyto cíle se snažíme naplňovat jak v teoretické rovině - v našem Centru Potala i po celé České republice pořádáme osvětové a vzdělávací přednášky nejen o tibetské kultuře, dějinách, náboženství, každodenním životě, organizujeme výuku tibetského jazyka s rodilým mluvčím, připravujeme fotografické i trojrozměrné výstavy, promítání diapozitivů i dokumentárních filmů, besedy apod., tak v rovině praktické - prostřednictvím několika našich programů usilujeme o trvalou podporu konkrétních lidí na konkrétních místech a snažíme se tak přispět k trvalému zlepšení jejich situace.

Program s variabilním symbolem **111** je zaměřen na podporu internátní **SOS dětské vesničky v Biru - Sudži** nedaleko Dharamsaly v tibetské exilové komunitě v severní Indii, kde jsou umístěny adolescenti ve věku kolem 15-18 let. Do tohoto střediska se dostává mnoho dětí, které dosud každým rokem přicházejí z Tibetu v uprchlických skupinách do exilu. Středisko jim poskytuje možnost vzdělání včetně výuky angličtiny a návaznou odbornou přípravu v tradičních řemeslnických a farmářských oborech či službách. Program s variabilním číslem **122** podporuje **projekt pro nevidomé děti v Tibetu**. V internátním centru ve Lhasě žije nyní téměř třicet většinou nevidomých, resp. silně slabozrakých dětí, kterým je poskytováno vzdělání včetně výuky tibetštiny, čínštiny a angličtiny (i s výukou Brailleova písma), lékařská péče, strava, ošacení, ubytování a další potřebná speciální péče. Smyslem je integrovat tyto děti zpět do společnosti, naučit je základní péči o sebe sama a nabídnout jim prostřednictvím dalšího odborného výcviku (hudba, masáže, chov domácích zvířat, výroba mléčných produktů apod.) cestu k budoucímu vlastnímu zabezpečení. Kromě finanční podpory jsme během několika let do Lhasy předali např. oblečení, hračky, speciální hračky pro nevidomé.

Program **222** shromažďuje peníze na projekt **podpory studia Tibetanů z exilu v České republice**.

Program **113** přispívá na **pobyt tibetského lektora** v České republice. Prostřednictvím grantu NF Potala je umožněna výuka tibetského jazyka a seznamování s tibetskou kulturou pro nejšířší veřejnost.

Program **444** shromažďuje finanční prostředky na **obnovu jednoho z historicky významných klášterů** v centrálním Tibetu, který nemá příjmy z turistického ruchu ani nemá šanci získat příspěvek ze strany celostátní čínské nebo místní tibetské vlády.

Podrobnější informace najdete na našich internetových stránkách www.potala.cz, kde můžete zjistit i aktuální nabídku našich nebo dalších akcí pořádaných na různých místech České republiky.

Nadační fond Potala, Horovo nám. 3, 180 00 Praha 8, tel. 284 822 676, e-mail: potala@potala.cz. Z. O.

Jeden z prvních buddhistů západního původu a jeho západní buddhistický řád

ANAGARIKA GOVINDA A JEHO ŘÁD

Ivan O. Štampach

Zajímá-li nás nástup buddhismu v západním světě, jsme zvyklí sledovat osudy Tibeťanů v západním světě, zejména v USA. Blíže k nám, do sousedního Německa, přišla tato vlna zájmu o něco dříve. Svérázným, i když dnes už zapomínaným představitelem první buddhistické generace německého původu byl muž, který přijal jméno Anagarika Govinda.¹

Anagarika Govinda.

Všechny fotografie
na této stránce převzaty
z <http://www.lama-govinda.de>.

Tibeťané na Západě

Po potlačení tibetského povstání proti čínským okupantům roku 1959 odešel do exilu tehdy ještě mladý XIV. dalajlama Tändzin Gjamccho² a vedle něj stovky mnichů, včetně dalších významných představitelů. Značná část z nich se usídlila v části Indie přiléhající k Tibetu s centrem v městě Dharamsala,³ někteří pokračovali dále, do Evropy a do Ameriky.

Významnými představiteli první generace tibetského buddhismu na Západě byli Chögyam Trungpa v USA, Sogyal ve Velké Británii, Geše Rabten ve Švýcarsku a Namkhai Norbu v Itálii, jejichž knihy vyšly též v češtině.

Tibetští buddhisté západního původu

Spíše za prehistorii buddhismu na Západě můžeme pokládat aktivity zakladatelky Theosofické společnosti, Američanky ruského původu Heleny Petrovny Blavatské. Její odvolání na záhadné kontakty s Mistry nepůsobí věrohodně a mnohé z toho, co

píše, jsou spíše romantické představy než reálné informace.⁴

Knihy Francouzky Alexandry David-Néelové (1868-1969) působí místy spíše cestopisným dojmem. Tato raná feministka a anarchistka pokládala za potřebné podat své zkušenosti z Tibetu z let 1911-1924 jako sérii senzací a dobrodružství. Snažila se však seznámit se s buddhistickou a tibetskou problematikou a studovala příslušné pramenné a živé jazyky. I když prodělala mnišský meditační výcvik a také po návratu do Francie se záhy uzavřela v „meditační pevnosti“, vykládala tibetský buddhismus spíše v duchu soudobého vrcholícího racionalismu.⁵ Tibetskému buddhismu se ještě před rozšířením informací o něm díky tibetskému exilu přiblížili vlastními cestami badatelsky nebo beletristicky také takové osobnosti jako Christmas Humphreys, Edward Conze, Jacques Rivière, James Hilton a další.

Zájem o buddhismus v Německu

Obeznamen v mezích dobových možností s buddhismem byl německý filosof Arthur Schopenhauer (1788-1860). Jeho filosofii světa jako vůle a představy však přece jen nemůžeme pokládat za buddhismus. S vlastními buddhistickými aktivitami začal pravděpodobně Georg Grimm (1868-1945), který roku 1920 založil Buddhistskou obec pro Německo. Současně až do nacistického zákazu roku 1934 působila i Buddhistská lóže u Tří klenotů. V dalším období (za nacismu tajně) působila a dodnes z Grimmovy iniciativy působí Starobuddhistická obec.

V této souvislosti je nutno připomenout také dílo Hermanna Hesse *Siddhartha* z roku 1922. I když nejde o spis buddhistický, vzbudil zájem o buddhismus a sympatie k němu v německé jazykové oblasti⁶ a pak i v četných překladech od USA, přes několik indických jazyků až po Japonsko, Koreu a Vietnam.

Lama Govinda⁷

Budoucího lamy Govindy se mohla dotknout tato atmosféra liberálních, sociálně a spirituálně laděných německých intelektuálních kruhů v prvních dvou desetiletích 20. století s buddhistickým nádechem. Narodil se jako Ernst Lothar Hoffmann roku 1898. Již ve středoškolských létech četl Platóna, Schopenhauera, německé a indické mystiky. Tehdy dospěl k buddhismu. Na dobu vysokoškolských studií se přesunul do Itálie (Capri, Neapol).

Ve třiceti letech se Hoffman stal žákem ceylonského théravádového mnicha německého původu Nyanatiloky a spolu s ním založil Mezinárodní buddhistickou unii a ujal se v ní role generálního sekretáře. O tři roky později se na buddhistické konferenci v Daržilingu seznámil s tibetským lamou Tomo Geše Rinpočem (1864-1936) a při souběžném působení na univerzitě v Santiketanu v Západním Bengálsku (kde učil francouzštinu, archeologii a buddhismus) přijal iniciaci a stal se jeho žákem. Roku 1949 se lama Govinda oženil. Jeho manželka Rattí Petít pocházela z indických Pársů⁸ a byla malířkou. Přijala též tibetskou buddhistickou iniciaci pod jménem Anila Li Gotami.

V říjnu 1933 založil Anagarika Govinda společně se čtrnácti dalšími osobami řád, který nazval *Arya - Maitreya - Mandala*. Několik dalších desetiletí věnoval péči o řád. Roku 1982 převzal vedení řádu Karl-Heinz Gottmann, mnišským jménem Advyavajra (narozen 1919), který je dodnes nominálně jeho představeným. O tři roky později Anagarika Govinda umírá.

Řád

Arya - Maitreya - Mandala svým názvem vyjadřuje příklon ke vznešené cestě, k budoucímu buddhovi všeobjímající lásky a k posvátnému kruhu znázorňujícímu celek duchovního a hmotného kosmu. Když se

společenství nazývá podle křesťanského řeholního života jako řád, je to volná analogie. Govinda označoval své společenství také sanskrtským výrazem *kula*, rodina. Členové sice někdy nosí svérázná řádová roucha (spíše evropského střihu), ale nejsou mnichy v tom smyslu, že by byli vázáni celibátem.

Řád je prakticky orientován, podporuje meditační praxi členů a přátel, ale je to prakticky i společenství vzdělanců. V jeho počátcích stojí i *Mezinárodní buddhistická akademická jednota*. Významní členové mají vědeckou kvalifikaci, někteří v souvislosti s náplní řádu. Společenství se neváže na žádnou ze škol dálněvýchodního buddhismu a je otevřeno budoucnosti. Podporuje buddhistickou jednotu v mnohosti. Interpretuje buddhismus také v kontextu západní duchovní tradice, zejm. křesťanské. Cílem individuální spirituální praxe je podle jejich oficiálního stanoviska dozrát ve svobodnou, sobě odpovědnou a příkladnou osobnost.

Společenství Arya - Maireya - Mandala v současnosti působí v Německu, Švédsku, Singapuru, Afghánistánu a Andoře. Dříve se uvádělo také jeho působiště v Maďarsku. Pod vlivem komunistického režimu však tamní složka řádu nemohla udržovat spojení s centrem v (tehdejší západním) Německu. Někteří kritici v západním světě vyslovovali pochybnosti o serióznosti jejího představitele Ernö Hetényiho.

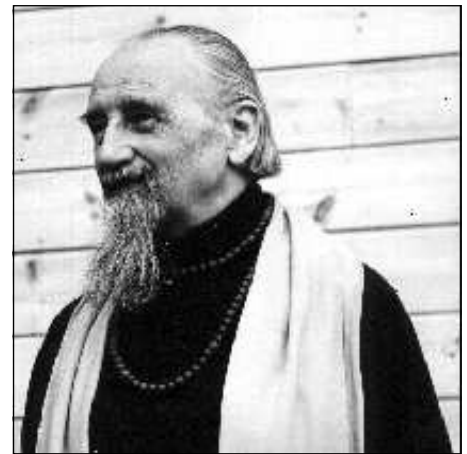
Dostupná literatura

Do češtiny byly přeloženy tři knihy Anagariky Govindy. Jeho životní dílo *Základy tibetské mystiky* (Praha: Pragma, 1994 v zaslíbeném překladu Libuše Pávkové) popisuje tantrickou metodu tak, že pět dílů knihy se (na 299 stranách) věnuje čtyřem slovům mantry *Óm mani padme húm* a mantře jako celku. Na to navazuje epilog. Autor poskytuje podrobný buddhistický výklad, ale je zřejmé, že je vědomě zakořeněn v západní tradici. Strážce buddhistické „pravověrnosti“ zřejmě neuspokojí, když si v kapitole *Dharmakája a mystérium těla* přečtou (s odvoláním na zenového autora D. T. Suzukiho), že *nejvyšší skutečnost není čistou abstrakcí, ale je něčím, co je velice živé, co má smysl, vědomí a inteligenci* (srov. s. 226), a pak čtou Govindovu úvahu podporující personalistické pojetí skutečnosti.

Další dvě knihy vydala olomoucká Votobia. *Buddhistické reflexe* s podtitulem *Poselství buddhismu pro Západ* vyšla roku 1996. Najdeme v ní kapitoly *Víra a tolerance v buddhismu* (s. 41-49), *Důležitost rituálu* (s. 78-81). V jedné z dalších kapitol reaguje na drogy jako *zadní vrátka vedoucí k osvícení* a zahajuje ji úderně slovy: *Je notoricky známo, že lidská hloupost nemá hranic. Pro naši dobu je však typické, že neohraničená hloupost (nekonečné rozšíření vědomí, které už je samo zmatené a neschopné vyvozovat závěry) je považována za hodnotný rozvoj vědomí nebo dokonce za dosažení či uskutečnění vyššího rozměru. Základním prostředkem tohoto takzvaného rozšíření vědomí je LSD* (s. 102).

Třetí část knihy o čtyřech kapitolách (s. 161-195) nese název *Umění jako tvořivá meditace*. Zaujme předposlední kapitola *Světový názor Teilharda de Chardina ve světle myšlení Vychodu* (s. 199-222).

Knihy *Živý buddhismus na Západě* s podtitulem *Vize a odkaz velkého prostředníka mezi Východem a Západem* (1998) je posmrtným sborníkem sedmi samostatných autorových studií.

Magie slova a moc řeči

„Slova jsou pečeti mysli, výsledky - nebo lépe zastávkami - nekonečné řady zkušeností, které zasahují do přítomnosti z nepředstavitelně vzdálené minulosti a stávají se samy výchozími body nových nekonečných řad, které zasahují do právě tak nepředstavitelné budoucnosti. Jsou 'slyšitelným', které spočívá na neslyšitelném', tvarem a mocí myšlenky, která vychází z toho, co je za myšlenkami.“

Začátek první kapitoly knihy Anagarika Govindy „Základy tibetské mystiky“ (Pragma, Praha 1994)

Poznámky

- 1 Zde přepisujeme autorovo jméno tak, jak je sám přepsal. Obvyklý přepis sanskrtského jména do češtiny by zněl Anágarika Góvinda. V dále zmíněných knihách vydaných ve Votobii je autorovo jméno upraveno podle představ nakladatelství.
- 2 Z různých variant přepisu dalajlamova jména volíme zde tu, které je užíváno na reprezentativní webové stránce Tibinfo (<http://www.tibinfo.cz/>).
- 3 V indickém státě Himáčalpradéš na severu Indie v podhůří Himalájí v sousedství nejsevernějšího státu Džammu a Kašmír.
- 4 K tomu viz např. <http://www.crystalinks.com/blavatsky.html>
- 5 Její příznivci ji představují na stránkách *Alexandra David-Néel Official Web Site* na webové adrese <http://www.alexandra-david-neel.org>. České zdroje jsou nedostatečné, informace o autorčiných knihách v češtině jsou dostupné na knihovních serverech např. <http://www.jib.cz>.
- 6 K neobuddhismu v Německu viz zejm. informačně velmi bohatý zdroj <http://www.payer.de/steinke/steinka7.htm> v části *Materialien zum Neobuddhismus*.
- 7 Životopisné údaje a údaje o současnosti řádu jsou čerpány ze tří dále uvedených autorových knih v češtině a z oficiálního situ řádu Arya - Maitreya - Mandala <http://www.lama-govinda.de>.
- 8 Indické etnikum pocházející ze stoupenců zoroastrismu, kteří po vítězství islámu opustili tehdejší Persii a usídlili se v Indii.

Doc. ThDr. **Ivan O. Štampach** (*1946) je vedoucím katedry religionistiky a filozofie na Fakultě humanitních studií Univerzity Pardubice.

Stručný přehled nejdůležitějších skupin tibetského buddhismu u nás

TIBETSKÝ BUDDHISMUS V ČESKÉ REPUBLICE

Sandra Zálabová / Zdeněk Vojtíšek

V České republice mají v současné době zastoupení všechny hlavní skupiny tibetského buddhismu, kromě linie Sakjapa a zaniklé linie Kadampa. Celkem existuje v ČR devět „hlavních“ skupin různých linií učení tibetského buddhismu, resp. dvě skupiny, hlásící se k odkazu předbuddhistické tradice bön a sedm skupin, hlásících se k některé linii tibetského buddhismu. Tyto jednotlivé „hlavní“ skupiny mají samozřejmě své „pobočky“ a podskupiny v různých městech ČR, takže celkově je jednotlivých skupin ještě daleko více.

Na následujících řádkách bude devět „hlavních“ skupin představeno. Na kontakty, uvedené na konci článku, v textu odkazují římské číslice.

Skupina Bon Garuda¹

Meditační skupina Bon Garuda svou praxi zakládá na původním, předbuddhistickém učení, na bönu. Skupina se řadí k tibetské tradici Yungdrung^{*} Bön neboli „věčný bön“.

Tato pražská skupina praktikuje učení pod vedením mnicha, tibetského mistra Tenzin Wangyal rinpočeho.

Tenzin Wangyal rinpoče se narodil v Indii a byl rozpoznán jako inkarnace mistra Khyung Tula. Studoval a praktikoval v klášteře s mistry tradice Yungdrung Bön. Po ukončení studií získal titul geše, začal samostatně vyučovat, později i na Západě, když přijal pozvání mistra Namkhai Norbu rinpočeho, hlavy učení Dzogčhen. Jako vůbec první lama této tradice přijel v roce 1998 na Západ. Usadil se v USA a vyučuje hlavně praxi Dzogčhenu.

V současné době se hlavní centrum učení bön nachází v Indii, ve státě Himáčalpradéš, ve městě Dolandži. Zde byl obnoven původní bönský klášter Taši Menri Ling, a to díky úsilí Jeho svatosti Lungtok Tenpa'i Nyimy, Ctěného Sangye Tenzina a dalších mnichů.

Skupina Dzogčhen Yungdrung Bön^{II}

Učení Yungdrung Bön přinesl na Západ po roce 1959 Lopön Tenzin Namdak rinpoče (*1926), který byl učitelem i již zmíněného Tenzina Wangyala rinpočeho.

Učení Yungdrung Bön je založeno na duchovním systému devíti stezek.*

Také tato skupina praktikuje učení pod vedením tibetského mistra Tenzin Wangyal rinpočeho. Věnuje se cvičením, která vedou k ovládnutí energie a dosažení stavu neduální kontemplace.

Skupina Dzogčhen^{III}

V Čechách a na Slovensku byla Komunita Dzogčhen, tzv. „Velké dokonalosti“, založena jako občanské sdružení Dzogčhen začátkem roku 2001. Lidé, kteří praktikují Dzogčhen, se v Čechách ovšem pravidelně scházeli již od roku 1998. Komunita, neboli neformální společenství praktikujících Dzogčhen, vytvářejí zázemí pro praxi nauk a fungují na principu vzájemné podpory, přátelství a vědomí společné cesty.

V čele komunity stojí tříčlenná rada, tzv. Gakyil, která je volena jednou ročně. Rada zastupuje členy komunity, zabezpečuje aktuální potřeby komunity a je zodpovědná za organizaci aktivit komunity.

* Devět cest bönu tvoří:

- 1 cesta předpovídání, která se zabývá předpovídáním budoucnosti, astrologií a různými magickými obřady;
- 2 cesta vizuálního světa, která vysvětluje původ a charakter bohů a démonů, kteří žijí v tomto světě;
- 3 cesta iluze, která popisuje obřady, které pomáhají rozhánet negativní síly;
- 4 cesta existence, která vysvětluje pohřební obřady;
- 5 cesta laických následovníků, která pomáhá těm, kteří chtějí následovat deset ctností a deset dokonalostí;
- 6 cesta mnichů, která vykládá klášterní pravidla;
- 7 cesta prvotního zvuku, která vysvětluje, jak se člověk, který dobře praktikuje, může sjednotit s mandalou největšího osvětlení;
- 8 cesta prvotního šenu, která vysvětluje důležitost a potřebu tantrického mistra, dále místo a příčinu pro tantrickou praxi a také popisuje duchovní závazek žáka k mistru a dává instrukce k meditaci;
- 9 cesta nejvyšší nauky, která obsahuje učení „velkého zdokonalení“, tzv. dzogčhenu.

Těchto devět cest se sloučilo, první čtyři se nazývají „příčinné cesty“, další čtyři „výsledné cesty“ a devátá se nazývá „nepřekonatelná cesta“ nebo „cesta velkého zdokonalení“.

Humanitární projekt A. S. I. A., který je určen humanitární pomoci Asii a Tibetu, založila mezinárodní komunita dzogčhenu.

V pražském dzogčhenovém centru se konají různé větší akce, například červencová „celosvětová transmise“. Na Padma-sambhovo výročí 27.července v 5:00 se na celém světě „propojí“ díky přímému video-přenosu praktikující učení Dzogčhen se svým duchovním vůdcem Namkhai Norbu

Pražské buddhistické centrum Lotus - centrum vědomé evoluce

Pražské buddhistické centrum Lotus má kořeny v událostech roku 1996. Tehdy se budoucí zakladatelé centra setkali s putujícím théravadovým mnichem Bhanthem Wimalou a odjeli s ním na Srí Lanku. Po návratu bylo založeno občanské sdružení, jehož cílem bylo seznámit širší veřejnost s Buddhovým učením a umožnit zájemcům kontakt s Bhanthem Wimalou. Základajícími členy občanského sdružení byli David Heneberg, Petr Novák a Luboš Vojtěch. Pražské buddhistické centrum Lotus začalo fungovat od počátku září 1999.

Takřka každý den v týdnu v centru probíhá program. V dopoledních hodinách jsou to především kurzy jógy, shiatsu a tai-čchi, v odpoledních a hlavně večerních hodinách potom prostory nabízejí útočiště pro scházející se členy meditačních skupin jednotlivých škol buddhismu.

V rámci centra funguje i knihovna, která

obsahuje přes tisíc svazků jak buddhistické literatury, tak i knih, které s buddhismem tematicky souvisejí.

* Termín „Yungdrung“ odpovídá v bönistickém způsobu uvažování tibetskému termínu „dorđe“ a sanskrtskému „vadžra“. Český lze tento pojem přeložit jako „pán kame-ne“, „hromový klín“.

Namkhai Norbu rinpoče.
Foto z letáku Komunity Dzogchen.

rinpočem. Ten předá svým příznivcům tzv. „stav gurujógy“, neboli ztotožnění s učitelem, sjednocení se stavem mistra. Přijmou také dzogchenové nauky.

Skupina Karma Dargje Ling^{IV}

Tato skupina, vycházející z učení školy Kagjüpa, linie Karma-Kagjü, je vedena Jeho Svatostí 17. karmapou Trinlay Thajä Dordžem. Původně se jmenovala Dhagpo Praha a byla založena roku 2000. O dva roky později byla přejmenována na Karma Dargje Ling. Skupina byla původně založena jako centrum mnišského způsobu náboženského života v linii Karma-Kagjü (opačný pól, tzv. laický nebo také jóginský způsob náboženského života uvnitř této linie, reprezentuje například učení Buddhismu Diamantové cesty).

Učitelé této skupiny jsou hlavně francouzští tulkuové, Trinlay Tulku rinpoče, Lama Henrik a Lama Drime. Všichni pravidelně jezdí do České republiky přednášet. Hlavní centrum je ve Francii v klášteře a centru Dhagpo Kundreul Ling.

Trinlay Tulku rinpoče je považován za jediného tulku, který se inkaroval na Západě a nikoli v Tibetu. Ve Francii také studoval například filosofii, zároveň je znalcem buddhismu. Lama Drime se narodil roku 1948 v Německu. Na univerzitě studoval východoasijská umění a také se zde prvně setkal s buddhismem. Odjel do Indie a setkal se se svým učitelem, Gendün rinpočem. Určitý čas se intenzivně zabýval učením linie Karma-Kagjü a pobýval v ústraní. Od roku 1997 učí po celém světě a často i v Praze. Lama Henrik praktikuje od roku 1972. V Praze učil poprvé v roce 2001.

Skupina Kagyu Samye Dzong^V

Centrum tibetského buddhismu Samye Dzong* Plzeň náleží ke škole Kagjüpa, linii Karma-Kagjü tibetského buddhismu. Bylo založeno v roce 1997 lamou Yeshe Losalem. Od té doby navštívil lama Českou republiku ještě jednou, v roce 2002. Na rok 2005 je plánována jeho další návštěva.

O uvedení školy Karma-Kagjü na Západ se postaral Chögyam Trungpa rinpoče (1940-1978), když v roce 1967 založil společně s Akongem Tulku rinpočem první klášter tibetského buddhismu na Západě vůbec, a to ve Skotsku. Klášter se jmenuje Samye Ling Mona. Právě Yeshe Losal stojí v současné době v jeho čele a plzeňské centrum Samye Dzong je dceřiným podnikem skotského kláštera.

Lama Yeshe Losal se narodil v roce 1943 v Khamu ve východním Tibetu. Byl vychováván v klášteře. Po čínské invazi v roce 1959 Tibet opustil. Podílel se na budování kláštera Kagyu Samye Ling ve Skotsku a pak byl pověřen vybudováním kláštera Karma Trijana Dharmadžakra v USA.

V České republice byla založena pobočka humanitární organizace Rokpa,** která pomáhá hlavně lidem v nouzi, poskytuje jim jídlo, přístřeší, vzdělání, zdravotnickou péči apod. Nadaci Rokpa založil Akong Tulku rinpoče v roce 1982.

Skupina Karma Thegsum Čhöling^{VI}

Také tato škola se také hlásí k odkazu školy Kagjüpa tibetského buddhismu. Zřizovatelem této skupiny je občanské sdružení 108, které vede Jan Komrska. Jan Komrska spoluzakládal v roce 1994 v České republice centrum linie Karma-Kagjü. Od něj se kvůli sporu o karmapu později oddělil a založil roku 1998 pod patronací duchovních učitelů - karmapy Urgjána Thinlä Dordžeho a Khandro rinpoče - vlastní centrum. Členové této skupiny uznávají za 17. karmapu právě Urgjána Thinlä Dordžeho.

* „Samye“ znamená „mimo představu“, „dzong“ znamená „tvrz, pevnost, dům“. Obě slova pocházejí z tibetštiny.
** Slovo „rokpa“ znamená v tibetštině „pomoc“.

Mniška Khandro rinpoče (*1969), držitelka linie Karma-Kagjü i linie Ningmapa a zakladatelka kláštera Samtän Ce v Indii, je duchovní učitelkou této skupiny. Pravidelně navštěvuje Českou republiku.

Při centru pracuje překladatelská skupina „KTC Praha“ a vydavatelství „108 publishing“. Překlady se pořizují hlavně z angličtiny a jedná se především o studijní texty, které centru poskytuje Khandro rinpoče a které slouží členům skupiny ke studiu. Tzv. „retreat“ (intenzivní víkendové semináře) této skupiny se uskutečňují na různých místech republiky, často bývají například na zámku Hluboš.

Khandro rinpoče.
Foto: <http://www.vkr.org/vkrpictures.cfm>

Buddhismus Diamantové cesty^{VII}

Společenství Buddhismu Diamantové cesty má v České republice široké zastoupení. Nachází se zde 35 meditačních skupin. K tomuto směru se pravděpodobně hlásí největší počet českých buddhistů.¹

Hlásí se k odkazu linie Karma-Kagjü školy Kagjüpa. Ve sporu o karmapu uznává tato skupina Thajä Dordžeho.

Učení skupiny je založeno na víře, že vadžrajána (diamantová cesta) je nejrychlejším a nejspolehlivějším způsobem, jak dosáhnout osvícení. Podle tohoto učení Buddha vadžrajánu předal jen malé skupince žáků, těm nejbystřejším, kteří byli schopni a ochotni pomáhat ostatním a kteří pochopi-

Rabten Čhödarling - centrum pro buddhistická studia v Liberci

Kubelíkova 83, 460 07 Liberec IX – Janův Důl, e-mail : info@rabten.cz

Centrum bylo založeno v roce 2000. Ředitelem a zároveň hlavním učitelem je Ctihodný Gonsar Tulku Rinpoče, který do České republiky poprvé přijel právě v roce 2000.

Záměrem, který inicioval vznik tohoto centra, bylo umožnit a zpřístupnit studium autentických pramenů tibetské buddhistické tradice se všemi jejími aspekty a přispět tak k jejímu zachování. Hlavní náplní programu je studium a praxe dharmy. Pravidelná veřejná učení vedou učitelé z klášterů Rabten Choeling a Tashi Rabten.

li, že Buddha je pouhým odrazem jejich vlastní mysli. Cílem nauky je dosáhnout buddhovské mysli pomocí tzv. „mahámudry“, nauky Velké pečeti (tib. čhagchen), která je klasickou naukou ve škole Kagjüpa.

Praxe Diamantové cesty vyžaduje především kvalifikovaného učitele. Ten vede žáka třemi cestami k osvícení. Cesty začínají přijetím základních buddhistických zásad a přípravnou praxí mahámudry, zvanou ngöndro. Hlavní částí souboru cvičení ngöndro je recitace manter. První cestou je cesta metod, která obsahuje meditace na vizualizované jidamy, neboli božské postavy, které symbolizují různé kvality mysli. Druhou cestou je cesta vhledu a obsahuje meditace klidu (tib. *šinä*), při nichž se někdy používá technika vizualizace buddhů. Třetí cestou je identifikace s lamou, důvěry k němu, ale zároveň se zdůrazňuje i samostatnost a nezávislost.

Celosvětové společenství Buddhismus Diamantové cesty založil Dán lama Ole Nydahl (*1941). Společně se svou ženou Hannah se na konci 60. let minulého století poprvé setkal se 17. karmapou Rangdzungem Rigpā dordže (1924-1981). Manželé Nydahlovi se stali prvními evropskými žáky tohoto karmapy a tři roky studovali praxi školy Kagjüpa tibetského buddhismu pod jeho vedením. Roku 1972 byl Ole Nydahl pověřen karmapou, aby ve světě zakládal centra linie Kagjüpa, centra Buddhismu Diamantové cesty. Se svými spolupracovníky² jich po světě založil asi 300.

Do tehdejšího Československa se lama Ole Nydahl dostal již v květnu 1978 na soukromé pozvání. První centrum Buddhismu Diamantové cesty vzniklo v Praze v roce 1994 pod názvem Karma Dubkji Ling. V současné době jsou v ČR již certifikovaní učitelé Buddhismu Diamantové cesty. Jsou

jimi Jakub Kadlec, Radek Růžička a Roman Vrt z Prahy a Roman Lauš z Brna. Všichni čtyři přednášejí pro veřejnost. V nakladatelství Bílý deštník vychází časopis „Buddhismus dnes“ a také knihy s texty Lamy Ole Nydahla. Nakladatelství má sídlo v Brně, v centru Karma Wangčub Ling.

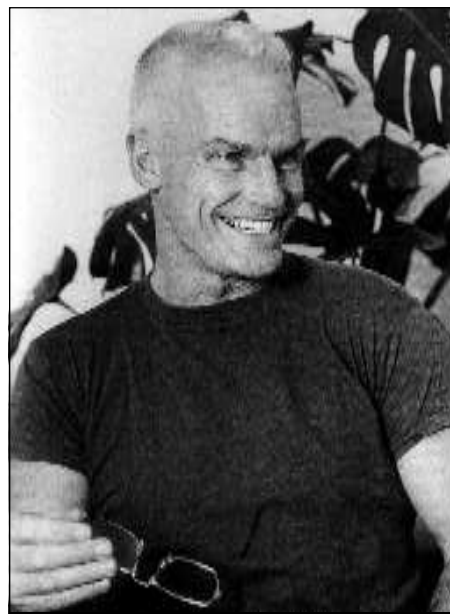
Společenství praktikujících (tib. *gen-dün*) se schází ke společným veřejným meditacím a výkladům a pořádá intenzivní kurzy, tzv. „retreaty“, a letní kurzy. Jedná se převážně o kurzy mahámudry, phowy, ngöndra, iniciace apod.

Kurz mahámudry vyvolává přímý prožitek mysli. Mahámudra umožňuje spočinout v prostoru mysli a identifikovat se se stavem mysli Buddha. Pokud je žák dostatečně otevřený, může dojít k rozpoznání podstaty mysli v průběhu jediného života.

Kurz mahámudry probíhá tak, že Lama Ole Nydahl spočívá ve stavu mysli Velké pečeti, čte text „Přání za dosažení stavu nejvyšší mahámudry“ od 3. karmapy a jednotlivé verše komentuje. Účastníci kurzu mají možnost intuitivně vnímat stav jeho mysli na nejhlubších úrovních a zároveň ho chápat i intelektuálně. Pokud je žák otevřený, identifikuje se se stavem učitele a svět uvidí jeho očima.

Kurz ngöndra je kurzem tzv. „přípravných praxí“. Částečně je vyplněn výklady o významu ngöndra a o tom, jak praktikovat. Součástí je i společná meditace na Diamantovou mysl a individuální rozhovory s lamou.

Kurz phowy je kurzem tzv. „vědomého umírání“. Praxe phowy pochází z tradice longchen ningthig školy Nyingmapa. Phowa je učení o tom, jak přejít v okamžiku smrti do nadosobního stavu nejvyšší radosti. Tento stav se také nazývá „Čistá země Buddha neomezeného světla“ (tib. *Devachen*).

Lama Ole Nydahl.
Foto: časopis Buddhismus dnes 2 / 2000.

Z tohoto stavu již nelze klesnout. Lama během kurzu předává základy buddhismu společně s odkazem phowy a vysvětlí meditaci. Poté se třikrát tři hodiny denně medituje a přitom se cvičí vysílání mysli.

U pokročilých účastníků kurzu by se měl po tomto cvičení objevit zřetelný otvůrek na vrcholu lebky, což je tzv. „vnější znak“ úspěšného absolvování kurzu phowy. Existují ještě znaky vnitřní a tajné. Mezi vnitřní znaky patří nenadále se objevující pocity radosti, štěstí, úlevy, mizí strach ze smrti. Tajný znak vidí pouze učitel. V České republice zatím proběhly tři kurzy phowy, a to v letech 1995, 1997, 1999.

Skupina She Drub Ling^{viii}

Skupina She Drub Ling* se hlásí k učení školy Gelugpa, jejímž představitelem je XIV. dalajlama Tändzin Gjamcchö. Tato skupina je poměrně malá a od povodní v roce 2002 nemá ani stálé místo. Z nedostatku vlastních prostor plyne i fakt, že centrum momentálně nevyvíjí velkou aktivitu. Členové se zabývají především studiem textů XIV. dalajlamy.

Patronem a duchovním učitelem této školy je Khyongla Rato rinpoče, který v roce 1975 založil první centrum tibetského buddhismu v New Yorku.

Vadžradhátu - Šambhala^{ix}

Učení šambhaly získalo svůj název podle legendárního himalájského království, v němž vládl blahobyt a štěstí. Podle učení šambhala existuje v každé lidské bytosti

* Výraz „she drub ling“ znamená „ostrov učení a praxe“.

Meditační centrum Těnovice u Plzně,

pojmenované lamou Ole Nydahlem jako „Paprsek nejvyššího požehnání“ je jeden z nejdůležitějších projektů evropského buddhismu. Více o něm na str. 116 a na <http://www.tenovice.cz>.

Buddhistická kulturní společnost,

Vyhlídky 19, 373 71 Jivno u Českých Budějovic, e-mail: info@bks.cz; <http://www.bks.cz>
Buddhistická kulturní společnost se hlásí ke skupině Buddhismus Diamantové cesty. Vznikla v Českých Budějovicích v roce 1997. Ve Vyhlídkách, obci nedaleko Českých Budějovic, byla roku 1999 odkoupena část bývalého hospodářského stavení. V tomto roce také centrum poprvé navštívil Lama Ole Nydahl se svou ženou Hannah a se svými spolupracovníky. Celková rekonstrukce započala v roce 2000.

Činnost centra je provázána se skupinou Buddhismu Diamantové cesty v Českých Budějovicích. Centrum také vydává vlastní zpravodaj, nazvaný „Řev lva“ a různé brožurky s buddhistickou tematikou.

potenciál osvíceného chování a naším cílem je ho v sobě objevit a uplatňovat v každodenním životě.

Skupina Vadžradhátu - Šambhala vychází z učení školy tibetského buddhismu Kagjüpa a Nyingmapa, ale zároveň obsahuje i prvky zenového a théravádového buddhismu. Společně s Buddhismem Diamantové cesty je největší západní skupinou tibetského buddhismu vůbec.

V roce 1959, po čínské invazi do Tibetu, uprchl ze své domovské země mnich Vidjádharma (1939-1987), známý také jako Chögyam Trungpa rinpoče. Usídlil se na Západě, nejprve ve Skotsku, opustil mnišský způsob života, oženil se a poté se s rodinou přestěhoval do USA. Jako duchovní vůdce skupiny Karma Čhöling působil ve Vermontu, přednášel, psal knihy a zakládal další podobná centra. V roce 1973 pro tato centra vytvořil jakousi zastřešovací organizaci tzv. „Vadžradhátu“ a o rok později vypracoval meditační program Shambhala. Centrem organizace kolem učení Shambhala se stalo město Boulder v americkém Coloradu, kde byl založen institut Naropa.* V současné době je toto centrum jedním z nejdůležitějších center pro buddhistická studia na Západě. V roce 1974 také Chögyam Trungpa rinpoče založil nadaci Nalanda, která je pojmenována podle indického středověkého střediska pro buddhistickou vzdělanost a která slouží uměleckým a duchovním aktivitám.

Program Nalanda učení šambhala navazuje na Trungpovu myšlenku prohloubení meditační praxe rozvojem tvořivosti (například čajovým obřadem, kaligrafií, léčivstvím apod.).

Učení Vadžradhátu neboli Šambhaly je založeno na laickém společenství, mnišský způsob života se zde příliš nepodporuje, což

svým nestřídým životem potvrzoval i sám zakladatel této školy Chögyam Trungpa rinpoče. Ten v roce 1976 vyhledal svého nástupce, Ōsela Tendzina (1943-1990), kterému předal vedení Šambhaly a sám se odstěhoval do Kanady. Roku 1986 zemřel.

Ōsel Tendzin, vlastním jménem Thomas F. Rich, vedl centrum až do své smrti v roce 1990. Podlehł tehdy nemoci AIDS. Po jeho smrti se učení Šambhaly a způsob života jejich představitelů a členů dostal pod palbu kritiky.

Chögyam Trungpa rinpoče.
Foto: <http://www.sambhala.cz>.

Od roku 1995 skupinu vede syn Chögyama Trungpy Sawang Ōsel Mukpowho, který vystupuje pod jménem Sakyong Mipham rinpoče. Tento muž zreorganizoval sdružení Shambhaly do jedné velké organizace, Shambhala International. Sakyong Mipham reformoval i program šambhaly.

Jednotlivá centra mezinárodního společenství Shambhala se nazývají dharmadháty („okrsky dharmy“). Velká střediska se nacházejí jak v Evropě (Francie), tak v USA a Kanadě. V České republice má společenství Shambhala zatím tři skupiny,

největší z nich je v Praze, další potom v Brně a Jablonci nad Nisou. Od roku 1996 jsou tato česká střediska zastřešena v organizaci Shambhala Česká republika.

Bibliografická poznámka

Článek vznikl zkrácením a mírnou úpravou části 5.3 diplomové práce: ZÁLABOVÁ, S., *Tibetský buddhismus v České republice*, Univerzita Karlova - Husitská teologická fakulta, červen 2004. Zkrácení a úpravy provedl Zdeněk Vojtíšek. Údaje o jednotlivých skupinách byly platné v první polovině roku 2004.

Kontakty

- I Skupina se schází v pražském buddhistickém centru Lotus, Dlouhá 2, 110 00 Praha 1. Koordinátorka: Alena Řičánková, e-mail: ricankova@volny.cz.
- II Skupina se schází v centru Lotus. Koordinátor: Jiří Němec, e-mail: bonpo@volny.cz.
- III Gönpa Dzogchen, U Božích Bojovníků 3, 120 00 Praha 2, <http://www.dzogchen.cz>. Koordinátor: Alan Jarkovský, e-mail: blue@dzogchen.cz. Pravidelná setkání a meditace se uskutečňují v centrech v Praze (Lotus a Gönpa Dzogchen), v Plzni, Karlových Varech, Písku, Telči, Uherském Brodě, Olomouci, Brně, Táboře a dále pak na Slovensku.
- IV Skupina se schází v centru Lotus. Koordinátoři: Jana Fialová, jr., Martin Srdce, Dana Gabalová, e-mail: gampopa@gampopa.cz; <http://www.gampopa.cz>.
- V Kagyu Samye Dzong Plzeň, c/o Helena Gajdošová, Rairova 21, 301 00 Plzeň, e-mail: samyedzong@email.cz; <http://samye.aktualne.cz>.
- VI Karma Thegsum Čhöling, Jan a Helena Komrskovi, Čapkova 1627, 252 63 Roztoky nad Vltavou, e-mail: ktc@kagyu.cz; <http://www.kagyu.cz>.
- VII Buddhismus Diamantové cesty, Hradešinská 52, 101 00 Praha 10, e-mail: paha@diamondway.org; <http://www.bdc.cz>. Brněnské centrum Karma Wangčub Ling sídlí na adrese Trtílkova 18.
- VIII She Drub Ling - pražské gelugpa centrum, Jilská 22, 110 00 Praha 1. Koordinátorka: Andrea Lhotáková, e-mail: shedrubling@centrum.cz.
- IX Shambhala centrum, Varšavská 13, 120 00 Praha 2; e-mail: paha@shambhala.cz; brno@shambhala.cz; jablonec@shambhala.cz.

Poznámky

- 1 Časopis Dingir přinesl v posledních letech články o skupině Buddhismus Diamantové cesty několikrát, např. *Dingir* 2002, 5 (3), str. 12-13.
- 2 Nejbližší spolupracovníci lamy Oleho společně s ním a jeho ženou tvoří tzv. „TCHO tým“. Jednotlivá písmena jsou začátečními písmeny křestních jmen nejbližších spolupracovníků, jimiž jsou Tomek, Cathy, Hannah, Ole.

* Nárpa (1016-1100) byl učitelem Marpy Locáwy.

Veřejná sbírka Tibet

Lungta vyhlásila s účinností od 27. října 2004 do 13. října 2007 na území celé České republiky Veřejnou sbírku Tibet. Sbírkou je zaměřena na podporu vzdělávání a školství tibetských komunit v Tibetu a tibetských oblastech mimo Tibet. Konkrétně jde o podporu školy pro nevidomé ve Lhase, klášterních škol ve dvou kláštřích v Ladaku a Časopisu exilové mládeže.

Číslo účtu **1839805001 / 2400**

variabilní symbol pro:
školu pro nevidomé ve Lhase 999
klášterní školy v Ladaku 888
časopis exilové mládeže 777

Informace: <http://www.lungta.cz>

Klášterní škola v Ladaku.

Foto: Miroslav Pošta.

Rozhovor s profesorem Josefem Kolmašem

KULTURNÍ AMALGÁM

Zdeněk Vojtíšek

Prof. PhDr. Josef Kolmaš, DrSc., (*1933) je sinolog a tibetolog. Studoval na Filozofické fakultě v Praze a na Ústředním ústavu národností v Pekingu, pracoval v Orientálním ústavu AV ČR a v letech 1994-2002 byl jeho ředitelem. Vychoval celou generaci českých tibetologů. Je autorem mnoha odborných a populárně vědeckých knih; např. jeho překlad Tibetské knihy mrtvých s podrobným komentářem vyšel poprvé roku 1991 a příští rok se očekává již jeho sedmé vydání, paralelní tibetsko-české.

Prof. Josef Kolmaš.

Pane profesore, co je specifické pro tibetský buddhismus?

Tibetskému buddhismu je vlastní přejímání cizích božstev, jejich přizpůsobení a zařazení do vlastního panteonu. V tomto panteonu nacházíme celou plejádu nejrůznějších buddhů, bódhisattvů, ochranných božstev (jidadmů), strážců Buddhova učení (dharma-pálů), nebeských víl (dákíní), démonických bytostí, legendárních i historických světců a světic. Schopnost přejímání božstev nemá v této míře snad žádné jiné náboženství.

Myslel jsem, že na prvním místě mezi specifiky budete jmenovat tulku.

Ano, to je další, pro tibetský buddhismus příznačná idea. Čelní představitelé tibetských škol jsou považováni za vědomé převtělence - tulku. Před svou smrtí zpravidla určí, kde je třeba hledat jejich nové narození. Pokud po sobě nezanechají žádné pokyny, kde hledat, je nutné se dotázat věstců. V úvahu přicházejí chlapci, kteří přišli na svět do 49 dnů po smrti hodnostáře, protože po tuto dobu se člověk nachází ve stavu *bardo*, tedy ve stavu mezi smrtí a novým narozením.

Toto hledání nového vtělení asi všichni známe díky filmům, popularizujícím Tibet.

Ono to může totiž být docela zajímavé. Když se sejde více kandidátů, většinou dvou- nebo tříletých dětí, bývají před ně vloženy předměty, které zemřelý hodnostář používal - rúženec, obřadní zvonek, knihy apod. Tyto předměty jsou ve dvojím vyhotovení - pravé a padělané. Předpokládá se, že dítě, které je hodnostářovým převtělcem, neomylně sáhne po těch pravých.

Převtělenci - i když nevědomí - jsme ovšem podle tibetského náboženství všichni.

Tibetský buddhismus není sice jednotně organizován, ale různé tradice se na této základní buddhistické víře v převtělování shodnou. Převtělování se řídí zákonem karmy, tedy zákonem odplaty za vykonané skutky. Ze strastiplného koloběhu převtělování je možné se vymanit morálním očištěním a nahromaděním zásluh. Tak může být dosaženo osvícení a nakonec blaženého stavu buddhovství.

Kdy buddhismus do Tibetu přišel?

Snad už ve 4. století po Kr., bezpečně doklady ovšem máme až pro dobu o tři staletí později. U kolébky buddhismu v Tibetu stály dvě ženy zakladatele tibetského státu, krále Songcän Gampa v 7. století. Pozlacené sošky Buddhy, které králi přinesly, jsou dodnes uctívány ve Lhase. Prvním šířitelem buddhismu je ovšem Padmasambhava, který přišel do Tibetu z Indie a roku 749 založil první klášter. Nové učení se rychle šířilo mezi tibetskou šlechtou, pomaleji se přikláněli i ostatní obyvatelé. Když po muslimském vpádu do Indie tamní buddhismus prakticky zanikl, stal se Tibet jedním z hlavních uchovatelů buddhistických tradic.

Setkáváme se tedy s velmi starou kulturou.

Nejstarší tibetsky psané památky pocházejí z osmého století, tibetský buddhistický kánon, tzv. Kandžur a Tandžur, byl kodifikován ve 14. století. Podivuhodnou kontinuitu vykazuje i jazyk, takže dnešní vzdělaný Tibeťan těmto starým textům rozumí. Nesmírně bohatá kultura se projevuje také v malířství

(typické jsou thangky, obrazy na plátně s výjevy božstev a světců), v sochařství, architektuře i lidovém umění. Kláštery věnují velkou pozornost knižtisku, který se dodnes provádí ručně pomocí dřevěných matic. Kulturní bohatství ukazuje také nákladná, složitá a barvami hýřící bohoslužba s hudbou a pantomimickými tanci.

A jaký je všední duchovní život Tibeťanů mimo svátky a slavnosti?

Svátků a slavností je mnoho, ale i mimo ně je duchovní život tibetského buddhisty hodně bohatý, i když my bychom asi zároveň řekli, že hodně pověřený. Příkladem mohou být domácí bůžkové (*nanglha*), kteří přebývají v různých částech příbytků. K nim se váže celá řada předpisů, které se musí dodržovat. Ostatně, celý život Tibeťana je obestřen různými náboženskými povinnostmi, takže projít jím od narození až do smrti je možné jen za pomoci různých věstců, hvězdoporců, kouzelníků, jasnovídců či jóginů.

Jací jsou vůbec Tibeťané?

Laskaví, srdeční a přátelští. Projevují soucit, mají smysl pro čest a úctu k ženám. Váží si mnichů a dodnes často touží, aby se jeden ze synů věnoval mnišství. Pevná víra v zákon karmy je smiřuje s jejich údělem tak, že jsou spokojení.

Spokojení také se svým osudem pod čínskou nadvládou?

Tibet je zemí mezi Indií a Čínou. Odedávna přicházely duchovní impulzy především z Indie, materiální pokrok především z Číny.

⇒ *Dokončení rozhovoru v rámečku.*

Rozhovor s Janem Komrskou

CESTA BAHNEM DUALITY

Zdeněk Vojtíšek

Jan Komrska (*1957) spolu se svou ženou Helenou založil pražské meditační centrum Karma Thegsum Čhöling, navazující na odkaz linií Njingma a Kagjü tibetského buddhismu. Založení centra inspirovala roku 1988 mniška Khandro rinpoče. Rozhovor s Janem Komrskou se uskutečnil prostřednictvím elektronické pošty.

Když jsem vás žádal o příspěvek do „tibetského“ tématu Dingiru, odmítli jste - sice laskavě, ale rezolutně - s tím, že časopis je „theistický“. Co tím myslíte?

...ano, jak odpovědět hlouběji tam, kde věci spíše kloužou, jak sladit niterné a obecné, jak neurazit a přitom mluvit k věci? Jak pojmut to, o co jde, aby to bylo prezentovatelné a přijatelné? To jsou dilemata vlastní theismu: 'Vím, že to tak je, ale jelikož se mi to nelíbí, cítím, že bych s tím měl něco udělat...'

Dovolím si připomenout slavnou buddhistickou historku: Žába z oceánu navštíví žabu, která tráví celý život v malé louži. Po delším dialogu se žába z louže odhodlá a vypraví se podívat na ten bezedný oceán. Když ho spatří, pukne. Tolik sama historka. Která z těch žab je theistou? Není už theistická sama otázka? Ne, protože - jak řekl Trungpa rinpoče - poznávacím znamením theismu je právě nerozlišování mezi theismem a ne-theismem. Ano, protože malá louže je tu díky velké louži a naopak. Tyto

žáby tedy žijí a pukají v každém z nás, touha a frustrace jsou solí života. Co na tom, že to jsou jen naše představy? Problém vzniká, když uvěříme jedné z žab. Jaký problém? Možná jde jen o momentální ztrátu smyslu pro humor. Díky ní se ale rodí ty nejtípnější pointy.

Dobrá, začínám snad trochu rozumět. Ale to, co mne stále mate, je ten „theos“ - Bůh či Bůh - v tomto pojmu. Myslíte to tak, že právě theos je naší vrcholnou (a tedy nejvíce zavádějící) představou?

Takovouto nakopnutou logiku s oblibou používal ve svých bludařských povídkách Jorge Luis Borges. Tedy: buďto je 'Bůh' niterným prožitkem, a potom vy řeknete 'Bůh' a já budu vědět: zde neuchopovat, mlčet. Nebo je to jenom konstrukt, vystydlá projekce, rodná hrouda i plod theismu; pak nám ale theismus - toto šikovné slovo - může pomoci odhalit, jak je naše mysl prorostlá tukem předsudků. Proto by bylo škoda jej odkázat do pojmového chlívku. Ať běhá po naší zahrádce a vyrývá lanýž vnitřních rozporů. Zasluh už má teďka dost. Když se rozhlédnu, připadá mi, že za většinu toho haraburdí vděčíme právě jemu. Zahazuje a potlačuje rozpory, a je přitom jejich právo-platným pěstounem. Výbuzuje a šíří rozpory, a je přitom jejich vězňem. A my se jim vydáváme všanc, už tím, že jsme tak trochu těhotní porozuměním.

Vrcholnost - ta představa ukazuje k hierarchickému modelu myšlení, ke generalizaci, palbě do tmy. Tato představa - Bůh-jako-představa - je jistě zavádějící pro toho, kdo

na ní ulpívá; ale říci, že nejvíce, by bylo theistickou spekulací.

Obdivuji se buddhismu kvůli jeho pokusu o duchovní život bez „konstruktů Boha“, bez protikladů, které z předpokládané skutečnosti Boha vyplývají, bez hierarchického myšlení a bez všeho dalšího - jak říkáte - haraburdí. Ale podle mého celé dějiny buddhismu usvědčují tento heroický pokus z omylu a nepřírozené křeče: navzdory ideálům se v nich objevují stále noví a noví nebeští buddhové a bódhisattvové s „theistickými“ rysy a buddhismus svůj zápas s „theismem“ stále prohrává. A dokonce je třeba v tibetském buddhismu výsledkem nepřeborné množství nejen buddhů, ale i různých démonů, strašidel a dalšího náboženského haraburdí. Obávám se, že ten zápas proti „theismu“ je sice hrdinský, ale marný a nakonec i kontraproduktivní.

Hodnotit paušálně důsaznost něčeho tak širokého, jako je buddhismus... kde to jsme? Než se pustíme do soudů, jak kdo využil nebo nevyužil pobídky Dharmy, bude dobré pochopit, že v jejím rámci může mít slovo

Jan Komrska.

kontraproduktivní zcela pozitivní konotaci. Soustřed'me se na její potenciál! Je možné, že se dnes mezi buddhisty skrývá nejvíce pokleslých a bezbožných theistů. Proč se tím ale zde zabývat? Chceme se stát havrany, kteří směle krouží nad zestárlým lvem? I přenos Dharmy dilem upadá a mizí - tak je tomu přece se vším. Nejde o masové hnutí, tradici, náboženství či životní styl. Jde o možnost našeho prozření a osobní přístup, který s touto možností souvisí.

⇒ *Dokončení rozhovoru na další straně dole.*

⇒ Tibet byl vždy schopen tyto různé podněty spojit a výsledný amalgám rozšiřovat dále. Tibetané zásadně ovlivnili Mongolsko, ale i Burjatsko, Kalmycko, Sikkim, Bhútán, Ladak.

Z rozdílu mezi podněty z Indie a z Číny je možné pochopit i dnešní vztah Tibetánů k Číňanům, kteří v roce 1959 potlačili protičínské povstání: sinizace sice do jisté míry ohrožuje tradiční tibetskou kulturu, ale je v podstatě dobrovolná, protože Tibetánům přináší vyšší životní úroveň.

Děkují za rozhovor.

DANIEL LANDA SE VĚNUJE VLASTNÍMU ŘÁDU

PRAHA 17. listopadu - Daniel Landa není jen zpěvák a hudebník, jehož desek se prodávají desetitisíce. Mimo svou profesi se věnuje automobilovým závodům a nově také vlastnímu řádu pod názvem Ordo Lumen Templi. „Je to takové duchovní společenství,“ řekl ČTK Landa při úterním křtu svého nového alba Neofolk, které je podle něj svým obsahem jakýmsi poselstvím pro společnost a za 14 dní se ho prodalo více než 40.000 kusů.

„Ta deska je v podstatě vyjádřením myšlenek toho společenství, je to transparentně vyjádřeno muzikou, to co chceme,“ podotkl Landův blízký přítel a člen řádu Jiří Komorous, šéf policejní protidrogové centrály.

Společně s dalšími členy „bratrstva“ se na veřejnosti poprvé předvedl při červnovém Landově představení písní Karla Kryla v kostele sv. Petra a Pavla na pražském Vyšehradě, kde před publikum předstoupili v bílých řízách s červeným maltézským křížem na prsou. Landa hovořil o odcizení lidí ve společnosti, o víře a boji proti lhostejnosti. To je prý také hlavní důvod, proč řád založil. Chce s ním nastartovat „kapitalismus s humánní tváří“. Koncert pak ze záznamu vysílala i Česká televize. ...

Landa při polévání desky šampaňským upozornil na to, že společenství není sekta a ani bílá říza, kterou si v červnu oblékli,

nemá nic společného s rasismem nebo nějakým ku-klux-klanem. „Naopak, měl by to být symbol čistoty a principu rytířství, čestnosti, spravedlnosti, a to má symbolizovat ta bílá barva,“ uvedl Komorous. „Bratrstvo“ chce podle něho stát na straně dobra proti zlu.

Členy společenství jsou kromě zpěváka Landy a policisty Komorouse také kněz, architekt, bývalý boxer, lékaři a osobnosti jiných profesí. „Chceme dát příklad v tom duchoprázdně, že tady pořád existují pojmy jako dobro, láska, víra,“ sdělil Komorous. ...

VE FRANCII VYLOUČENO 43 ŽÁKŮ KVŮLI ZÁKAZU NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ

PAŘÍŽ 17. prosince - Francouzské státní školy již propustily 43 žáků pro nerespektování zákona, který od září zakazuje nosit ve státním školství zjevné náboženské symboly. Dodržování zákona však také komplikuje ve školách oslavy Vánoc, které jsou křesťanskými svátky. ...

Na začátku školního roku přišlo do škol v islámském šátku nebo sikhském turbanu 639 žákyň a žáků. Většina se ostentativních náboženských znaků vzdala, 41 přešlo na dálkové studium a dvacítká přešla do soukromého školství, někteří žáci odešli do zahraničí, citoval deník Le Monde francouzské ministerstvo školství.

Zákon je fakticky namířen proti muslimským šátkům, protože veřejnost v nich začala vidět známku silícího a potenciálně nebezpečného muslimského fundamentalismu. Další náboženské symboly jako židovské jarmulky, velké kříže a také turbany se se šátky svým způsobem „svezly“ v zájmu rovnosti. Z vyloučených byli jen tři sikhové, ostatní tvořily muslimky.

Problémy začínají mít podle všeho i křesťané. Jedna škola nedávno s odvoláním na zákon odmítla starostův dárek v podobě tradičních vánočních čokolád ve tvaru kříže. Mnohé studenty také štvě jako nespravedlnost, že vedení škol dává na chodby vyzdobené vánoční stromky, podle nich symbol křesťanských svátků konce roku. „Má vánoční stromek ještě místo v laické škole?“ napsal Le Monde s tím, že nová legislativa obsahuje skryté těžkosti. ...

DALAJLÁMA PO DESETI LETECH NAVŠTÍVIL RUSKO

MOSKVA 29. listopadu - Tibetský duchovní vůdce navštívil po deseti letech Rusko. ...

Podle Interfaxu dorazil duchovní, který žije v exilu v Indii, do Elisty, hlavního města převážně buddhistické jihoruské Kalmycké republiky. Rusko dalo na srozuměnou, že dalajlámova návštěva neznamená vyjádření podpory jeho snaze o dosažení autonomie Tibetu. Podle agentury ITAR-TASS nejsou plánována žádná setkání s ruskými oficiálními činiteli. Ruské ministerstvo zahraničí

⇒ *Dokončení rozhovoru z předchozí strany.*

Jak jste využil Dharmy vy? Jak konkrétně změnila pobídka Dharmy váš život?

Měl bych asi říci: Zeptejte se mé ženy, ale řeknu Vám to raději sám. Nejdříve jsem prodělal zasnuby s Dharmou, to není třeba komentovat. Později to ale začalo připomínat spíše polykání ohnivých koulí. Zapadl jsem brzy do teistické pasti odmítání „samsarického světa“ a potíže s prací, vztahy i sebou samým narůstaly. Nevyužil jsem potenciál všech těch problémů a zkoušek ve smyslu vědomé cesty, nedal jsem na vnitřní hlas. Plácal jsem se v bahně duality, ztratil řadu let a promrhal spoustu sil. Chtíč, averze a lhostejnost měly většinou navrch. Naivně jsem se domníval, že Dharma jsou šaty, které si stačí obléknout. Často jsem se stával obětí vlastní chytrosti, která pak ruku v ruce s arogancí ublížila

v malém i velkém mnoha lidem. Pochtivější by bylo mluvit v přítomném čase, ale nějakou tu změnu jsem přece jen zachytil. Pozvolna se odkryla nějaká hloubka a různé vlny vlivů už nejsou tak podstatné. Přišel jsem o mnohé iluze a to mne činí svobodnějším, díky tomu, že jsem nestačil zahorknout. Nezdá se to být mnoho, ale vím už, že alchymie Dharmy je nevyzpytatelná, což mi dává více trpělivosti a koneckonců i radosti ze hry.

Nad Vašimi upřímnými slovy by se někteří z nás, theistů, možná ocitli v pokušení připomenout křesťanského apoštola Pavla: „Bídny já člověk! Kdo mě vysvobodí z tohoto těla smrti? Jedině Bohu buď dík...“ - Mimoходом, když mluvíte o změně, děláte pro ni něco vědomé?

Mám pocit, že mezi námi stále zeje propast, ze které je teď slyšet Pavlovo štkání. Dotkli jsme se tak alespoň jádra theismu, kterým je

nedůvěra v sebe a k ní komplementární voluntarismus. Dokázat odložit sebe znamená vystoupit z této kobky. Ale to se může dít za normálních životních okolností, v plné funkčnosti, bez publika. Teprve pak se objeví hrdost a zároveň prozíravost, hodné toho slova. Často je ale problém vůbec pochopit, co se tím vlastně myslí - odložit sebe.

Já to jasně vnímám v přítomnosti našich lamů. Tím chci také říct, že impuls musí neustále vycházet od nás. Je to jako když se učíme plavat a plavčík nám postupně z nafukovacího kruhu vypouští vzduch. Bez kruhu se objeví nová perspektiva, můžeme se třeba i potápět.

Ale tento proces znamená právě: být vědomý v každé chvíli.

Á... zrovna jsem nechal vyvařit konvici, tak radši končím.

Děkuji za rozhovor.

doposud odmítalo poskytnout dalajlámovi vízum s tím, že by to uškodilo rusko-čínským vztahům.

Dalajláma se v roce 1950 ujal jako patnáctiletý politického vedení Tibetu, pouze několik dní poté, co na tibetské území vstoupily čínské okupační jednotky. O devět let později byl nucen uprchnout do zahraničí po nezdařeném povstání.

Již koncem 80. let začal prosazovat svrchovanou autonomii Tibetu v rámci Číny, která by Tibetanům přinesla svobodné rozhodování v oblasti školství, kultury, náboženství a ekonomiky, zatímco otázky zahraniční politiky a obrany by zůstaly v kompetenci Číny.

Za nenásilnou kampaň za osvobození své vlasti mu byla v roce 1989 udělena Nobelova cena za mír. Dalajláma pětkrát navštívil Prahu. ...

AUTORKA HRY SE SKRÝVÁ

LONDÝN 21. prosince - Sikhská autorka divadelní hry, která pobouřila část birminghamských sikhů a vedla k násilným protestům, uprchla z domova a skrývá se. Divadlo, které hru uvedlo, ji stáhlo z repertoáru, ale jiné birminghamské divadlo je připraveno ji uvést.

Autorka Gurpreet Kaur Bhattiová ve hře Behzti (Hanba) řeší pokrytectví a nespravedlnost na pozadí znásilnění a vraždy v sikhské svatyni. Sikhové, ale i představitelé jiných náboženství, to označili za urážlivé.

Divadlo v rámci přípravy hry s představiteli sikhů rozsáhle debatovalo a každý návštěvník dostával leták, který vysvětluje, že hra nehodnotí ani sikhly, ani jejich víru, ale obecný lidský problém. Mnoha sikhům to však nestačilo a o víkendy stovky z nich zaútočily na divadlo, přičemž bylo zraněno pět policistů.

Autorka obdržela výhrůžky, a tak raději opustila své bydliště a skrývá se. Na její stranu se postavila řada umělců, kteří tažení proti hře považují za cenzuru. Británie má dlouhou tradici tolerance k různým názorům, a poskytla například útočiště Salmanu Rushdie, když nad ním iráňští duchovní vynesli rozsudek smrti za jeho knihu, která podle nich urážela islám. ...

Sikhové jsou příslušníky náboženství, které vzniklo v 15. století v Indii ... Podle posledního sčítání lidu jsou pátou největší náboženskou skupinu o více než 300.000 lidech.

KONFERENCE V BRNĚ NAVRHLA ŘEŠENÍ, JAK SE ZBAVIT VÁLEK - JÓGU

BRNO 31. října - Rozšíření jógy má být možností, jak zajistit mír ve světě a omezit zbrojení. Navrhovali to účastníci světové mírové konference k 135. výročí narození Mahátmy Gándhího, kterou hostilo Brno. Jógu prezentovali jako most mezi náboženstvími. Mírovým poselstvím představitelů řady náboženství - buddhistů, křesťanů či židů, přihlíželo v hale ve Vodově ulici na 2 200 lidí z celého světa.

Místo konání nebylo podle pořadatelů náhodné - na jižní Moravě je podle nich jóga hojně rozšířena.

Hlavní „hvězdou“ setkání byl Paramhans svámi Mahéšvaránanda, podle organizátorů nepsaný žijící světový guru jógy. „Inicioval řadu mezináboženských dialogů a mírových konferencí po celém světě,“ informoval novináře organizátor Vojtěch Havel. Chorvatský prezident udělil loni autorovi systému Jóga v denním životě nejvyšší vyznamenání země za zásluhu v humanitární oblasti, dodal Havel.

Konference se účastnil i bývalý slovenský ministr obrany Pavol Kanis. „Globalizace přináší nové vidění světa, ale hrozí i nové konflikty. Pokud je tu několik tisíc lidí, kteří si odnesou kus tolerance, má taková akce význam,“ řekl novinářům Kanis.

V kulturním programu vystoupili čeští a indiští umělci. Nechyběla například moravská cimbálová muzika a ukázky tradičního indického tance.

HNUTÍ HARE KRIŠNA MÁ PROBLÉMY SE STAVBOU CHRÁMU V MOSKVĚ

MOSKVA 8. prosince - Záměr náboženského hnutí Hare Krišna postavit v Moskvě nový chrám komplikují nejen protesty moskevské pravoslavné veřejnosti, ale nyní i nároky místních úřadů. Jedním z posledních požadavků administrativy je, aby budoucí chrám „odpovídal existující i chystané zástavbě v oblasti“. ...

Návrh výstavby nového kulturního a náboženského komplexu hnutí Hare Krišna podepsal moskevský starosta Jurij Lužkov letos v lednu. Hnutí získalo asi hektarový pozemek nedaleko městského centra. Proti výstavbě vaišnavského chrámu se postavilo občanské sdružení Svaz

Kulturu, kterou s sebou přináší hnutí Hare Krišna, mnozí z Čechů oceňují.
Ilustrační foto: Jiří Koubek.

pravoslavných občanů, jehož několik tisíc stoupenců demonstrovalo v centru Moskvy. Sdružení také zaslalo dopis Lužkovovi, aby nedopustil stavbu „krišnácké svatyně“. Dopis a protesty zbrzdily vydání potřebných dokumentů, s nimiž je možné stavbu zahájit.

Vyznavači Krišny ale potřebují mít všechny potřebné dokumenty pohromadě do začátku příštího roku, jinak jim hrozí odebrání pozemku. Jejich poslední apel skončil novým požadavkem moskevské administrativy - budoucí chrám musí být menší, než je původní návrh, a architektonicky musí zapadnout do existující i chystané zástavby v oblasti.

„Místo už jsme zmenšovali třikrát. A existující zástavba? To je stadion CSKA, obchodní středisko Start a hotel Aerostar. Budoucí zástavba? To jsou garáže. Na co se máme zaměřit při stavbě našeho chrámu, opravdu nevíme,“ stěžoval si listu Kommersant hlavní představený Krišnova hnutí v Moskvě Sergej Andrejev. ...

V současnosti je v Rusku zaregistrováno více než sto spolků stoupenců Krišny. V Moskvě má hnutí asi 25.000 aktivních příznivců. O rozmachu hnutí svědčí i množství pouličních prodavačů vědecké literatury v moskevských podchodech či inzeráty Krišnových „záračných léčitelů“, kteří nabízí reinkarnace a různé druhy meditací.

Z informačního servisu ČTK
vybral a zprávy zkrátil Zdeněk Vojtišek.

O ŠABTAJI CVI PODLE FREELYHO

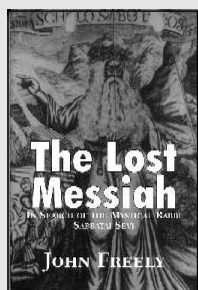
John Freely:

**The Lost Messiah. In Search
of the Mystical Rabbi Sabbatai Sevi**

The Overlook Press,
Woodstock & New York 2003

John Freely se věnoval v průběhu třiceti let problematice falešného mesiáše Šabtaje Cvi (1626 -1676). Příběh hledání historické pravdy o této kontroverzní osobě začíná ve starém židovském knihkupectví v Istanbulu, kde se autor o Šabtaji Cvi poprvé dozvěděl.

Šabtaj se narodil v Izmiru v Turecku, údajně 9. avu 5386 podle židovského kalendáře, což odpovídá 1. 8. 1626 podle gregoriánského kalendáře. 9. av je dnem, kdy si Židé připomínají zničení prvního i druhého chrámu. V tom roce připadl tento den na sobotu. Chlapci narození na šabat často dostávali jméno Šabtaj. Ve věku 15 nebo 16 let začal žít o samotě a vzdal se všech tělesných útěch.

Studoval u nejznámějšího židovského učence té doby v Izmiru, rabína Josefa Eskafa. V osmnácti letech se stal rabínem. Vynikal v talmudických studiích a někdy mezi 18. a 20. rokem začal studovat kabalou. V průběhu kabalistických studií se Šabtaj začal chovat podivně. Například se domníval, že se vznáší - přitom citoval proroka Izajáše: „Vstoupím nad výsosti oblaku, budu rovný Nejvyššímu.“ Jednou se zeptal svých přátel, zda ho viděli, jak se vznáší. Když to popřeli, řekl jim, že toho nejsou hodni, „neboť nejsou očištěni jako on“.

Jedné noci v roce 1648 při meditaci se Šabtaj domníval, že na něho sestoupil duch Boží. Slyšel hlas, který mu pravil, že je spásitelem Izraele, mesiášem, synem Davidovým, pomazaným Boha Jákobova, který je určen k tomu, aby vykoupil Izrael. Od té doby začal vyslovovat nevyslovitelné Jméno Boží a konat nejrůznější podivné skutky. Stav osvícení se u něho střídaly s hlubokými depresemi. Když byl ve stavu osvícení, jeho tvář prý připomínala tvář Mojžíšovu, která byla jako slunce. Když zpíval žalmy, nebylo podle jednoho z jeho učedníků možné se mu dívat do tváře, protože to bylo jako dívat se do ohně.

Někdy mezi rokem 1651 a 1654 byl staršími židovské komunity vyhnán z Izmiru. V následujících letech byl vyhnán i ze Soluně a z Istanbulu. Po dalším cestování, které ho zavedlo též do Alexandrie, se v roce 1662 dostal do Jeruzaléma. V roce 1665 se Šabtaj poprvé setkal s Natanem z Gazy.

Natan se aktivně věnoval kabale. Dostalo se mu vidění ohnivého sloupu, který k němu promlouval, jindy viděl jakoby lidskou tvář. Tato vidění přivedla Natana ke studiu Iuriánské kabaly. Při těchto studiích mu někdy pomáhal tzv. magid, podle kabalistů anděl nebo duše zemřelého světce. Na počátku roku 1665 měl vidění, že Šabtaj Cvi je mesiáš.

Podle svědectví Solomona Laniado se Šabtaj veřejně prohlásil za mesiáše v Gaze 31. května 1665. Krátce na to se vypravil do Jeruzaléma, provázen mnoha svými následovníky. Měl v úmyslu vykonat oběť na chrámové hoře, na níž stojí Omarova mešita. Některé své učedníky přiměl, aby porušili zákon, týkající se jídla. Nad rituálně zakázaným pokrmem vyslovil požehnání: „Požehnan jsi Hospodine, jenž dovoluješ to, co je zakázané.“ Rouhavé chování Šabtaje rozzlobilo jeruzalémské rabíny, a ti proto Šabtaje vyhnali a exkomunikovali.

Nehledě na podivné a rouhavé činy Šabtaj Cvi získával velký počet stoupenců. Mezi nimi byli i vzdělaní rabíni. Jeho následovníci měli pro jeho neobvyklé skutky vysvětlení. Našli ho i pro to, že Šabtaj v roce 1666 přijal pod pohrůzkou islám. K islámu konvertovali i někteří jeho stoupenci. Šabtajovým nepřátelům se podařilo vymoci jeho odsouzení k smrti. Trest smrti byl ale změněn na vyhnanství. Šabtaj byl uvězněn v pevnosti v Dulcigno v tehdejší severní Albánii. Zemřel 17. září 1676 na svátek Jom kipur.

Někdy v letech 1678-1679 se mezi Šabtajovými stoupenci utvrzuje nové učení, podle něhož jejich vůdce ve skutečnosti nezemřel, ale byl skryt před očima lidí. Toto učení bylo údajně zjeveno Natanovi z Gazy magidem. Po Šabtajově smrti se centrem hnutí stala Soluň.

Po Šabtajově konverzi k islámu se asi 200 židovských rodin na islám obrátilo také. Apostaté (dönme) se považovali za skupinu, vyvolenou samotným mesiášem. Vnějšíkově byli dobrými muslimy a měli turecká jména, ale v soukromí praktikovali mesiánský judaismus založený na učení Šabtaje Cvi a na výkladu tohoto učení představiteli vnitřního sabatiánského kroužku, zvláště Natana z Gazy. Má se za to, že před zánikem

Ottomanské říše (rok 1923) v Soluni žilo 10 až 15 tisíc dönme. Většina sabatiánů ale k islámu nekonvertovala. Řada předních rabínů v Soluni a v Izmiru byla v 18. století tajnými stoupenci Šabtaje.

16. září 1725 skupina rabínů vedená pražským učencem Jonathanem Eybeschützem veřejně odsoudila Šabtaje Cvi a vydala exkomunikační listinu proti jeho stoupencům. Podobná odsouzení byla učiněna mnoha dalšími německými, rakouskými a polskými židovskými komunitami. To způsobilo, že sabatiánské hnutí odešlo do podzemí. Jedna větev sabatianismu se vytvořila pod vedením Jákoba Franka, který se narodil roku 1726. Frank byl svými následovníky považován za reinkarnaci Šabtaje Cvi. V roce 1773 se přistěhoval do Brna. V roce 1791 zemřel a hlavou společenství se stala jeho dcera Eva. Frank ji - kromě jiného - ztotožnil se Šchinou - Boží přítomností. Evu navštívil v jejím paláci zvaném Boží dům v Offenbachu nedaleko od Frankfurtu Mojžíš Porges (později von Portheim) z Prahy. Praha se stala centrem frankistů. Velká skupina frankistických rodin z Čech a Moravy emigrovala do Spojených států v letech 1848-1849.

Část dobového vyobrazení Šabtaje Cvi jako mesiáše na trůnu.

K knihy Johna Freelyho.

16. září 1725 skupina rabínů vedená pražským učencem Jonathanem Eybeschützem veřejně odsoudila Šabtaje Cvi a vydala exkomunikační listinu proti jeho stoupencům. Podobná odsouzení byla učiněna mnoha dalšími německými, rakouskými a polskými židovskými komunitami. To způsobilo, že sabatiánské hnutí odešlo do podzemí.

Jedna větev sabatianismu se vytvořila pod vedením Jákoba Franka, který se narodil roku 1726. Frank byl svými následovníky považován za reinkarnaci Šabtaje Cvi. V roce 1773 se přistěhoval do Brna. V roce 1791 zemřel a hlavou společenství se stala jeho dcera Eva. Frank ji - kromě jiného - ztotožnil se Šchinou - Boží přítomností. Evu navštívil v jejím paláci zvaném Boží dům v Offenbachu nedaleko od Frankfurtu Mojžíš Porges (později von Portheim) z Prahy. Praha se stala centrem frankistů. Velká skupina frankistických rodin z Čech a Moravy emigrovala do Spojených států v letech 1848-1849.

Sabatiánství přetrvávalo do 20. století. V 50. letech 20. století Abraham Galanté (který se zabýval dějinami Židů v Turecku) čekal v Edirne na vlak do Istanbulu. Všiml si staré ženy, která uklízela v čekárně a přitom si zpívala. Když se přiblížila, uvědomil si, že zpívá v latinu (judeošpanělština) jednu z písní dönme. Galanté se s ní dal do řeči. Ptal se jí, proč uklízí v čekárně a dostal odpověď, že to dělá každý den, aby vše bylo perfektně čisté, až Šabtaj přijede. Vysvět-

lovala, že až se její mesiáš vrátí z odpočinku v Albánii, jistě přijede vlakem a po cestě do Istanbulu přibere své věrné následovníky. Z Istanbulu se potom přeplaví do Jeruzaléma...

Johnu Freelymu se podařilo velice dobře přiblížit nezasvěcenému čtenáři tuto neobvyklou postavu. Jeho dílo je čtivé a srozumitelné a zároveň seriózní a objektivní.

Gorazd Vopatrný

ZÁPAD NENÍ CELÝ SVĚT

Jan Sokol: Člověk a náboženství

Portál, Praha 2004

246 stran.

Na českém knižním trhu se nedávno objevila studie prof. Sokola *Člověk a náboženství*. Práce vychází v nakladatelství Portál, v tématické řadě Antropologie. Profesor Sokol v této knize shrnuje výsledky svého více než čtyřicetiletého bádání v oboru religionistiky a biblistiky. Podkladem této publikace byly Sokolovy přednášky v rámci jeho pedagogické činnosti na Karlově univerzitě.

V úvodních kapitolách uvažuje Sokol o fenoménu lidské religiozity v celé jeho komplexnosti a širokých socioekonomických a kulturně antropologických souvislostech. Po metodologické úvaze, navazující na patočkovskou tradici české fenomenologie, postupuje Sokol více méně chronologicky. Všimá si prvních archeologických dokladů lidského vztahu k posvátnu a také jednotlivých teorií o vzniku a podstatě religiozity, tedy klasických pojetí původu náboženství, známých z raných dějin religionistiky (Frazer, Tylor, Durkheim a další). Sokol v této souvislosti podtrhuje společenský rozměr náboženství a odmítá individualistickou redukci náboženství na subjektivní zakoušení posvátna. Poté shrnuje základní poznatky o náboženství paleolitu a postupuje dále k religionistickému hodnocení neolitické revoluce a jejích důsledků ve sféře náboženství. V následující kapitole (kap. 7.) nabízí shrnutí dosavadního výkladu, přičemž předběžně vymezuje náboženství z hlediska povahy náboženského aktu, tj. jako společnou lidskou odpověď na dar existence, resp. života.

V následujících třech kapitolách Sokol rekapituluje základní poznatky o nejstarších civilizacích Blízkého východu, tj. o mezopotámských říších a o říši egyptské. Věnuje

pozornost jejich městské společenské organizaci a také jejich nejvýznamnějším stavebním a literárním artefaktům. Od kapitoly 11 (tj. od str. 97) až do konce své práce se zaměřuje výhradně na dějiny židovsko-křesťanské tradice. Hovoří o historických okolnostech vzniku Izraele a o jednotlivých etapách jeho dějin (doba patriarchů, doba soudců, období monarchie, exilu a návratu). Poté se soustřeďuje na vznik mesiášské ideje v prorockých kruzích a na její naplnění v životě a díle Ježíše z Nazaretu. V posledních několika kapitolách se zabývá dějinami křesťanské církve od patristiky až po současnost. Závěrečné odstavce věnuje současné náboženské situaci v rámci euroamerické kultury i v rámci postupně se globalizujícího světa. Uvádí různá hodnocení sekularizace Západu a nabízí svůj prognostický výhled do budoucích duchovních dějin lidstva - a to ve světle a na pozadí celého dosavadního výkladu.

Sokolova nová kniha - podobně jako jeho práce předchozí - je psána živým, velmi čtivým stylem, není přetížená odbornou terminologií a místy má charakter poučného vyprávění. V celkové dikci knihy je patrné, že se jedná o písemnou formu původně ústních přednášek, text zachovává lehkost, názornost výkladu a místy prostotu typickou pro ústní projev.

Poněkud zarážející je ovšem zúžení knihy (až na prvních několik desítek stran) téměř výlučně na židovsko-křesťanskou duchovní tradici. To je pochopitelně naprosto legitimní autorská volba, ale celá práce by pak neměla nést název *Člověk a náboženství*, navíc s podtitulem *Proměny vztahu člověka k posvátnu*, a neměla by být publikována v tématické řadě Antropologie. Takové zařazení je vzhledem k obsahu knihy naprosto zavádějící. Dvě třetiny Sokolovy práce mají charakter biblické dějeproy a stručného přehledu církevních dějin. Práce by se tedy dala klasifikovat jako pokus o křesťanskou filosofii dějin, případně jako nástin náboženských dějin Západu. Sokolovo místo až vyznavačsky křesťanské

hledisko je zcela legitimní a sympaticky upřímné, buddhistický čtenář jeho práce však bude právem hovořit o křesťanském paternalismu či eurocentrismu. Sokolova studie se vůbec nezabývá hinduismem, bud-

dhismem, taoismem, šintoismem, dále celou řadou dnes neexistujících, ale kdysi velmi významných náboženských kultur, islám je zmíněn jen zcela okrajově. Tyto výtky se ovšem netýkají obsahu práce, ale jejího názvu, podtitulu a tématického zařazení, které naprosto nevypovídají o obsahu práce, což je ovšem jejich hlavním úkolem.

Přes vyslovené kritické výhrady považuji Sokolovu knihu za velmi zdařilé dílo, které lze jen doporučit všem studentům dějin západní kultury, teologie, religionistiky a antropologie. Kniha je opatřena bibliografií a rejstříkem, čítá 246 stran a stojí 299,-Kč. Je to přehledná a srozumitelná referenční příručka či učebnice.

Pavel Hošek

SOCIOLOGIE V ZAJETÍ SEKTÁŘSKÝCH VÁLEK ANEBO KRIZE OBJEKTIVITY

B. Zablocki, T. Robbins (eds.):

Misunderstanding Cults. Searching for Objectivity in a Controversial Field,
University of Toronto Press 2001, s. 524.

Nebývá zvykem recenzovat publikace vyšlé před několika lety, nicméně kniha *Misunderstanding Cults* je natolik pozoruhodná, že si jistě zaslouží, abychom ji našim čtenářům představili i s tímto zpožděním.

Ústředním tématem tohoto sborníku jsou tzv. *cult wars* („sektářské války“). Tímto termínem se (především v americké) sociologii náboženství označuje bouřlivá atmosféra kolem aktivit některých problematických náboženských skupin na jedné straně a jejich protivníků na straně druhé. Bitevními poli v těchto válkách byla především média i soudní síně. Počátek těchto sporů můžeme hledat v reakcích na masovou sebevraždu příslušníků Svatyně lidu v roce 1978. Diskutovalo se o tom, jak by měla být činnost podobných organizací kontrolována, o porušování práv příslušníků ze strany těchto organizací či naopak o omezování náboženské svobody ze strany netradičním skupinám nepřátelských organizací atd.

Cult wars se samozřejmě staly důležitým objektem pro sociology náboženství. Nicméně sociologie nezaujala pouhé hledisko objektivního pozorovatele, ale začala se v „sektářských válkách“ angažovat tak, že se stala sama subjektem tohoto boje. A to nikoliv na jedné z válčících stran, ale naopak na obou. Ze sociologů se tak stávají odborní

poradci a obhájci té či oné názorové pozice. Samotné sociologické studium alternativní religiozity je tímto napětím značně zasaženo.

Před nedávnem významní američtí sociologové náboženství vytvořili projekt, jehož cílem bylo reflektovat zdroje tohoto napětí a zmírnit je. Výsledkem tohoto projektu je právě kniha *Misunderstanding Cults*. Editory sborníku jsou Thomas Robbins a Benjamin Zablocki, tedy známí sociologové věnující se studiu alternativní religiozity (v textu knihy jsou používána především označení „cult“ nebo „new religious movements“), kteří se ovšem právě nacházejí na opačné straně barikády oněch akademických *cult wars*. Oba editoři si pozvali své „spolubojovníky“, aby nejenom obhajovali svá stanoviska, ale aby diskutovali, reagovali navzájem na předložené argumenty, pokusili se nalézt společnou řeč a dohodnout se na nějaké umírněné pozici, která bude odpovídat požadavkům vědecké objektivnosti. Oba editoři souhlasně poznamenávají, že je třeba tento spor vyřešit a více se věnovat vlastnímu objektu studia než vzájemným potyčkám v médiích a odborné literatuře.

Sborník je rozdělený do tří částí. První se týká vztahu badatelů ke zkoumaným skupinám (*How Objective Are the Scholars?*, příspěvky od B. Beit-Hallahmiho, T. Robbinse, S. J. Palmerové, J. Lalichové). Ve druhé jde o vztah jejich příslušníků k vlastní organizaci, resp. o studium tohoto vztahu (*How Constrained Are the Participants?*, B. Zablocki, D. Anthony, D. Bromley, S. A. Kent, L. L. Dawson). Příspěvky ve třetí kapitole (od A. Siskindové, J. H. Rubina a J. Kaplana) se věnují vztahu mezi těmito skupinami a širší společností (*How Concerned Should Society Be?*).

První část tedy řeší nejprinciálněji otázku celého projektu: objektivitu badatelů. Nejostřejší zpochybnil u svých odpůrců schopnost a ochotu dodržovat tuto základní vědeckou ctnost Benjamin Beit-Hallahmi, který hovoří přímo o kolaboraci vědců s deviantními skupinami (Hallahmi je znám svou psychopatologickou teorií fungování náboženských sekt). Další výtky je směřována k nejasné otázce financování výzkumů. Na některé z nich přispívají nebo je zcela sponzorují samotné sledované skupiny. To pak má badatelům bránit upozorňovat na skutečnou nebezpečí, která v těchto skupinách číhají na členy i na okolní společnost.

Z druhé strany se ozývají hlasy, že sociologie náboženství má být angažovanou

vědou, která se bude zasazovat o náboženskou svobodu a respektování práv náboženských menšin. Nejvýstižněji to vyjadřuje W. Bainbridge (zde ovšem jen v citaci u Hallahmiho, sám ve sborníku příspěvek nemá): „*Navrhuji, abychom se stali náboženskými inženýry ... abychom hráli roli poradců existujících nových náboženství, a pomáhali jim tak řešit problémy, kterým nám náš výzkum dal porozumět*, zde s. 41). Co se týče výtky ohledně finanční podpory výzkumů ze strany sledovaných skupin, tak buď dostáváme odpověď, že tomu tak rozhodně není (Susan J. Palmerová, s. 107), nebo konstatování, že církve tradičně financují sociologické výzkumy religiozity a problém teď je, kde jsou ty „dobré církve“, od kterých je možné peníze brát, a „zlé sekty“, od kterých nikoliv (Robbins, s. 84).

Klíčovým pojmem druhé části je *brainwashing*, tedy vymývání mozků. Zatímco neakademické antikultovní či „sektobijské“ hnutí si s ním příliš hlavu neláme a používá jej jako něco zcela samozřejmého, vědci na obou stranách s ním mají vážný problém. Potíž je v tom, že někteří ho prostě používají *chtějí* a jiní zase *nechtějí*. Z účastníků projektu jsou jeho zastánci B. Zablocki a Stephen A. Kent. Oba však souhlasně tvrdí, že *brainwashing* jako jakési znásilnění myšlení a změna identity obětí se v některých náboženských skupinách skutečně vyskytuje, ale pouze vzácně a hlavně pouze v případech, kdy se chtějí udržet již dlouholetí členové, nikoliv tehdy, když se přijímají nováčci. Proti se staví D. Anthony a L. Dawson, D. Bromley (*A Tale of Two Theories: Brainwashing and Conversion as Competing Political Narratives*) se ve svém příspěvku snaží vysvětlit, proč se po tak dlouhých debatách o tom, zda nějaké vymývání mozků v sektách existuje, anebo ne, nedošlo stále k žádnému konsensu. Jeho vysvětlení určitě stojí za zvážení, nicméně v kontextu projektu se zdá, že neodpovídá na aktuální diskusi. Zatímco, jak už bylo poznamenáno, oba zastánci teorie vymývání mozků důrazně rozlišují *brainwashing* a konverzi jako dva zcela odlišné jevy, Bromley celý svůj příspěvek postavil na tom, že teorie *brainwashingu* je alternativou k teorii konverze. Čtenáře může napadnout, že má-li být cílem projektu vzájemné porozumění, tak se příspěvek z tohoto hlediska cíle minul.

Naopak Kent a Dawson přímo reagují jeden na druhého. O to smutněji působí tón, jakým se jeden o druhém vyjadřuje. Dawson obviňuje Kenta z potlačování nábožen-

ské svobody, Kent Dawsona, že je příslušníkem sekt (konkrétně scientologů). Oba se navzájem obviňují z úmyslného opomíjení faktů. Oba texty svého oponenta chápou jako učebnicovou ukázkou špatné metodologie. Zde se tedy projekt také moc nezdařil.

Třetí část je trochu mimo hlavní téma. Věnuje se už přímo některým skupinám a těm nejkontroverznějším otázkám: zneužívání dětí a násilí.

Chápeme-li sborník jako shrnutí odborné diskuse o alternativních či nových náboženských skupinách, tak ho můžeme považovat za výborný vydavatelský počin. Nicméně je možné si položit otázku, co se o studiu sledovaného objektu dozví kritický čtenář jako vnější pozorovatel, který si chce o něm udělat úsudek. Shrňme to do několika bodů:

1. Badatelé jsou rovnoměrně rozděleni na pro-sektářské a proti-sektářské a liší se jen svou radikalitou. (Zde je potřeba poznamenat, že ve skutečnosti tato polarizace není rovnoměrná. Např. italský sociolog M. Introvigne ve své recenzi na knihu konstatuje, že „pro-sektářská“ pozice v současné severoamerické sociologii převažuje a rovnoměrné rozložení sil v tomto projektu je výsledkem jakési politické korektnosti editorů.)
2. Vědecká komunita je značně rozhádaná.
3. Badatelé s protichůdnými názory si neumějí nebo nechtějí porozumět.
4. Obor je pořád na začátku a panuje v něm nejasnost v nejzákladnějších metodologických principech i v definicích základních pojmů (kult, konverze atd.).
5. Obor je značně nedůvěryhodný, jelikož jeden tábor se druhému snaží dokázat zaujatost, a tedy neobjektivnost.

Už to, že jeden z cílů je vyjádřen jako hledání „střední cesty“ (*moderate perspective*) mezi vyhraněnými postoji, zní poněkud podivně. Copak ve vědě jde o zaujímání postojů, a ne o objektivní studium a vytváření teorií, jejichž hodnota se neposuzuje podle kritérií extrémnosti či umírněnosti, ale podle verifikovatelnosti a schopnosti obstát pokusům o jejich falzifikaci? Ačkoliv publikaci považuji za velmi zdařilou a užitečnou, nadšení, které jsem pocítil po úvodní části, bylo vystřídáno pesimismem ohledně stavu oboru. Dokáží vědci ještě vyklidit bitevní pole?

Miloš Mrázek

S RABÍNEM BARASHEM O SOUČASNÉM JUDAISMU

Ve čtvrtek 4. listopadu se v posluchárně Fakulty humanitních studií UK sešlo kolem padesátky zájemců o setkání s rabínem Staronové synagogy a vedoucím hnutí Chabad v České republice, panem Manisem Baraschem. Vstupní řeč a následnou diskusi moderoval a překládal doc. Tomáš Novotný. Rabín Barash se nejdříve soustředil na hlavní důrazy hnutí Chabad, a sice na programatický rozvoj vzdělávání, sociální péče a integraci halachy s mystikou.

V minulosti se v judaismu stávalo, že zastánci halachické ortodoxie byli v antagonickém vztahu vůči představitelům mystiky orientovaných skupin a naopak. Tím docházelo k ochuzení duchovního života. Chabad, dle slov rabbiho Barashe, neakceptuje rozdělení Židů na skupiny podle stupně jejich znalosti Tóry nebo ortodoxie. Naopak se snaží zprostředkovávat poznání a porozumění vlastní identitě všem Židům, kteří tvoří jednotu vyvoleného národa. Svě působení Chabad zaměřuje obzvláště na mladé sekularizované Židy, které chce vzděláváním navracet k jejich kořenům.

V druhé části setkání zaznělo několik desítek dotazů na nejrůznější témata judaismu, toho, jak koncipuje náboženský i všední život mužů, žen i dětí, nebo jak se např. vztahuje k jiným náboženstvím, zvláště křesťanství a islámu. Rabi Barash se snažil odpovídat střízlivě a věcně, někdy až trochu zkratkovitě. Každopádně mohl každý účastník získat konkrétní obrázek o mnoha aspektech současného judaismu a o tom, co to znamená, když se řekne „chabad“.

Doc. Novotný a rabín Barash na semináři. Foto L. Halfar

Pro zájemce byla k dispozici také brožura představující moudrost rebeho Menachema Mendela Schneersona, který Chabadu vtiskl jeho současnou podobu. ■

Lukáš Klíma

BUDDHOVY KOSTI V ČECHÁCH

Ve dnech 21.-24. 10. 2004 byla naše republika svědkem neobyčejné a jedinečné události. Za organizačního zajištění rakouské Rabten Foundation a pod patronátem nejvyššího thajského patriarchy j. s. Somdejphrananansanvorn Somdejphrasangharaj Sakonmahasangharinayoka dorazily nejprve do Liberce a posléze i do Prahy ostatky Gautamy Buddha.

Dvanáct malých kousků kostí, považovaných za tělesné pozůstatky historického zakladatele buddhismu, věnovaly tři buddhistické země - Thajsko, Myanmar a Srí Lanka - Organizaci spojených národů jako výraz díky za mezinárodní uznání svátku Vesak. OSN ho uznala rezolucí z roku 2000. Až do roku 2005, kdy budou ostatky trvale uloženy v hlavním sídle OSN a zpřístupněny jen jednou do roka na zmíněný svátek, by měly podle přání thajského patriarchy navštívit co nejvíce zemí světa. Před Českou republikou tedy procestovaly Francii, Německo, Itálii, severské země a několik států v Jižní Americe a Africe. Od nás pak putovaly do Maďarska a Mongolska.

Jak tato slavnostní událost probíhala v Praze? Ostatky byly za přísných bezpečnostních opatření a s ozbrojenou eskortou přivezeny v sobotu 23. 10. do Národního

domu na Vinohradech, kde byly po celý víkend zpřístupněny veřejnosti. Slavnostnímu zahajovacímu ceremoniálu přihlíželo ve velkém Majakovského sále asi dvě stě lidí. Za zvuku činělů a tradičních hudebních nástrojů vystoupil na jeviště, na němž již stál impozantní relikviiř odlitý z masivního zlata, zástup mnichů, převážně ze Švýcarska a Rakouska. Úvodní obřad vykonal ctihodný Valpura, mnich ze Srí Lanky. Po recitaci pálijských textů byl relikviiř otevřen a drobné kousky Buddhových kostí byly vyňaty a umístěny pod skleněný poklop.

Prvními, kdo je shlédli a vzdali jim hold, byli pracovníci thajské ambasády v ČR. Jeden z nich pak v krátkém projevu poděkoval organizátorům a vyzdvihl význam svátku Vesak. Dotkl se ovšem i základních pilířů buddhistické nauky a stručně vyložil učení o čtyřech vznešených pravdách. Podle jeho projevu i podle chování ostatních pracovníků ambasády soudím, že pro ně celá akce rozhodně nebyla formalitou, nýbrž skutečným a osobním náboženským prožitkem. A zdá se, že stejně tak i pro řadu českých účastníků, kteří posléze jeden po druhém přistupovali na podium. Mezi nimi nechyběly známé tváře z různých buddhistických organizací a spolků v ČR.

V letáčku, který přichází dostávali, se psalo, že kamkoliv ostatky přijedou, přirozeně se kolem nich shromažďují následovníci naplnění vírou. Pokud mohu soudit, dal bych tomuto tvrzení za pravdu. ■

Petr Vinš

SRI CHINMOY DO TŘETICE V PRAZE

V rámci svého evropského turné se při koncertu meditativní hudby v Praze již potřetí představil guru Sri Chinmoy (*1931). Stejně jako v letech 1995 a 1999 téměř zaplnil sportovní halu na Výstavišti. Na masivní reklamní kampaň a vstup zdarma se dalo nalákat přibližně 12 tisíc posluchačů. Chinmoy, jehož pověst byla v poslední době pošramocena svědectvími jeho bývalých žákyň o sexuálním zneužívání (<http://www.chinmoycult.com>), působil unaveným, nemocným dojmem. Na podium se doslova přibelhal a při zpěvu několikrát nedokázal zadržet kašel. Podle tvrzení svých následovníků je však ve skvělé kondici - jeho zdravotní indispozice na koncertech bývají prý způsobeny špatnou karmou, kterou odčerpává z publika.

⇒ Dokončení na další straně dole.

Na dalším z pravidelných seminářů na Fakultě humanitních studií UK hovořili účastníci s příslušnicemi šamanského bubnovacího kruhu Praha. Tentokrát se při semináři sedělo na zemi. Někteří účastníci pociťovali účinky šamanského bubnování vleže. Foto T. Novotný

NÁBOŽENSTVÍ V UČEBNICÍCH

Učitelé na základních školách používají k výuce učebnice a učební texty (dále jen „učebnice“), které tak v podstatě tvoří její základní 'kámen'. Nabízí se řada otázek:

„Poskytují tyto učebnice studentům dostatečné množství informací o náboženství? Jsou informace v nich obsažené v odpovídající kvalitě?“

Nejvíce užívaným vzdělávacím programem je „Základní škola“. Proto jsem se ve svém hledání odpovědí na tyto otázky zaměřil na učebnice vytvořené pro tento vzdělávací program.

Vzdělávací program „Základní škola“

Občanská výchova na základních školách, vyučujících podle vzdělávacího programu „Základní škola“, *utváří a rozvíjí způsobilost žáků k mravně odpovědnému jednání, formuje u žáků vědomí odpovědnosti za vlastní život a další životní dráhu, za důsledky svého rozhodování, za kvalitu svěřené práce, mezilidských vztahů a životního prostředí. Otevírá cestu k sebepoznávání a k přijímání pozitivních životních hodnot.*¹

Osnovy pro Občanskou výchovu vzdělávacího programu „Základní škola“ jsou rozděleny podle ročníků do dvou celků. První celek sestává z šestého, sedmého ročníku a druhý z osmého, devátého ročníku. Každý z těchto celků se dále člení do tematických okruhů, které by během těchto dvou ročníků měl vyučující probrat.

Zaměříme se nyní konkrétně na tematické okruhy věnované fenoménu náboženství. Z osmi tematických okruhů, určených pro

šesté a sedmé ročníky, se pojem „náboženství“ objevuje pouze v jednom z nich. Jde o tematický okruh *Globální problémy lidstva*, podle něhož by studenti měli být seznámeni mimo jiné *s problémy národnosti, náboženské aj. nesnášenlivosti.*²

Další tematický okruh, zabývající se nepřímo náboženstvím, je okruh s názvem *Náš region, naše vlast*. Při jeho studiu by se žák měl naučit *popsat nejdůležitější regionální (národní) zvyky a obyčeje v průběhu roku a zdůvodnit, proč je slavíme.*³

V učivu pro osmé a deváté třídy je tomu podobě. Z devíti tematických učebních bloků je pouze v jednom z nich věnován prostor pro seznámení s náboženskou problematikou. Okruh se jmenuje *Životní perspektivy a žáka by mimo jiné měl naučit zdůvodnit, jaký význam má pro vlastní život znalost možných nebezpečí působení náboženských sekt na osobnost člověka.*⁴ Jako rozšiřující učivo pro tento učební okruh, které si učitel může a nemusí zvolit k výuce, je v textu vzdělávacího programu Základní škola uveden *„význam filosofie a náboženství v životě člověka, nejvýznamnější světová náboženství“.*⁵

Z rozsahu a postavení fenoménu náboženství v učebních osnovách lze jasně poznat, jaký význam je tomuto tématu přisuzován. V době, kdy se máme stát členy EU, je stále kladen důraz na národní občanství a s ním spojené krátkozraké vidění jednoho státu, kultury. Osnovy vzdělávacích programů zcela opomíjejí současnou globalizaci i s jejími důsledky v oblasti střetávání lidí jiných náboženských přesvědčení. Je nutno si uvědomit, že svět je 'menší' a náboženství v životech mnoha lidí hraje významnou úlohu a setkání s příslušníky různých náboženství je již běžné.

Faktické chyby, nepravdivé údaje. Takové chyby se v tématu „nejvýznamnější světová náboženství“⁷ téměř nevyskytují.

Úplně jinak tomu je v částech učebnic věnovaných tématu „problémy a možná nebezpečí působení náboženských sekt“⁸. Chyby, které se nejčastěji vyskytují, se týkají satanismu, který má být údajně něčím zvráceným, nebezpečným a škodlivým. Podle takových učebnic satanisté s oblibou rádi zabíjejí zvířátka či rovnou obětovávají děti. Autoři úplně opomíjejí to, že satanismus není možno pokládat za sektu, ale hnutí.

Další často napadanou náboženskou skupinou jsou svědkové Jehovovi či v našem geografickém prostoru Náboženská společnost svědkové Jehovovi. Tato společnost je taktéž zařazena mezi sekty a jejím členům má být cizí vše kulturní.

Z některých jiných „sekt“, které byly v textech učebnic zmiňovány, mohu uvést například Církev sjednocení či ISKCON. Autoři se k nim zpravidla blíže nevyjadřovali, ale zařadili je do tématu „problémy a možná nebezpečí působení náboženských sekt“.

Příkladem tohoto typu nedostatku je Fischerová D.: *Občanská výchova pro 6.- 9. ročník ZŠ*. Vyšehrad, Praha 1997.⁹

Nepřesné či chybějící definice používaných pojmů. Jsou to pojmy jako křesťanství, buddhismus, hinduismus či sekta. Autoři používají pojem sekta pro náboženskou skupinu, která se oddělila od většího náboženského celku a zároveň je řízena jedincem, který ji vede autoritářsky, absolutisticky. Sekta je nebezpečná pro jednotlivce, neboť člověkem manipuluje a zbavuje ho svobody a individuality. Mám-li to popsat vztahem mezi slovy používanými pro definování sekt, tak by to vypadalo asi takto: malá skupina = sekta = uzavřenost = nebezpečí = manipulace.

Druhá skupina učebnic se termínu sekta bojí tolik, že se jeho definici zcela vyhýbá. V takovém případě se pak v textu hovoří o nebezpečnosti sekt, ale student si může jen domýšlet, co to vlastně ta sekta je. Pokud je ještě ve spojitosti se sektami použita jako příkladu nějaká konkrétní náboženská skupina, tak si student ve spojení s předchozím konstatováním o nebezpečí sekt automaticky zafixuje, že ta a ta skupina je špatná. K chybě však dochází právě tím, že autor nesděluje, kdy hovoří o dichotomii církev-sekta a kdy hovoří o destruktivním kultu.

⇒ Dokončení zprávy z předchozí strany.

Sri Chinmoy na jedné z mnoha pozvánek.

Chinmoyova povětšinou improvizovaná hudba (preludoval na asi 20 nástrojů) nesnese náročnější měřítka. Dobré dvě třetiny posluchačů proto opustily halu již během koncertu. Chinmoyovi žáci naproti tomu jeho intuitivní tvorbu vnímají jako mocný proud duchovní energie.

Po zakončení programu byli všichni zbylí „civilní“ návštěvníci (většinou po dobrém) vyprovozeni z haly a guru asi osmi stovkám oddaných z Evropy a USA poskytl soukromou meditaci. ■

Martin Kořínek

Informace o náboženství v učebních textech

Učební osnovy mají sloužit jako základní normy pro tvorbu učebnic. Provedl jsem rozbor čtrnácti učebnic schválených MŠMT ke dni 2. 10. 2003.⁶ Výsledek je znepokojivý.

Za příklad mohou sloužit Dudák V. a kol.: *Občanská výchova pro 7. ročník základní školy*. SPN, Praha 1999¹⁰ či Valenta M.: *Občanská výchova pro 6. ročník*. SPL – Práce, Praha 1995.¹¹

Přílišná obecnost. Učebnice se vyjadřují k náboženství zpravidla jen v několika málo odstavcích. Informace v těchto odstavcích jsou velice povrchní a obecné. Údaje v textech učebnic se omezují především na rozšíření daného náboženství, několik poznámek z historie a informací o tom, v co příslušníci daného náboženství věří. Mnohé učebnice sice hovoří o nutnosti tolerance mezi náboženstvími, k toleranci je však nutné poznání toho druhého. Bez poznání jinakosti druhého si člověk snáze vytvoří předsudky. Podle některých současných intelektuálů je i tolerance příliš málo. Například Jiřina Šiklová říká: „*Tolerance znamená, že budu snášet toho druhého a jeho odlišnosti, ale já se domnívám, že je potřeba jít dál - k pluralismu. Totiž k tomu, abych já ocenila, že ten druhý a jeho odlišnost má velkou hodnotu.*“¹²

Příkladem je Valenta M.: *Občanská výchova pro 9. ročník*. SPL – Práce. Praha 1995.¹³

Jednostranný pohled. S tolerancí a pluralismem by měla být spojena snaha o různorodost pohledů na danou tematiku. V mnoha učebnicích je náboženství vyloženo z křesťanského hlediska. (To ukazuje např. časté používání slovního spojení „Ježíš Kristus“ pro označení postavy Ježíše z Nazaretu.) Z jednostranného hlediska snadno odsoudíme něco jiného, odlišného. V učebnicích k tomu dochází především

v problematice sekt. Další výtku směřuje k tomu, že evropská terminologie je naroubována na mimoevropské náboženské systémy. Kultura evropská, či spíše křesťanská je tak povýšena nad ostatní.

Příkladem je Valenta M.: *Občanská výchova pro 9. ročník*. SPL – Práce. Praha 1995.¹⁴

Nedostatečný prostor. Téma náboženství se v učebních textech objevuje jen zřídka a jen na několika málo místech. Nedávné události nám dokázaly, že náboženství hraje v rolích lidí významnou úlohu, a proto by se tato tematika neměla považovat za okrajovou či nepodstatnou. Toto považují za stejně závažný problém jako faktické chyby, neboť student si tak potřebné informace obstará např. z doslechu nebo masových médií. Ve společnosti se tak uchovávají předsudky, které následně mohou způsobovat mezináboženskou nesnášenlivost.

Kritická analýza a srovnání učebnic schválených MŠMT k výuce občanské výchovy prokázaly jejich nedostatky v tématech věnujících se náboženství. Za světovou výjimku považují učebnici Hrachovcová, M.: *Občanská výchova pro 9. ročník ZŠ*; vydání: 1. vydanou v Olomouci, která splňuje všechna kritéria stanovená pro schválení do seznamu učebnic a troufám si říci, že je dokonce překračuje. Můžeme jen doufat, že podobných učebních textů se v následujících letech objeví více. ■

Ondřej Ipser

- 1 <http://www.msmt.cz> (vzdělávací program „Základní škola“)
- 2 *Vzdělávací program Základní škola*, schválilo MŠMT dne 30.4. 1996 pod čj. 16 847/96 - 2 s platností od 1. 9. 1996., s.189.
- 3 *Ibid.*, s.185.

- 4 *Ibid.*, s.198.
- 5 *Ibid.*, s.198.
- 6 Ipser O., *Srovnání a kritický rozbor informací o náboženství v textech schválených Ministerstvem školství jako učební texty pro Občanskou výchovu na ZŠ*, Pardubice 2004.
- 7 Toto téma je uvedeno v osnovách pro občanskou výchovu ve studijním programu *Základní škola*.
- 8 Viz poznámku 11. Toto učivo je probíráno v 8. a 9. třídách základních škol.
- 9 V kapitole O LIDSKÉ POVAZE se na straně 43 píše: „*Vraťme se ještě na chvíli k naší starší paní a jejímu názoru, že pro špatnost lidstva spěje svět ke konci. Řeknete si: chudák pomanená babka. Jenomže pak si s hrůzou – a to slovo je zde plně namístě – uvědomíte, že existuje např. velmi početná sekta Svědkové Jehovovi, která jen více propracovaným a lépe formulovaným způsobem tvrdí naprosto totéž. Že totiž brzy nastane konec světa.*“ Text dále pokračuje: „*Svědkové Jehovovi se neangažují v politice, kultuře, odpirají si i ty nejnevinnější radosti a upínají všechno své snažení ke vzkříšení a posmrtnému životu.*“ Na straně 45 se píše: *V současné době bude asi nejznámějším příkladem sekta ‚satanistů‘, uctivačů Satana. Jedná se o duševně nenormální lid (duševní nenormálnost ovšem vlastně není nic jiného, nežli silně zdůraznění ‚zhoubné rozbuzení‘ některé stránky lidské psychiky, která se v mnohem menší a zvládnuté míře vyskytuje i u lidí normálních), kteří si libují v sadistických praktikách (krutost, někdy i vraždy) a všech odporných (např. výkalech) - prostě ve věcech, které představují opak dobra, vzájemné lidské solidarity a lásky.*“
- 10 „*Výjimkou v požadavku naproste tolerance vůči různým náboženstvím jsou některé nebezpečné náboženské sekty (například satanisté), jejichž učení je neslučitelné s všeobecně přijímanými požadavky lidskosti a lidské rovnoprávnosti. Ani vůči takovým sektám by ale druzí neměli uplatňovat bezdouchou nesnášenlivost, ale spíše rozhodně odmítnutí na základě pevné víry v obecně uznávané lidské hodnoty (ochotu navzájem si pomáhat, přesvědčení, že si jsou všichni lidé rovni, že nikdo není předem vyvolený nebo zatracený na základě toho, jakou víru vyznává či nevyznává).*“ s. 159.
- 11 „*Křesťané - a vy už víte, že křesťané jsou lidé, kteří věří v Boha a jeho syna Ježíše Krista - odvozuji pracovní týden i sváteční den, tj. neděli, od božského stvoření světa*“, s. 10.
- 12 Pro mír a harmonii, *Dingir* 2004, 7 (1), s. 36.
- 13 Charakteristika buddhismu a indických náboženství je shrnutá od devíti řádků, přičemž obě jsou souhrnně nazvány jako *Orientální náboženství*.
- 14 „*Na rozdíl od Židů křesťané věří, že boží spasitel Mesiáš již na svět přišel v podobě Ježíše Krista, Syna Božího a syna člověka...*“, s. 10

Ondřej Ipser (*1982) je studentem religionistiky Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice.

Učebnice schválené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

Jsou to ty, které mají tzv. schvalovací doložku. Tuto schvalovací doložku lze získat za určitých podmínek, které stanovuje MŠMT. Potřebná stanovení nalezneme v textu dokumentu *Sdělení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu při zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic vydávaného na základě § 40, odst.1, zákona č. 29/1984 Sb.* (Věstník, květen 2003).

Za nejdůležitější pro tento článek považují první dva body:

1. Schvalovací doložka může být udělena učebnici, která
 - a) respektuje Ústavu ČR a zákony platné na území ČR; zejména respektuje základní

práva a svobody, která se zaručí všem bez rozdílu rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině a prosazuje rovné příležitosti mužů a žen,

b) je v souladu s pedagogickými dokumenty, s příslušným standardem vzdělávání, s konkrétními vzdělávacími cíli a kmenovým učivem příslušné oblasti vzdělávání, respektuje rozsah a obsah příslušného předmětu (tématu), jak jej vymezuje učební plán a osnovy předmětu schváleného vzdělávacího programu (popř. programů),

c) je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními

didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena,

d) po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikům daného předmětu (tématu).

2. Podmínkou nutnou pro udělení schvalovací doložky jsou doporučující recenzi posudky vypracované odbornými recenzenty ze seznamu vedeného příslušným odborem ministerstva podle osnovy pro vypracování posudku. Recenzenty stanoví ministerstvo (viz kap. IV. bod 3). Ministerstvo podle charakteru učebnice určí, která kritéria mohou být v recenzním posudku vypuštěna.

Ondřej Ipser

Tři poznámky ke „Třem velkým námitkám proti tvrzení astrologie“ (Dingir 3/2004, str. 98-99)

Dr. J. Grygar se prolamuje do otevřených dveří, když tvrdí, že starověcí astrologové nic netušili o posunu tzv. jarního bodu během staletí. O zemské ose asi nevěděli nic, ale precesní pohyb podzimního (či jarního bodu) znali a uměli ho vypočítat, i když ho tak nenazývali. Není vůbec nutné studovat Tetrabiblos Claudia Ptolemaia,¹ stačí jenom otevřít Slovník antické kultury² a vyhledat heslo Hipparchos z Nikaie, abychom se dozvěděli o přesnosti jeho výpočtu. Mimochodem, větší polovina astrologů na této planetě (ti na Dálném Východě) a také nejméně dvacet procent profesionálních astrologů v USA a jistě nemalý počet v Evropě používá tzv. zvěrokruh konstelací, kde se s precesním pohybem zemské rotační osy implicitně počítá.

Pokud jde o spor heliocentrické a geocentrické soustavy, připusťme na chvíli malou nadsázku: Dejme tomu, že v Egyptě za 18. dynastie objevila kasta kněží během vlády Amenhotepa IV. skutečnou povahu planetárního systému a že by se tato znalost všeobecně rozšířila. Co by se pak stalo s astrologií? Pokud by si chtěla uchovat existenci jako věda královská, kterou tehdy byla, musela by nezbytně provést geocentrickou transformaci pohybů planet. Z toho prostého důvodu, že nežijeme na slunci, ale na zemi. Tento důvod stále trvá a jistě se jen tak nezmění.

Námitka Dr. Jiřího Grygara „kvůli neopakovatelnosti vzájemných poloh planet“, a tudíž nemožnosti využít jakékoliv předešlé zkušenosti při výkladu horoskopu, působí dost zvláště. Asi plyne z nepochopení samé podstaty věci. Tedy interpretace vzájemných poloh „planet“ mezi sebou a k základním bodům v horoskopu v jisté (definované) úhlové toleranci a také v závislosti na jejich poloze v zodiaku. Protože však zde neobhajují astrologii, nebudu se pouštět do podrobného výkladu. Snad bychom si ale přece jenom mohli přát u tak erudovaného autora větší vhlad do problematiky, ke které se tak kriticky vyjadřuje.

U poslední námitky se zdržím trochu déle. Kdybychom se otázali Dr. Jiřího Grygara jako pracovníka v oboru elementárních částic, proč vlastně spin gravitonu má mít hodnotu 2, řekl by nám, že tomu tak být musí, jelikož rovnice, které elementární

částice a jejich interakce popisují, jsou v dobrém souladu se skutečností. Bez ohledu na to, že existence gravitonu ještě nebyla prokázána.

Za takového stavu věci se nezbyvá než divit, proč se Dr. Jiří Grygar tolik zlobí, když se setká s tvrzením astrologů, že úhlová poloha planet v horoskopu jednotlivce může nabývat jenom jistých hodnot, aby měla smysluplný vliv na jeho charakter a následně i na jeho osud. Astrologové netvrdí, že znají podstatu sil, kterými „planety“ působí, ani rychlost, s jakou se tyto síly šíří. Znají ale z tisícileté zkušenosti jejich informační obsah. Vědí také, že každá „planeta“ má kromě své vnitřní informace i určité zabarvení, či tonalitu v závislosti na poloze v zodiaku.

Extrasolární planety astrologie netrápí, protože vědí, že naším domovem je tato sluneční soustava a významný vliv se dá pozorovat jen u známých planet této soustavy. Navíc, i kdyby nějaká extrasolární planeta nějakou informaci mohla přenášet, dá se předpokládat, že by byla zcela překryta informací, kterou nese mateřská hvězda. Stejná logická úvaha platí i pro měsíce našich solárních „planet“.

Říci, že obhajoba fungování astrologie je přímým popřením zásad kritického myšlení, je velmi přehnané. Jediným kritériem správnosti každé teorie je přece praxe. Kdyby astrologie měla jenom zlomek prostředků, které se vydávají třeba na teoretickou fyziku, mohla by systematicky provést statistické analýzy desetitisícových souborů. Soukromé iniciativy na tomto poli přinesly velmi pozoruhodné výsledky,^{3,4} i když pro euroskeptiky onen počet souborů dat nebude asi nikdy dostačující a metody analýzy dost dobré.⁵ Pokud jde ovšem o pochopení sil a jejich informačního potenciálu, které „planety“ přenášejí, tak se nutně klade otázka, zda ono kritické vědecké myšlení, se kterým operuje Dr. Jiří Grygar, je adekvátní metodou k jejich zkoumání a pochopení. Jistým vodítkem by zde mohly být práce prof. Jean E. Charona, který svého času shromáždil kolem sebe ty nejlepší mozky na poli matematických i společenských disciplín.⁶

Nakonec bych chtěl citovat známého psychologa, který s astrologií také pracoval: „Tandis que les sots instruits croyaient encore, il y a peu de temps, pouvoir railler l'astrologie comme si elle était disparue depuis longtemps, voici qu'aujourd'hui celle-ci remonte à la surface, tout près des

portes de nos universités, d'où elle était sortie il y a environ trois cents ans.“⁷

Přeji vám hezký den
24. listopadu 2004

Jindřich Vachta,
jvachta@tiscali.cz

Literatura

- 1 Ptolémée: *Tetrabiblos*. Vernal / Philippe Lebaud 1986.
- 2 *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974.
- 3 Gauquelin, M., Gauquelin, F. (1972): *Planeten und Charakterzüge*. Zeitschrift für Grenzgebiete der Psychologie 14, 12-36.
- 4 Gauquelin, M.: *Les Personalités Planétaires*. Guy Trédaniel, Paris 1992.
- 5 Schneider-Gauquelin, F. (1993): *A propos du 3ème congrès <<Euroskeptics>>* Les Cahiers du RAMS, 1, 39-43.
- 6 Charon, J. E.: *L'Esprit et la Science. Colloque de Fès*. Albin Michel, Paris 1983.
- 7 Jung, C. G.: *Problèmes de L'Âme Moderne*, Buchet / Chastel, Paris 1960, p.181.

DINGIR

časopis o současné náboženské scéně

7. ročník

Číslo 4/2004 vychází 26. ledna 2005.

Vydává DINGIR, s.r.o.,
Černokostecká 36, 100 00 Praha 10
tel.: 274 820 884
e-mail: dingir@dingir.cz
internet: www.dingir.cz

Šéfredaktor:

Zdeněk Vojtíšek

Redakční rada:

Martina Dvořáková, Pavel Hošek,
Andrea Hudáková, Martin Kořínek,
Jiří Koubek, Miloš Mrázek,
Tomáš Novotný, Prokop Remeš,
Ivan O. Štampach.

Grafický návrh: Richard Bobůrka

Zlom: Zdeněk Vojtíšek
Osvit: CDS - Petr Jandík
Tisk: VS ČR, Praha 4

Cena: 39,- Kč

Objednávky a urgencye:
SEND - předplatné

U Továren 1/770, 100 00 Praha 10
tel: 272 706 206; 272 706 213;
272 706 214; 272 706 218
e-mail: administrace@send.cz
http://www.send.cz

ISSN: 1212-1371

Registrace:
MK ČR 7943 z 30. 3. 1998

PROČ DINGIR

Některé starověké jazyky měly zajímavý zvyk, který spočíval v tom, že do psaného textu vkládaly tzv. ideogramy. Byly to značky, které předjímaly vlastnosti následného slova. A tak se např. v klínopisných textech vkládal před každou věc ze dřeva (např. strom, ale i stůl nebo židli) znak pro dřevo. Před rybníky, řeky apod. se vkládal znak pro vodu atd. Podobně existoval i zvláštní znak, který se musel napsat před jméno jakékoli božské bytosti nebo boha. Těto značce, upozorňující na božskost toho, co bude následovat, se většinou říká podle starého sumerského označení pro boha, DINGIR. Toto slovo je pak zároveň i pravděpodobně vůbec nejstarším označením pro božskou bytost, jaké známe.

Zajímavé je, že klínový znak, který se jako označení DINGIR používá, je ve skutečnosti obrázkem hvězdy, která představuje směr, k němuž člověk hledí a k němuž se upíná. Znak DINGIR se tak může pro nás stát symbolem jistě nezanedbatelného rozměru lidství, který hledá něco, co ho přesahuje, na čem se může orientovat a k čemu může směřovat. Tato lidská touha nachází nejrozmanitější podoby v nejrůznějších kulturách a sociálních skupinách. A tak i v naší současné společnosti se setkáváme s desítkami nejrůznějších náboženských a pseudonáboženských skupin, jež jsou výrazem tohoto rozměru člověka.

Chtěli bychom se tedy rozhlížet kolem sebe, pozorovat tuto náboženskou scénu a zamýšlet se nad tím, kdo nebo co je DINGIREm těch, kdo se k těmto skupinám hlásí, jak právě jejich DINGIR ovlivňuje jejich život a jaké formy jejich cesta za tímto cílem nabývá. Časopis DINGIR by tak měl pomoci porozumět oblasti, která je od pradávna neodmyslitelnou součástí života lidstva, a přesto zůstává pro mnohé nezmapovanou krajinou.

tn

POZVÁNÍ A KONTAKTY

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů, Husníkova 2075 (budova FHS UK), 158 00 Praha 13, **návštěvní hodiny** v úterý a ve čtvrtek od 15,30 do 17,30; pravidlené **semináře** v aule hlavní budovy Fakulty humanitních studií UK, U Kříže 8, Praha 13 (blízko stanice metra „Jinonice“) vždy ve čtvrtek: **24. února** (s Milošem Tomášem o duchovním odkazu manželů Tomášových), **17. března** (s Petrem Kalačem o českém hermetismu), **28. dubna** a **26. května 2005**.

Na 1. straně obálky tibetská thangka. Na obraze na plátně z 19. století je Buddha Šakjamuni.

Fotografie z knihy „Die Götter des Himalaya“, Prestel-Verlag, München 1989.

Na protější straně (str. 109) nahoře tibetští mniši. Fotografie Zuzana Ondomišiová.

Zimní Těnovice - k reportáži na straně 116.

Foto: Jan Novotný.

Další mezináboženské setkání Forum 2000 se konalo v osvěceném gotickém kostele svaté Anny v Praze.

Foto: Tomáš Novotný.

Duchovní vůdce Šrí Činmoj na koncertě v Praze - ke zprávě na str. 143-144.

Foto: Andrea Hudáková.

Tibet - k tématu tohoto čísla.

Foto: Zuzana Ondomišiová.

PÍSEŇ O USKUTEČŇOVÁNÍ DHARMY

K nejčelnějším reprezentantům kagjüpovské tradice tibetského buddhismu, založené v 11. století Marpou Překladačem Čhökji Lodöm (1012-1097), patří jeho přímý žák a pokračovatel Žäpa Dordže (1040-1123), nazývaný Milaräpa („Mila v bavlněném šatu“), celým jménem Mila Žäpa Dorže („Mila, usměvavý hroklín“). Na rozdíl od jiných tibetských náboženských reformátorů Milaräpa nikdy neprohrnul po tom, aby kolem sebe shromáždil žáky, vytvořil novou organizaci, založil klášter. Dával spíš přednost životu žebrového mnicha - poustevníka stranícího se pedantických buddhistických učenců a dogmatických tantriků, zdůrazňujících především vnější, jevou stránku Dharmy před jejím vnitřním obahem. Milaräpa usiloval kráčet k buddhovství - obdobně jako jeho současník a protějšek v křesťanské Evropě František z Assisi k svatosti - cestou prostého chápání a pokorné praxe. Pro svou nekonvenčnost a jednoduchost se Milaräpovo duchovní poselství plným právem zaslouží být zváno kvintesencí praktického, každodenního buddhismu. Tibetská tradice připisuje Milaräpovi autorství slavného cyklu jedenašedesáti lyricko-mystických poém - Gurbum (Mgur-'bum, „Sto tisíc zpěvů“).

Ve 3. kapitole Gurbumu se nachází i Píseň o uskutečňování dharmy.

Milräpa kdysi pravil své příznivkyni Šendormě: „Obdržet drahocenné lidské tělo a narodit se v době a v místě, kde buddhistická víra vzkvétá - potom nepraktikovat Dharmu je opravdu velice pošetilé počínání,“ a takto ji poučil:

Skláním se u nohou Překladače Marpy
a pro vás, mí oddaní ochránci, zpívám.

Jak hloupé je hřešit bezstarostně,
když celý prostor je naplněn čirou Dharmou.

Jak bláznivé je trávit život beze smyslu,
když nádherné lidské tělo je tak vzácný dar.

Jak podivínské je poutat se k městům
připomínajícím věznice a zůstat tam.

Jak směšné je prát se a hádat s manželkami a příbuznými,
kteří nedělají nic jiného, než že tě navštěvují.

Jak nesmyslné je hýčkat sladká a něžná slova,
která nejsou než prázdnými ozvěnami snu.

Jek scestné je znevažovat život někoho jiného
bojem proti nepřítelům,
kteří nejsou nic než křehké květiny.

Jak bláznivé je ve smrti se trápit myšlenkami na rodinu,
které člověka připoutávají k iluzornímu domu máji.

jak hloupé je viset na majetku a penězích,
které jsou jen dluhem vypůjčeným od jiných.

Jak podivné je okrašlovat a zdobit tělo,
které je nádobou plnou hnoje.

Jak scestné je prahnout každým nervem po bohatství a majetku
a opomíjet nektar tajných učen.

V zástupu bláznů by čistí a citliví měli
uskutečňovat Dharmu, jako to činím já.

mája: přelud, vidina.

Překlad Josef Kolmaš a Alexandr Neuman.

Úvodní text: Josef Kolmaš.

Z knihy Josefa Kolmaše „Suma tibetského písemnictví“, Argo, Praha 2004.

Socha bódhisattvy Avalókitéšvary z 15. stol.
Foto z knihy „Die Götter des Himalaya“,
Prestel-Verlag, 1989.